

PRIMĂRIA
MUNICIPIULUI
CAHUL

CAHULUL

LITERAR ȘI ARTISTIC

Revistă literară și social-culturală trimestrială
Nr. 9 (13) ianuarie-martie 2022
ISSN 2345 1416

**Calendea-a calendarului colinde
Din obiceiuri vechi,
Din cele noi.
Condorul timpului cine-l va prinde,
Cum spulberă-și penetul printre noi.**

**Cu râvna și deprinderea ciudată
Ce-alungă al zilelor năprasnic stol,
Colindătorii
La ferești se-arată
Din îndurarea vechiului simbol.**

**Colindele pe ramuri dau în muguri
Și de pe piscuri stelele cobor,
Incendiind tăcerile-n amurguri,
Ca să dispară-n licăr de izvor.**

**Și-n val-vârtejul vremilor rămâne
O clipă,
Nevăzută-n calendar,
Dar care ne-a fost dorul să-l îngâne
Pe nesfârșirea drumului avar.**

Pavel Boțu

CAHULUL LITERAR ȘI ARTISTIC

ISSN 2345 - 1416

**Revistă literară și social-culturală
trimestrială**

Nr. 9 (13) ianuarie-martie 2022

Fondator:

Primăria municipiului Cahul

Redactor-șef: Alexandru MANOIL

Secretar de redacție:

Marcela MUDRENCO

Paginare computerizată:

Nadejda CUDOBETCHI

Cules: Aurica ȚURCANU

Redactori asociați:

Victor Axenti

Liviu Belâi

Vasile Brânză

Sava Calabadău

Petru Chiriac

Mihai Chirilă

Nicolae Dandiș

Anatol Eremia

Nicolae Geantâc

Dumitru Ioanide

Agripina Manoil-Hioară

Dumitru Păsat

Veronica Popa

Aurica Țurcanu

Rodica Ursu-Naniu

Traian Vasilcău

Email: cahululiterar@gmail.com

Tiraj: 400 exemplare

Tiparul a fost executat la

„Bons Offices” SRL, Chișinău

Coperta 1, 4: „Soartă” și, respectiv, „Melancolie”, lucrări realizate în ghips de către Elena Ivanov, profesoară de menaj și artă plastică la LT „M.Eminescu”, Cahul.

Coperta 2: Festivalul Caprelor la Crihana Veche, Cahul. Imagine preluată de pe rețelele de socializare.

Numărul a fost ilustrat cu lucrări ale pictorilor de la sudul Republicii Moldova, prezentate în cadrul ediției a II-a a Expoziției „Elegie Automnală” circumscrisă Hramului municipiului Cahul, Sf.Arhangheli Mihail și Gavriil.

Responsabilitatea pentru conținutul textelor publicate și-o asumă în exclusivitate autorii acestora.

SUMAR

Nicolae Dandiș	Orice lucru, când se face din suflet, dă și roade	2
Alexandru Manoil	1502 sau 1452?	4
Sava Calabadău	<i>Chiril Sberea</i> , colibășeanul cu moșia la Aluatu	9
Rodica Ursu-Naniu	<i>Alexandru Arsene</i> : „Ca neam, să nu ne pierdem demnitatea și să nu renunțăm la împlinirea celui mai mare vis: unitatea națională”	11
Dumitru Păsat	Eugeniu Grebenicov, cavaler al Metagalaxiei	15
Petru Chiriac	Născut în Zodia Eternității	20
Nicolae Geantâc	Simplitatea geniului.....	20
Vasile Brânză	Savant de mână întâi	21
Nicolae Spătaru	Fără cuvinte; Revoluția de la Cahul; Un bal la Cahul	23
	Agenda profesorului de literatură	23
Alexandru Manoil	Tragedia scriitorului care se considera fericit într-o țară fericită	30
	Comemorări:	
	<i>Petre Draganov</i> , slavist și pedagog de referință	35
	<i>Igor Crețu</i> : „Vocația poeziei mi-am zidit-o în traduceri”	36
	<i>Gheorghe Gheorghiu</i> , „scriitorul din Zodia Tinereții”	37
Mihai Chirilă	„Stau și vorbesc cu anii mei...” <i>Versuri</i>	38
Liviu Belâi	<i>Pavel Boțu</i> : „Măi băiete, ce-a spus Eminescu?... Și punctum!”	41
	Rememorări:	
	<i>Vasile Hondrilă</i> , gălățeanul cu „două monumente durabile” la Cahul	50
	Circumspecțiile unui fost deținut politic	52
Dumitru Ioanide	Terminolog basarabean de forță	53
Traian Vasilcău	„În orice zi mă nasc și mor întruna/ Și iar mă nasc să mor...” <i>Versuri</i>	54
Anatol Eremia	Areale geografice și istorice Cahul	56
Aurica Țurcanu	<i>Sandu Țurcanu</i> , actorul cu suflet de poet	60
Victor Axenti	Elocința biblică, hermeneutica luminii	65
Veronica Popa	Casa țărănească din sudul Basarabiei	69
Agripina Manoil-Hioară	Splendorile toamnei reproduse pe pânze	72

Orice lucru, când se face din suflet, dă și roade

Pentru municipiul Cahul viziunea de dezvoltare pe termen mediu și lung implică acțiuni și proiecte capabile să atingă obiectivul general de a deveni și a se afirma ca un adevărat centru educațional, cultural și economic de importanță regională. Evident, eforturile noastre zilnice sunt axate pe rezolvarea problemelor curente, dar și pe planificarea unor acțiuni pe termen lung, care, gândite corect, vor da roade mai târziu spre binele comunității.

Dezvoltarea infrastructurii, și în special, problemele văzute și simțite de fiecare cahulean – drumurile, canalizarea, iluminatul public, starea și dotarea instituțiilor publice, amenajarea spațiilor de odihnă – implică cele mai mari resurse, pentru care sunt necesare capacități umane și manageriale în vederea identificării resurselor financiare și implementării acestor programe etc. Eu, ca primar, dar și administrația municipiului în ansamblu, fiecare cahulean, își dorește să îmbunătățească starea lucrurilor cât mai rapid posibil, însă în practică deseori lucrurile sunt mai complicate, deoarece există procese care, din diferite motive, durează mai mult decât ne așteptăm.

Echipa primăriei, o mână de oameni efectiv implicată în planificarea sau implementarea diferitor proiecte în paralel, depune eforturi pentru ca ceea ce planificăm să producă efecte concrete în viața cahulenilor; dacă unii cetățeni văd doar anumite laturi, necunoscând și neavând interes față de tabloul general, sarcina noastră, ca administrație, este să privim, să înțelegem și să acționăm în complex, având, evident, acest puzzle ca imagine de ansamblu. Sunt convins că orice lucru, când se face din suflet, dă și roade, fiind o chestiune de timp.

În ultimii ani, după o anumită experiență în administrație și analizând impactul unor acțiuni sau decizii luate într-un domeniu și cum acestea se răsfâng ca intensitate și durată în alte domenii, mi s-a întărit convingerea că pentru administrație nu există domenii importante sau mai puțin importante, ele

fiind toate importante și având în centrul atenției fiecare om în parte.

Deseori auzim că ea, cultura, este un domeniu nerentabil, greu de cuantificat rezultate, faptul și determinând lipsa atenției cuvenite din partea factorilor de decizie față de domeniul respectiv. Recunosc că, înainte de a fi primar, uneori judecam prin aceeași prismă, fiindcă noi, ca ființe acordăm mai mult timp și spațiu pentru reflecții asupra chestiunilor care ne deranjează, decât cele care ne pot eventual îmbunătăți starea de spirit.

În municipiul Cahul, așa cum era firesc într-un centru urban important al țării, există intelectualitate, oameni de știință, personalități ale vieții culturale, societate civilă activă, care oferă acel potențial de creștere a nivelului de viață, a culturii general umane și a asigurării unei armonii pentru întreaga comunitate, asemeni unui cetățean de a cărui sănătate spirituală depind celelalte sfere ale vieții. Prin revista noastră „Cahulul Literar și Artistic”, încercăm să popularizăm evenimente culturale și informații privind istoria locală, creații literare și date despre personalitățile noastre din regiune.

Anul 2021 pentru municipiul Cahul a fost productiv în mai multe domenii, atât în ce privește lucrările de infrastructură, cât și în privința consolidării capacităților instituțiilor noastre culturale. În pofida restricțiilor și situației pandemice, am reușit să organizăm mai multe evenimente culturale: concerte, festivaluri etc.; chiar dacă ele s-au desfășurat cu un număr mai mic de spectatori, am reușit prin transmisiunile on-line, ca aceste evenimente să aibă zeci de mii de vizualizări din lumea întreagă. Singurul eveniment de amploare, care, din păcate, nu am reușit a-l realiza în 2021, a fost Festivalul Internațional de Folclor „Nufărul Alb”, din cauza dificultăților delegațiilor din străinătate de a participa.

Pe parcursul anului 2021, au fost executate mai multe lucrări de reparații sau dotări la instituțiile noastre (Palatul de Cultură „N. Botgros”, Școala

de Muzică „M. Cebotari”, Centrul de Creație „Luceafărul”, Filarmonica Municipală etc.).

A fost înregistrat la Cahul sediul Federației Sportive Naționale de Baton Twirling Majorette. Formația „Majorette-show Iuventa” membra Federației, s-a impus deja la unele competiții internaționale obținând Locul 1 pentru Majorette Show în competiția „BONITODANCE International Dance Competition” organizată în perioada 11-12 decembrie 2021 la București.

Școala de Muzică „M. Cebotari” s-a afirmat prin organizarea concursului național „Șapte Note Muzicale” și prin rezultate frumoase la concursuri internaționale. Filarmonica Municipală Cahul a organizat mai multe concerte de muzică clasică. Elevii Școlii de Arte Plastice s-au remarcat prin rezultate frumoase la mai multe competiții naționale și internaționale. Au fost organizate mai multe expoziții tematice de către Muzeul Ținutului Cahul. Centrul de Creație „Luceafărul” s-a remarcat prin organizarea mai multor evenimente artistice cu și pentru copii. Teatrul „B.P. Hașdeu” din Cahul a montat noi spectacole și a promovat în rândul copiilor dragostea de teatru.

Revista „Cahulul Literar și Artistic” a ieșit de sub tipar în 2021 în patru ediții trimestriale bogate prin materialele publicate (inclusiv în format online), fiind înalt apreciată de personalități din țară și de peste hotare. Cu alte cuvinte, s-a lucrat și au fost și rezultate pe măsură, fapt pentru care le mulțumesc tuturor celor implicați în aceste programe/proiecte.

Pentru anul 2022 vom continua să muncim pe toate direcțiile de dezvoltare culturală, printre care:

- Elaborarea strategiei de dezvoltare culturală a municipiului (în cadrul programului EU4Culture, parte a Parteneriatului Estic), pentru care am obținut un grant de 30 000 euro din partea UE;
- Organizarea și desfășurarea Festivalurilor Internaționale (Festivalul Internațional de Muzică Clasică „CRESCENDO”, Festivalul Internațional de Folclor „Nufărul Alb”, Festivalul Internațional de Film Documentar „Moldox”,

Festivalul Internațional de Teatru „Teatrul fără frontiere” și altele);

- Intensificarea cooperării internaționale privind realizarea unor proiecte culturale;
- Elaborarea studiului de fezabilitate privind construcția Filarmonicii din Cahul;
- Lansarea Clubului de Comedie Cahul (din păcate, nu am reușit în anul 2021, după cum era planificat);
- Edificarea cu suportul financiar al Primăriei Municipiului Galați, a monumentului dedicat victimelor deportărilor staliniste;
- Cu suportul Guvernului Republicii Moldova, se va finaliza sediul nou al Teatrului „B.P. Hașdeu”, în acest edificiu urmând să fie proiectate săptămânal și filme pentru diferite categorii de vârstă;
- Organizarea unor întâlniri periodice cu personalități și prezentări de carte (de exemplu: Eugen Doga, Mihai Cimpoi, Oleg Serebrian, Mihai Chirilă, etc.), inclusiv achiziționarea sau îmbunătățirea fondurilor de carte ale bibliotecilor;
- Înregistrarea unei asociații care ar cerceta, promova și valorifica potențialul istoric și cultural local (monografii pe teme de interes local, studierea și punerea în valoare a galeriilor subterane, interviuri etc);
- Continuarea editării revistei „Cahulul Literar și Artistic” și promovarea ei.

Vom continua, de asemenea, reparațiile interioare la Palatul de Cultură „N. Botgros”, vom repara acoperișul Muzeului Ținutului Cahul și alte lucrări.

Având în vedere că educația și cultura rămân a fi priorități pentru noi, ne propunem ca în anul 2022 să implicăm și mai mulți tineri în organizarea și desfășurarea activităților propuse, cu credința că ce ne propunem sunt lucruri necesare pentru viața culturală și nu numai. Ne rugăm la Dumnezeu de sănătate și mă adresez cu un îndemn către toți cahuleni să fie alături de noi cu susținere și implicare în aceste proiecte frumoase.

Nicolae DANDIȘ

Primarul municipiului Cahul

Primăria municipiului Cahul cea mai transparentă Primărie din Republica Moldova

Primăria municipiului Cahul s-a plasat pe locul I din 60 de autorități monitorizate, în cadrul clasamentului celor mai transparente APL-uri din RM, realizat anual de către Institutul pentru Dezvoltare și Inițiativa Sociale (IDIS) „Viitorul”, prezentat miercuri, 22 decembrie 2021, în cadrul unei ceremonii la care a fost prezent și Primarul municipiului Cahul, dl Nicolae Dandiș.

Evaluarea transparenței cuprinde 55 de indicatori care reflectă în ansamblu domeniile considerate importante pentru o bună guvernare, în special, accesul populației la informație și comunicarea cu cetățenii.

Acest top ne motivează să ne menținem și în continuare pe această poziție. Deși, există aspecte ce ar trebui îmbunătățite, municipalitatea lucrează la remedierea acestora și depune eforturi pentru a spori binele comunității.

Alexandru Manoil

Vom marca în a.c., pe 2 iulie, 520 de ani de la prima atestare documentară a actualului municipiu Cahul, localitatea ce, conform unor afirmații demult acceptate, s-a numit inițial Șcheia, ulterior – Frumoasa, în temeiul decretului din 18 decembrie 1835 al țarului rus Nicolai I ei fiindu-i conferit statutul de oraș și numele Cahul, toponim invocat de cea de a 65-a aniversare a victoriei repurtate asupra turcilor, în iulie 1770, de către trupele feldmareșalului P.Rumeanțev în preajma râurilor Larga și Cahul.

Considerăm de mai multă vreme drept argument determinant în vederea stabilirii primei mențiuni documentare a localității de pe Frumoasa cele câteva surseturi ale amplului, dar pierdutului hrisov elaborat în limba slavonă și „vechiu de la Ștefan vodă, scris de Toader în Suceava, din leat 7010 (1502) iuli în 2 zile”, inclusiv cel „tălmăcit” de „polcovnicul Pavăl Debrici ot Mitropolie” – hrisov ce viza mai multe așezări din stânga Prutului dislocate, în ansamblu, între satele de astăzi Zârnești și Crihana Veche și autentificând trei tranzacții funciare realizate atunci de către voievodul decis să-și aibă locul de veci la mănăstirea Putna, în particular convenția cu frații Manuil și Toader Pășco, cu nepoata lor de soră, Neaga, nepoți ai logofătului Niagoe, care i-au vândut, contra sumei de 330 de zloți tătarești, „trei sate peste Prut, pe Frumoasa, anume Frăcenii, din gios de Troian, și cu moara, și Șcheia, în gura Frumoasei, și la Fântâna lui Măciș, ce-i în capul cel din gios a iazerului Cerlenul și cu toate gârlele ce sânt în dreptul acelor sate și pân(ă) la Prut”.¹

Preconizând, pentru vara anului 1997, un program de manifestări circumscris aniversării a 495-a a atestării documentare a localității noastre, au-

1502 sau 1452?

toritățile publice locale au prezentat preliminar un demers Academiei de Științe a Moldovei, care în răspunsu-i trimis la Cahul pe 21 septembrie 1995 reiterează opinia anterioară: „Institutul de Istorie al AȘM confirmă data atestării documentare a orașului Cahul anul 1502, în baza cărții domnești a lui Ștefan cel Mare din 02.07.1502, în care este amintit satul Șcheia din gura Frumoasei (astăzi acest râuleț curge prin Cahul)”². O tentativă de a sfida abordările devenite, într-un fel, axiomatice realizează profesorul de istorie, fostul director și colaborator științific al Muzeul Ținutului Cahul Dumitru Stefoglu, care, nedispunând însă de argumentele necesare în această privință, apela la autoritatea fostului nostru concitadin Pavel Dimitriu, doctor în istorie, unul dintre cei mai versați specialiști în probleme de istorie medievală, animatorul ponderabilelor volume documentare „Moldova în epoca feudalismului”: „Domnul Dimitriu mi-a arătat câteva volume de documente. A cercetat în văzul meu unul din ele, găsind locul în care era scris că localitatea noastră, care se numea pe acele vremuri Șcheia, exista deja când își începuse domnia Alexandru cel Bun. Se mai pomenesc în aceste documente satele din apropiere, având unele nume slave. Începutul domniei lui Alexandru Vodă, după cum au stabilit în ultimul timp învățații români, este anul 1399 (...) Prin urmare, în anul 1999 se vor împlini 600 de ani de existență a localității noastre – mai veche, după cum se vede, decât Chișinăul”³.

Declarația înfocată a aceluia împătimit de istoria baștinei sale, Dumitru Stefoglu, cu privire la o pretinsă etimologie slavă a așezărilor limitrofe Șcheii fiind contestată explicit de toponimele menționate în acel document de la 2 iulie 1502, dubii justificate suscită și afirmația-i că Pavel Dimitriu ar fi identificat între timp și sacramentalul „ispisoc ce au avut

2 *Faximilul documentului este preluat în* Constantin Reabțov. Cahul: istorie, personalități, cultură. Ch., 1997, p.14

3 D.Stefoglu. Cahulul la 600 de ani// Cronos, 16 noiembrie 1996

1 Documenta Romaniae Historica. A.Moldova, vol.III. B., 1980, p.503

el (logofătul Niagoe – n.n.) de la moșul nostru, Alexandru voievod”, la care făcea trimitere, în hrisovul său, Ștefan cel Mare. Și aceasta nu numai din cauza că Mihai Costăchescu, prolificul profesor de liceu din Iași interbelici, care, din pasiunea-i ardentă pentru epoca medievală, și-a făcut un crez și un rost satisfăcut cu o prodigioasă abnegație, în comentariile-i cu privire la hrisovul în cauză regreta: „Păcat că nu s-a păstrat urecul acestuia din urmă de la Alexandru cel Bun”,⁴ ci și pentru că același Pavel Dimitriu, inițiatorul elaborării monografiei „Cahul: istorie, personalități, cultură” apărută în 1997 și la care „a lucrat până în ziua decesului din 14 martie 1996”⁵, în cele șase pagini de manuscris remise ulterior de către familia sa Muzeului Ținutului Cahul nota fără o eventuală atitudine dubitativă: „Nouă, autorilor, (...) ne-a atras atenția faptul că satul Șcheia se afla la gura pârăului Frumoasa, care de la primul izvor în amonte și până în vărsarea lui în brațul Prutului, Balacea, are o lungime de circa 3,5 kilometri. De aceea am presupus, iar mai târziu ne-am convins, că Șcheia este satul din care a luat naștere Cahulul de mai târziu. Mai întâi de toate, până nu demult aspectul orașului mărturisea că mahalaua aceasta este partea lui cea mai veche: străzile-s înguste și întortocheate, pe când în partea mai nouă sunt largi și drepte. Bătrânii spun că nu departe de gura Frumoasei era și o bisericuță de lemn și un cimitir (...) După desecarea bălții, lungimea Frumoasei a crescut de aproape două ori și orașul nu se mai află la gura Frumoasei, ci aproximativ la trei kilometri de aceasta”, în concluzie istoricul afirmând că data primei atestări documentare a localității trebuie considerată 2 iulie 1502.

În fond, primele mențiuni documentare cu privire la așezările din estul Țării Moldovei se referă la începutul secolului al XV-lea. Analiza actelor emise atunci și pe parcurs de către cancelaria domnească demonstrează, însă, că realitățile de felul celor relatate într-un ispisoc din 1503 al lui Ștefan cel Mare, conform căruia „se întărește stăpânire unui Stan și fraților lui, Ion i Șerban și Ichim, pre un loc de pustiu, pe Cahove (râul Cahul ce-și are începutul în preajma Pelineiului – n.n.), la Fântâna lui Vlad, ca să-și facă sat”⁶, erau relativ sporadice. De cele mai multe ori, hrisoavele voievodale consemnează sate deja existente, actele respective de proprietate fiind acordate mai devreme, în context conchizându-se că „cele mai multe sate care fac obiectul primelor mențiuni documentare (mergând până spre mijlocul sec. al XV-lea) își aveau hotarele fixate încă înainte de formarea statului feudal Moldova. Faptul că, în mod repetat și sistematic, documentele scrise, atunci când

se referă la hotarele satelor, invocă vechimea acestora prin utilizarea unei formule stereotipe (hotarul satului să fie „pe unde au umblat din vechime”) nu lasă loc nici unui dubiu în privința stabilității multiseculare a acestor hotare”⁷, unele vetre având chiar și o istorie milenară. Fără îndoială, habitatul favorabil din preajma virginelor bălți ale Prutului și a colinelor împădurite ce se sprijineau de albia râului Frumoasa a ademenit aici oameni încă în timpuri antediluviane, pe teritoriul unde în prezent se află orașul Cahul arheologii depistând vestigiile a două localități străvechi întemeiate prin anul 1300 î.Hr. Un alt sat „s-a format aici prin anii 300-400 î.Hr., pe locul lui fiind atestate urme de case arse, diferite obiecte, în special fragmente de vase de argilă din epoca timpurie a fierului (sec.IV-III î.Hr.). După încorporarea Daciei în Imperiul Roman, aici a apărut o așezare care s-a menținut până în anul 376, când au năvălit hoardele hunilor, ele devastând și incendiind satul dat”⁸. Opinând că „la gura Prutului” se afla cetatea romană Daciporata și că, de asemenea în cursul inferior al râului, existau și cetățile Pirovoridava și Zarigadava, Z.Rally-Arbore conchidea cu o anumită exaltare: „Locul pe care se află Cahulul, în secolul al II-lea după Chr. a fost, după o ipoteză istorică, ocupat de orașul Cartal”⁹ – o exaltare manifestată și la localizarea luptei de la 335, când Alexandru Macedon atacă triburile de pe malul drept al Dunării: „pe la Cahul, geții s-au întâlnit apoi cu armata lui Alexandru Macedon” care „a distrus orașul geților”¹⁰ – supoziție contestată de academicianul H.Daicoviciu: „regiunea în care este situat actualul oraș Cahul, ca loc unde avusese loc această bătălie, se exclude și pe motiv că de la Dunăre până la Cahul sunt vreo 60 km”¹¹.

Obârșii mai vechi aveau, desigur, toate așezările vândute Mușatinului conform tranzacțiilor legitime prin menționata „carte a noastră” de la 1502: cele ce aparțineau „din drept uricul lor” progeniturii Dunei Mădoia („satul pe Frumușița, unde au fost Fălcin, mai jos de Andrieș”), cele stăpânite de nepoții fraților Criste și Giurge Negrul („satul Balintești și, din gios de Balintești, săliștea Manei, în gura Frumușiței”) în temeiul ispisocelor „ce le-au avut moșii lor de la unchii noștrii, de la Ilieș și Ștefan voievod” (fiii lui Alexandru cel Bun care au domnit în 1432-1433 și, respectiv, 1433-1435,

7 Mîrcea D.Matei, Emil I.Emandi. Habitatul medieval rural din Valea Moldovei și din bazinul Șomuzului Mare (sec. XI-XVII). B., 1982, p.41

8 Ion Hîncu. Vetre strămoșești. Ch., 2003, p.89

9 Z.Arbore. Dicționarul geografic al Basarabiei, p.64

10 N.Iorga. Basarabia noastră. Z.Arbore. Liberarea Basarabiei. L.Boga. Lupta pentru limba românească și ideea unirii. Ch., 1993, p.155

11 H.Daicoviciu. Dacii. B., 1972, p.92

4 Documente moldovenești de la Ștefan cel Mare publicate de Mihai Costăchescu. Iași, 1933, p.253

5 Constantin Reabțov, op.cit., p.166

6 Documenta Romaniae Historica, vol.III. B., 1980, p. 506

pentru a se asocia ulterior la domnie până la finele anului 1442) precum și cele ce s-au aflat în posesia descendenților logofătului Niagoia („Frăcenii, din gios de Troian, și cu moara, și Șcheia, în gura Frumoasei, și la Fântâna lui Măciș ce-i în capul cel din gios a iazerului Cerlenul”) „din ispisoc ce au avut el de la moșul nostru, Alexandru Voievod”. Formulele șablonarde de genul „din ispisoc ce au avut”, „pe unde au umblat din vechime” etc. au determinat, în mod firesc, deducțiile specialiștilor în medievistică rezumate de către S.Tabuncic: în funcție de formele toponimice, vechimea reală a satelor oscilează între 16 și 131 de ani față de data la care au fost menționate documentar¹², fapt confirmat indirect și de demersul lui Mihai Costăchescu de a localiza, fie și ipotetic adesea, unele nume topice, inclusiv din suretul de la 2 iulie 1502¹³: „Boiștea a dispărut ca nume. Era și un pârau Boiștea, care dădea în iazerul Roșu. Era o veche localitate, crescătorie de boi. – Iezerul Cerlenul sau Roșul l-am găsit în stăpânirea lui Crâstea Negrul și a fratelui său, Giurge, încă din 6945 (1437) iulie 20. – Roșul trebuie să fie pe acolo pe unde este satul Roșu sau Roșa (...) Vine chiar în dreptul Rogojenilor, de pe Prut, din județul Covurlui (actualmente județul Galați – n.n.). În apropiere era proprietar neamul Tăutul, ceea ce explică, că Tăutul logofătul, ca megieș, a fost hotarnic în 1502 iulie 2. Tălharul, numele unui pârau din aceleași părți, ne amintește de seliștea lui Lațcu Furul, de dincoace de Prut, pomenită în 6956 (1448) iulie 15. – Frumușița este un pârau tot dincolo și în apropiere de Prut, pe care nu-l mai găsesc ca nume. Trebuie să fie pe acolo – vale, pârau și sat – în județul Cahul (...) Aici era și satul unde a fost Falcin (...) Falcin ne amintește Fălciul, de dincolo și de dincoace de Prut. – Pe marginea iezerului Roșu¹⁴ era satul Balintestii, altul decât cel din 1502. Vor fi având, însă, la obârșia lor același întemeietor, Balint (...) Aici erau Fărceanii, dispărut ca nume. Erau și în vremea lui Alexandru cel Bun și cred și în veacul al XIV-lea. Își are numele de la un străvechiu Farco¹⁵. – Aici era și Troianul¹⁶, care se întindea și dincoace de Prut, în 12 S. Tabuncic. Satele din răsăritul Țării Moldovei din secolele XIV-XV în lumina izvoarelor diplomatice interne// Revista de istorie a Moldovei, nr.3-4, 1998, p.71

13 Documente moldovenești de la Ștefan cel Mare publicate de Mihai Costăchescu. Iași, 1933, pp.249-252

14 „Roșul, fost lac în lunca Prutului, azi teren agricol, la sud-vest de satul Roșu. Termenul cromatic se referă la culoarea solului din zona locului. După acest lac a fost denumit ulterior satul Roșu din apropiere. În documentele românești de redacție slavă denumirea lacului apare în variantă tradusă – Чер (в) лен, Чер (в)ленное озеро” (Anatol Eremia. *Meleaguri străbune.Cahul.Localități, oameni, tradiții. Ch.*, 2014, p.236)

15 Invocând un document din 22 ianuarie 1495, I.Bogdan va conchide că toponimul Fărceii derivă de la antroponimul Farco (Documentele lui Ștefan cel Mare publicate de I. Bogdan. *Hrisoave și cărți domnești. 1457-1492, vol.II, B., 1913, p.58*)

16 „Termenul cel mai utilizat de către locuitorii Moldovei

Mănăstirea Putna,
proprietara acestor meleaguri timp de trei secole

județul Covurlui (...) A dispărut și satul de la Fântâna lui Măceș, din capătul de jos al iezerului Roșu (...) Interesantă este această corespondență de nume, de o parte și alta a Prutului, în aceste părți de jos, de la Cahul și Covurlui. Documentul este extrem de important, căci ne arată regiunea aceasta de jos, din stânga Prutului, populată încă de pe timpul lui Alexandru cel Bun”, releva Mihai Costăchescu.

Și seliștea¹⁷ lui Manea se întindea pe ambele maluri ale Prutului, cea din dreapta râului fiind vândută și mai înainte. Pe 15 iulie 1448, Petru Voievod dă și întărește boierului Cernat plascarul și fratelui acestuia, Șteful, circa 40 de sate, seliști, pustii, mori, iezere etc, inclusiv câteva lângă Prut: „... și seliștea lui Manea (...) să-și facă casă”¹⁸, satul Mănești de pe Pârăul Fântânilor (lângă Zărneștii de astăzi”) de asemenea avându-și numele „de la vechiul proprietar Manea”¹⁹ considerat de către același Mihai Costăchescu drept tată al stolnicului Ivașco Manevici menționat într-un document din 8 martie 1407, respectivul Manea fiind adică unul din latifundiarilor și dregătorii importanți și în perioada de până la Alexandru cel Bun. În context, dat fiind faptul că unele localități din zona Șcheii au fost menționate mai devreme în actele domnești, ispita datării „extrapolate” a primei atestări documentare a altor așezări de pe Frumoasa și din preajma lacului Roșu e firească și relativ plauzibilă: „Având în vedere fap-

pentru a indica valurile de apărare ale satelor este acela de Troian (...) El nu lipsește nici între Prut și Nistru, unde-l găsim pe Cahul și iezerul Roșu, la Fărceii, Frumoasa, Fântâna lui Măceș și mai jos la Bubuiogi, la Fântâna Mare, Fântâna Hlabnicului de la iezerele Oreahovul și Beleul, toate în ținutul Tigheci”. (A.Gonța. *Satul în Moldova medievală. Instituțiile. B.*, 1986, p.63)

17 „Primul sens este acela de sat pustii pentru totdeauna, sat dispărut în totalitate, fostă vatră de sat. Un al doilea sens care i se poate atribui termenului seliște este acela de sat trăitor, însemnând, neîndoind, o așezare cu hotare demult stabilite. În fine, al treilea sens (...) este acela de vatră propriu-zisă a satului trăitor, vatră susceptibilă de a fi locuită sau vatră pustiiată vremelnic, dar refăcută pe același cadru” (S.Tabuncic, op.cit., p.72)

18 Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare publicate de Mihai Costăchescu. Iași, 1932, p.325

19 Documente moldovenești de la Ștefan cel Mare..., p.104

tu că satul medieval românesc, ca unitate rurală indivizibilă, are drept trăsătură dominantă existența unui hotar stabil, la care adăugăm constatarea că în documentele analizate se reconfirmă beneficiarilor o proprietate mai veche, procedeul de extrapolare a informației din hotărnicile respective la o realitate existentă la vremea emiterii anterioarelor acte de donație este perfect justificat²⁰. Astfel, și tentația inimosului Dumitru Stefoglu de a considera drept primă atestare documentară a localității noastre chiar primul an de domnie a lui Alexandru cel Bun, căruia istoricii îi sunt recunoscători și pentru faptul că, scontând consolidarea independenței țării prin fortificarea statului medieval centralizat, el a dezvoltat, implicit, și cancelaria domnească, oferindu-ne astfel posibilități mai ample și mai sigure în vederea datării sacramentalelor atestări documentare, este, zic, verosimilă, dar inacceptabilă, deoarece criteriile aplicate în această privință sunt rigide: drept întâia mențiune documentară trebuie considerată doar data identificării toponimelor într-un act domnesc sau altul. În consecință, deși, tributari unor veleități anume, vrem ca localitățile noastre să fie „mai cu barbă”, de fiecare dată invocăm exclusiv acel suret „de sorginte” de la 2 iulie 1502 (poate că și în virtutea unor orgolii vehiculate de faptul că în destinul fostei așezări de pe Frumoasa s-a implicat Ștefan cel Mare) și nu admitem o altă opinie – opinie ce ar pleda pentru o altă primă atestare documentară a acesteia.

Dar poate că ar trebui, totuși, să-l credem pe Vladimir Nicu, captivul arhivelor, care ne-a lăsat și bilanțul unor ample și migăloase investigații – cele două volume ale îndreptarului bibliografic „Localitățile Moldovei în documente și cărți vechi” – și care, sugerând eventualilor cercetători ai istoriei Cahulului să consulte, pentru început, 24 de documente și studii istorice, a opinat că drept primă atestare documentară a municipiului trebuie considerată data de 10 septembrie 1452²¹, opinie inspirată de unul din suretele incluse în volumul „Documenta Romaniae Historica. A.Moldova”²²?

Revenind la suretul aceluiași hrisov din 2 iulie 1502, să insistăm asupra câtorva toponime remarcate în el: „...am dat și am întărit mai sus numitei mănăstirii noastre mai sus numitul iazăr *Cerlenul*... și cu mai sus numitele sate *Balintești*... și, mai din gios, *săliștea Manii*, în gura Frumușitei, și, pe Frumoasa, *Frăcenii*, din gios de *Troian*... și cu Șcheia, în gura Frumoasei, și la *Fântâna lui Măciș*...”, pentru ca ceva mai alături, unde sunt concretizate hotarele respectivei achiziții funciare, să relevăm și altele

două: *Valea Neagului* și *Hotarul Hușilor* – toponime pe care le vom raporta la cele identificate într-un suret al acelui hrisov de la 10 septembrie 1452 al domnitorului Alexandru Vodă cel Bătrân, care, apreciind „a lui dreaptă și cu credință slujbă”, întări lui Ignat Postelnicul „pre a lui dreaptă ocin(ă) și(i) moșii, sate anume (...) și pe Prut (la) *Vadul Rușilor*, unde este *Niag*, și(i), de acolo, câmpul până ajunge la altă *săliști*, unde au fost *Mane*...” Specificând faptul că, conform alcătuirilor invocatului volum „Documenta Romaniae Historica. A.Moldova”, *Vadul Rușilor* e greșit, corect fiind *Vadul Hușilor*, presupunem cu suficient temei că la mijlocul secolului al XV-lea exista aici un sat Niag, sat ce purta, ca și majoritatea localităților de atunci, numele proprietarului moșiei, logofătul Niagoie, locul amplasării ei numindu-se, în mod firesc, Valea Neagului.

Notoriul lingvist Iorgu Iordan afirma pe bună dreptate că „tot felul de momente din viața unei colectivități umane: istorice, sociale, economice, politice găsesc ecou adesea foarte prelungit, dacă nu permanent și definitiv, în toponimie.”²³ Ecou „prelungit” al unor circumstanțe dramatice din epoca medievală îl constituie și faptul că acel sat Neag și-a schimbat numele în Șcheia: părăsindu-și vetrele, în secolele XV-XVI, din cauza invaziilor turcilor, colonii de bulgari și sârbi s-au refugiat la nord de Dunăre, inclusiv în Moldova: „Cronica lui Wawin ne dă date referitoare la trecerea a 12.000 de locuitori de la Rusciuk cu femei, copii și bunurile lor încărcate în căruțe și cu animale domestice, în anul 1445. Exodul a continuat...”²⁴, nota A.Gonța, concretizând de asemenea și faptul că bejenarii în cauză „au fost repartizați ca țărani dependenți în satele domnești de ocol, parte în târguri ca meseriași, unii ca vecini (țărani dependenți de stăpânii feudali – n.n.) pe moșiile marilor boieri și alții ca vecini, meseriași și poslușnici pe la mănăstiri”²⁵. Dacă cei instalați în târguri s-au „dizolvat” în respectivele medii semiurbane, comunitățile de refugiați din spațiul rural au obținut un nume topic generic: Șcheia, Bulgari sau Sârbi, copământeanul nostru, doctorul habilitat în filologie Anatol Eremia, opinând că toponimul Șcheia reproduce, într-o formă fonetic modificată, antroponimul Șcheau ce, „la rândul său, provine de la apelativul *schiau* („bulgar, sârb”), cuvânt care își trage originea din lat. *Slavus* „slav”²⁶. Conform analizelor efectuate de Alexandru Gonța, în documente au fost menționate în ansamblu 12 Șchei, doar una fiind localizată în stânga Prutului – cea de la gurile Frumoasei, istoricul mai subliniind că „bulgarii re-

20 S.Tabuncic, op.cit., p.63

21 Vladimir Nicu. Localitățile Moldovei în documente și cărți vechi, vol.I.Ch., 1991, p.117

22 Documenta Romaniae Historica. A.Moldova. vol.II. B., 1976, p.22

23 I.Iordan. Nume de locuri românești în Republica Populară Română. B., 1952, p.IV

24 A.Gonța, op.cit., p.75

25 Ibidem, p.88

26 Anatol Eremia. Județul Cahul. Dicționar enciclopedic. Ch., 2016, p.58

partizați în unele așezări moldovenești, care aveau denumiri deja, au atras după sine schimbarea numelui satelor în Bulgari sau Șchei”²⁷ Supoziția că acel sat Niag remarcat în documentul de la 10 septembrie 1452 și-a schimbat numele, după descălecarea aici a bulgarilor refugiați, este perfect valabilă. Schimbarea ulterioară, în Frumoasa, a denumirii localității a fost determinată, probabil, de devastarea Șcheii, în acest sens fiind semnificativă mărturisirea îndurerată a cronicarului Grigore Ureche cu referire la implicațiile dezastruoase ale înfrângerii lui Ion Vodă cel Viteaz în bătălia de la lacul Cahul din vara anului 1574: „...până astăzi între Prut și între Nistru au rămas pustietate, de nu s-au mai descălecat oameni”²⁸, un document de la 1576 consemnând că „unele sate s-au pustiit când au prădat tătarii acest pământ și n-au rămas nime, numai locul pustiu”²⁹.

Invaziile turcești și tătare au devastat și pe parcurs năpăstuitele așezări de pe Frumoasa, Frumușița și de lângă lacul Roșu, dar trunchiurile lor mutilate dădeau, nu zăbavă, lăstari noi ce revigorați acești „arbori demografici” renăscuți din scrumul pojariștilor asemeni miticilor păsări Phoenix. În anii 1707-1708 ieromonahul rus Ipolit Vâșinski întreprinse un perelinaj de la Cernigov la Ierusalim, pe aceste meleaguri ale noastre el fiind surprins de mulțimea tătarilor din stepa Bugeacului, care duceau o viață seminomadă și trăiau în corturi (e vorba de Tatarlăcul colonizat cu tătari). „De acolo... se întinde Țara Voloscă (Moldovenească – nota lui G.Bezviconi) la stânga până la Galați, la dreapta – Țara Tătărească, spre Bugeac”, va nota ieromonahul, specificând în continuare: „Am trecut pe lângă satul pustiu Șcheia și stau acolo trei biserici pustii și să le repare n-are cine”³⁰. Șcheia de la vărsarea Covurluiului (un răușor din județul Galați) în Prut era, totuși, la o distanță considerabilă de seliștea Șcheii de lângă Oancea, iar satele din perioada respectivă nu erau atât de mari, încât să aibă tocmai trei biserici. La sigur, pelerinul avea în vedere anume Șcheia noastră, care între timp aproape că se contopise cu celelalte așezări de pe Frumoasa, fiecare din ele având propriul lăcaș de cult. Pe la mijlocul sec. XVIII satele Moldovei aveau în medie până la 40 de gospodării și nu circa 20, ca mai înainte. Probabil, respectiva creștere a numărului de case s-a soldat și cu fuzionarea treptată a satelor de pe râul în cauză, „a cărui nume s-a impus, mai târziu, satelor mănăstirii Putna, cari erau pe dânsul”³¹, după cum considera și profesorul ieșean M.Costăchescu. Consemnată, în transcripție latină *Formoza*, pe harta inclusă în „Descrierea Moldovei”

de Dm.Cantemir publicată în 1716, noua-i denumire a fost, fără îndoială, utilizată mult timp concomitent cu cea veche, de vreme ce în diata-i din 21 martie 1809 vistiernicul Iordache Balș, delimitând părțile de avere ce le testamenta urmașilor săi, remarcă în ținutul Greceni „moșia care acum se numește Frumoasa” și pe care – în 1807, probabil, – o cumpărase de la mănăstirea Putna.

Mobilul schimbării denumirii în Cahul conform decretului imperial de la 18 decembrie 1835, ce-i atribui localității statutul de oraș și de centru județean, nu suscită nici un dubiu. Afirmatia aceluiași Z.Arborescă că „numele care s-a dat orașului devine de la lacul Cahul”, precum și cea cu privire la apariția noului toponim în funcție de alt hidronim – râul Cahul, sunt inconsistente: faptul a fost determinat eminamente, după cum spuneam, de rațiuni ideologice implicate de comemorarea, în 1835, a 65 de ani de la victoria raportată de trupele feldmareșalului P.Rumeanțev, în iulie 1770, pe râul Cahul.

Cahul – nume cu contur de efigie în conștiința generațiilor ce s-au succedat și se vor succeda pe aceste pământuri cu dealuri și văi zămislite dintr-o contemplativă oboeală demiurgică, concludent fiind și documentul ce urmează: „Consiliul de colaborare de pe lângă Primăria orașului Cahul a ținut ședința pentru a-și da aviz asupra schimbării numelui orașului (se pledea pentru Traian, Tigheci sau Ion Voievod – n.n.), conformându-se prin aceasta dispozițiilor Guvernământului Basarabiei, citim într-un proces-verbal de la 12 ianuarie 1943[...] Din discuțiile urmate, au rezultat următoarele: toți membrii consiliului prezenți au fost pentru a nu se schimba numele de Cahul...”³²

Cahul – un nume, în cea de a doua silabă a căruia parcă răsună, inefabil, nu numai ecourile istoriei dramatice a așezării-matrice de la gurile Frumoasei, ci și ale istoriei Moldovei, în special a meleagurilor sudice, rolul de centru administrativ al cărora municipiul îl exercită de peste 18 decenii.

32 A.N.R.M., f.1479, inv.I, n.p.31, p.6v

Ion Ciuta. Strada Lăutarilor, mun. Cahul

27 A.Gonța, op.cit., p.80

28 Letopisețul Țării Moldovei. Ch., 1990, p.107

29 Istoria României, vol.II, B., 1962, p.799

30 G.Bezviconi. Călători ruși în Moldova și Muntenia. B., 1947, p.79

31 Documente moldovenești de la Ștefan cel Mare..., p.250

Chiril Sberea, absolvent de gimnaziu

Sfatul Țării a fost cea mai mare bătaie de cap pentru istoricii sovietici din RSSM, în lucrările cărora „s-a oglindit în măsura cuvenită” ura patologică față de România și tot ce-i românesc. De fapt, nici nu se punea problema respectării adevărului istoric, ci prin toate mijloacele ideologice, juridice, militare, religioase trebuiau justificate cuceririle rusești (de la Petru I, în decurs de 300 de ani Rusia a acaparat 17 000 000 km² de teritorii străine), pentru păstrarea imperiului în limitele lăsate de țări. În scopul dat istoriografia sovietică utiliza pe scară largă discreditarea, compromiterea și ridiculizarea surselor de informație autentice, precum și trecerea sub tăcere a adevărilor nedorite, procedându-se și la insulte, batjocură, la amenințări și la nimicirea elementelor semnificative valorice.

Primul contact al locuitorilor din Basarabia a fost nu cu „poporul prieten de veacuri”, ci cu vârful de lance țarist întruchipat de armata rusă, administrația rusească, popii ruși și cazacii aduși de stăpânire pentru *обручение края* – cazaci totalmente străini basarabenilor: *Căci străinu-i ca și spinul, / Nu e frate cu românul!* Și încă un detaliu: dacă, timp de peste o sută de ani, în Basarabia nu s-a produs nici o revoltă însemnată antirusească, în 1917, ca prin minune, apar „revoluționarii moldoveni” angajați în lupta contra *asupritorilor* (?) alături de frații lor de clasă ruși, ucraineni, bulgari și găgăuzi, dar ignorându-i pe frații evrei, care erau în fruntea mișcării revoluționare din Rusia: până la urmă, acești alogeni au și creat Bolșevenia – Uniunea Sovietică, care nici nu era condusă de ruși.

Primul *Parlament* din Basarabia a ajuns la

COPĂMÂNTENI ÎN SFATUL ȚĂRII

Chiril Sberea, colibășeanul cu moșie la Aluatu

putere prin alegeri democratice, procedură necunoscută în Imperiul Rus. O broșură editată la Chișinău în 1984 a fost însă intitulată „*Sfatul Țării - organ antipopular*”. Întrebarea-i simplă: de ce *antipopular*, dacă a fost ales și susținut de popor? No Comment!

Toți foștii deputați ai Sfatului Țării s-au aflat permanent în vizorul serviciilor secrete sovietice – unii au ajuns în gulag, alții s-au refugiat în România ori în alte țări. Nu s-a luat în calcul nici faptul că Sfatul Țării era, de fapt, aceeași *Власть Советов*, adică *Puterea Sfaturilor*.

O victimă tragică, unul din acei umiliți și amenințați clipă de clipă de către o officină cinică, criminală, dar diabolic de inteligentă – *CeKa, OGPU, NKVD, MGB, KGB* – a fost și deputatul în Sfatul Țării Chiril Sberea. Răsfoind Enciclopedia *Sfatul Țării* alcătuită de Iurie Colesnic, dau de Sberea, nume răspândit în sudul Basarabiei sub diferite forme: am avut un coleg la Școala de Pictură din Chișinău, Valeriu Sberea, mama lui Virgil Tecuci, colegul de curs de la aceeași instituție, era din neamul Sgherea de la Văleni. Informația era scurtă : „Chiril Sberea născut 1891(?) s. Colibași, jud Cahul, locuiește în or. Bolgrad, membru a două comisii din Sfatul Țării”... Și atât. În satul Aluatu sunt locuitori originari din Colibași, alde Cojan, de pildă. La Școala-internat din Cahul am avut un coleg din Colibași, care scria poezii – Vasile Poștaru.

Prin anii '90, am avut ocazia să particip la amenajarea expoziției „Domnitorii Țărilor Române, galerie de portrete” organizată de către cercetătorul literar Vasile Malanețchi. Autorul portretelor era inginerul Radu Moțoc de la Galați, pasionat și iubitor de Istorie Românească. Peste mulți ani (în 2008), după apariția *monografiei subsemnatului, Aluatu*, Vasile Malanețchi îmi facu o surpriză care m-a șocat: un fost membru al Sfatului Țării a fost proprietarul unui lot de pământ pe moșia satului meu de baștină, Aluatu! Documentele respective (cinci unități) au venit de la același Radu Moțoc de la Galați! Anterior (în 1990) avusesem noroc de alt Moțoc, zis Petrică, inginer și el, care mi-a facilitat accesul la depozitul de cărți pentru diaspora românească al

Bibliotecii Naționale a României...

Dar istoria cu Sberea nu se oprește aici. Muzeul Literaturii Române din Chișinău primește regulat publicația gălățeană „*Dunărea de jos*”, al cărui colaborator permanent este același Radu Moțoc. Printre materialele semnate de dumnealui, pe care le urmăresc cu interes, găsesc, spre bucuria mea, un amplu studiu despre Chiril Sberea, care completează substanțial fișa personală din *Enciclopedia* lui Iu. Colesnic. Documentele prezentate ne permit să urmărim pas cu pas firul vieții și activității acestui extraordinar pământean al nostru.

1893, 14 ianuarie, se naște Chiril Sberea într-o veche familie de răzeși din satul Colibași, județul Cahul; tot aici își face și studiile primare la școala eparhială;

1913, absolvește Gimnaziul „Alexandr III” din Bolgrad;

1913-1914, urmează cursurile Școlii de Agricultură din Petrograd, dar intervine declanșarea Primului Război Mondial și este mobilizat în armata țaristă în calitate de subofițer (praporșcic/sublocotenent) până la izbucnirea revoluției rusești;

1917, 24 martie, sublocotenentul Chiril Sberea, prin ordin, este numit reprezentant al *Sovietului soldaților și ofițerilor din Chișinău* în Regimentul de Infanterie Român nr. 48 din or. Odessa, iar din 23 iunie „este însărcinat să adune soldații moldoveni, să le explice sensul actualelor evenimente în limba lor natală, să organizeze companii moldovenești și să ceară de la comandament listele soldaților și ofițerilor moldoveni”;

1917, 18 octombrie, are loc Congresul Ostașilor Moldoveni, la care este proclamată autonomia Basarabiei și se alege biroul pentru organizarea Sfatului Țării; printre cei 30 de membri, la nr. 10, îl găsim și pe Chiril Sberea;

1917, 21 noiembrie, are loc convocarea Sfatului Țării; este creat primul guvern democrat, iar la 2 decembrie se votează proclamarea Republicii Democratice Moldovenești;

1918, 27 martie, se adoptă, prin vot deschis, nominal, pentru ca să fie cunoscute pentru vecie numele tuturor, Declarația de Unire a Basarabiei cu patria mamă, România; din partea jud. Ismail și Cahul, a votat și deputatul în vârstă de 25 ani, Chiril Sberea („Blocul Moldovenesc”);

1920-1926, cu datoria față de neam împlinită, Chiril Sberea, demobilizat din armată, revine pe meleagurile natale. Activează în calitate de învățător la Școala primară din Anadol (jud. Ismail) și Colibași (jud. Cahul), apoi exercită funcția de secretar la Liceul de Fete „Regina Maria” din Bolgrad;

1923, 31 mai, țara recunoscătoare, prin decretul semnat de Regele Ferdinand și I. G. Duca, ministru, îi acordă lui Chiril Sberea, în calitate de fost deputat

Chiril și Nadejda Sberea

în Sfatul Țării din Basarabia, ordinul Steaua României în grad de cavaler;

1928, 28 iulie, prin decretul semnat de Regele Mihai I și C. Argetoianu, ministru, i se acordă lui Chiril Sberea, în calitate de fost deputat în Sfatul Țării, titlul de proprietar al unui lot de 50 ha pământ din moșia Aluatu;

1926-1929, frecventează cursurile de Drept în cadrul Universității din Iași;

1929-1937, după obținerea licenței în drept, Chiril Sberea ocupă postul de judecător la Cahul;

1937- 1946, ocupa diferite funcții judecătorești în jud. Alba și or. Alba Iulia, după care, în toiu „reorganizării” operate de către regimul comunist, este dat afară din magistratură; începe calvarul basarabenilor refugiați;

1946-1956, ocupă postul de suplinitor de profesor de limbă rusă la diferite școli, apoi îl găsim în postura de paznic și magazioner;

1973, 6 decembrie, decedează în or. Făgăraș, jud. Brașov, la vârsta de 80 ani și este înmormântat în cimitirul ortodox, pe a cărui placă funerară stă scris: „**Fost deputat în Sfatul Țării din Basarabia**”. Epitaful de mai sus ar putea servi drept sursă de inspirație cel puțin pentru niște plăci comemorative ce vor fi plasate la loc de cinste în satul Colibași, în orașul Cahul și, de ce nu, în satul Aluatu.

Sava Calabadău,
artist plastic

Alexandru Arsene: „Ca neam, să nu ne pierdem demnitatea și să nu renunțăm la împlinirea celui mai mare vis:unitatea națională”

Dle profesor, parcursul Dvs profesional este impresionant: un valoros jurist, profesor universitar, un om implicat în treburile Cetății, membru în comisiile juridice ale primului Parlament (președinte al Comisiei pentru Drepturile Omului și Relații Internaționale, membru în Comisia Constituțională). Cum ați ajuns să urmați această cale, care au fost modelele pe care le-ați avut și care V-au inspirat devenirea? Convingerea mea e că, indiferent de tehnologiile pe care le-am avea la dispoziție, tot modelul viu, uman, rămâne cel care ne trezește fascinația, ne motivează, ne face să ne dorim să fim mai buni. Dvs sunteți unul dintre aceste modele, iar interviul cu Dvs vine să le prezinte cititorilor revistei „Cahulul literar și artistic” personalitatea unui copământean de excepție. Cine știe, poate sămânța pe care o aruncăm astăzi va da roade în sufletul unui adolescent, inspirându-l să Vă urmeze, profesional vorbind, calea...

Cum toate au un început, să revenim la anii copilăriei...

Vin dintr-o familie de țărani români din sudul Basarabiei, comuna Manta, raionul Cahul, care reflectă, prin destinul ei, soarta acestui pământ: străbunii au fost născuți în Imperiul Țarist și au plătit jertfa tinereții lor pe câmpurile Primului Război Mondial, bunicii au crescut și s-au gospodărit în România Mare, iar în plină tinerețe s-au văzut deportați, împreună cu familiile, pentru vina de a fi oameni harnici, cu gospodării și case solide...

Zicea Grigore Vieru, în “Balada celor deportați”: Ne-au îndepărtat de casă/ C-aveam poarta mai frumoasă/ Ruptu-ne-au de-a noastră vatră/ Că aveam și gard de piatră...

Da, fiind oameni cu proprietăți, au fost declarați dușmani ai poporului. Un om cu proprietate nu este ușor de manipulat: acesta știe pentru ce muncește, știe să-și drămuiască agoniseala, iar la nevoie pune mâna și pe armă, pentru a-și apăra familia și avutul. Or, în colectiv, responsabilitatea nu și-o asuma nimeni, mai mult decât atât – cei fără spirit gospodăresc au ajuns să fie șefi. Cum? Fiind loiali regimului. Zarurile fusese aruncate! Astfel, bunicii mei, cu familii cu tot, au fost ridicați pe

13 iunie 1941, în cadrul primului val de deportări, escortați fiind până în gara din Bender, unde s-a petrecut o adevărată dramă: în plânsul copiilor și al femeilor, toți bărbații au fost urcați într-un eșalon care i-a dus într-o direcție necunoscută. Pentru mulți dintre ei acesta a fost ultimul drum, așa cum s-a întâmplat și în cazul bunicilor mei, pe care nu i-am cunoscut.

Și bunicile, ce s-a întâmplat cu ele?

Au fost duse în Kazahstan: bătica Anica (*Arsenoaia*, cum i se zicea în sat), cu fiii Toader, tetica, Natalia și Mihail. Cealaltă bunică, din partea mamei, căreia îi spuneam bătica Zina, a fost deportată împreună cu cei șase copii ai săi: Rodion, Ion, Dumitru, Vasile, Nina și mama mea. Tata avea pe atunci 16 ani, iar mama –14.

Despre bunici n-ați reușit să aflați nimic?

Unde, când, cum au murit?

Nimic. Din câte am reușit să aflu, acel eșalon a plecat spre Ivdel-lag, un lagăr din nordul munților Ural, unde și-au găsit moartea zeci de mii de basarabeni. Deși timpurile s-au schimbat, arhiva acestuia rămâne, în continuare, secretizată.

Câți oameni încă așteaptă să fie scoși la lumina, să le fie cunoscut destinul, să li se aprindă o lumânare...

Pe urmele deportaților basarabeni a pornit acea *Expediție a memoriei*, coordonată de către istoricul Octavian Țăcu, fapt mai mult decât un gest recuperator al memoriei noastre colective. Însă despre bunicii mei, cu părere de rău, nu am reușit să aflu nimic. Între timp, bunicile și-au crescut copiii, i-au căsătorit pe cei mai mari. Din căsătoria mamei cu tata au venit pe lume primii trei copii, din cei șase câți suntem: eu, sora Nina și fratele Mihai.

Revenirea la baștină a fost posibilă abia după moartea lui Stalin, în 1953. Când s-au întors acasă rudele Dvs?

În 1956, s-a întors bunica Zina cu copiii ei, iar în 1957 – părinții mei, împreună cu cei trei copii și bătica Anica. Nu aveam nimic în sat, nu ne-au fost restituite casele și gospodăriile, am fost nevoiți să stăm în gazdă ba la o rudă, ba la alta, până când părinții mei au ridicat o căsuță, unde am locuit cu toții.

Cum au fost anii copilăriei? În ce limbă vorbeai?

Toate amintirile din copilărie și adolescență sunt legate de figura bunicii, care nu si-a pierdut cumpătul în nici o situație. A înfruntat toate necazurile, a rămas dreaptă și la propriu, și la figurat, până când a chemat-o Dumnezeu la El. Avea aproape 100 de ani când s-a stins din viață, în 1986. Revenind la întrebarea Dvs, fiind născut într-un mediu străin, am învățat, *volens-nolens*, limba rusă, pentru că trebuia cumva să mă integrez. Dar în casă vorbeam doar românește, bătica ne-a învățat să ne spunem rugăciunile în limba noastră. De aceea nu a fost o problemă pentru mine să comunic în română, când am mers, în 1959, la școală, în clasa I.

Povestești-ne puțin și despre părinți...

Tatăl meu, Ion, făcuse doi ani de Seminar Teologic la Ismail, unde l-a prins fatidicul an 1940, când s-a produs cel de-al doilea rapt al Basarabiei. La doar 16 ani a fost deportat alături de familie.

Deci, era un om cu carte.

Da, iar pe lângă aceasta avea și o voce foarte frumoasă. Se picepea și la pictură, avea o răbdare ieșită din comun: era în stare să lucreze ore în șir la un detaliu. Tata a pictat biserica din satul Crihana Veche, de lângă Manta.

Un amănunt interesant, pe care nu știi dacă-l mai știe cineva dintre enoriașii acelei parohii ...

Revenind la părinți, trebuie să Vă spun că mama s-a ocupat de familie, de creșterea noastră, a celor șase copii, însă figura autoritară în casă a fost bătica Anica, *Arsenoaia*. Femeie cu autoritate, era respectată pentru firea ei dreaptă, de care se temeau

toți. Era și doftoroaia satului, cautată pentru alinarea tuturor suferințelor: știa toate buruienile, pregătea tot felul de fierturi, scotea durerile, descânta, făcea frecții etc. De ochiul ei vigilent nu scăpam nici noi, copiii. Îmi aduc aminte cum odată, jucându-mă pe uliță, n-am dat binețe unui consătean. Când am ajuns acasă, bătica știa deja tot și a ținut să-mi spună că numai neisprăviții nu dau "bună ziua", iar un om se cunoaște după cum dă binețe. De la dânsa am învățat că omul trebuie să aibă măsură în toate.

Așa reacționa și în cazul celorlalți nepoți?

Absolut, fără deosebire. Desi ne iubea foarte mult, nu întârzia să ne muștruluiască atunci când era cazul, imediat, la locul faptei. Pentru dânsa nu exista expresia *lasă, (că) pe urmă (vom face, vom spune etc)!* Nu, totul se desfășura la timpul prezent: *Acum!*

Interesantă personalitate. Ar trebui să Vă așterneți pe hârtie amintirile despre bunica Arsenoaia, pentru că recunosc, în felul Dvs de a fi, multe din caracterul dânssei: disciplină, verticalitate, seriozitate.

Sunt principii pe care sau ți le asumi în tot ce faci, sau nu ți le asumi deloc. Indiferent că e vorba despre responsabilitățile de serviciu, de relațiile de familie sau cele dintre colegi. Din familie pornește totul, de aceea este important să avem familii trainice. Pentru că de aici ne vin exemplele morale, de aici învățăm disciplina, de aici ne asumăm rădăcinile. Familiile sunt paginile de istorie vie ale neamului. Știți ce reacție a avut bătica Anica când am vrut să intru în rândurile comsomolului leninist, pe la 15 ani? S-a uitat aspru la mine și mi-a zis: *Pentru asta a fost ridicat bunelu-tău, de nici nu știm măcar unde zace mort, ca tu să te dai cu ei și să faci ca ei?! M-am dus imediat la școală și mi-am retras cererea.*

Da, educația tinerilor se face pe exemple concrete, trebuie să existe cineva în viața fiecărui copil, care să-i câștige respectul și admirația și care să-l îndrume...

Da, dar mai trebuie să existe și un mediu sănătos pentru asta. Adică, la nivel de colectivitate, să fie respectată măsura, să fie cultivat bunul-simț, așa cum era pe timpul copilăriei mele.

Să revenim la școală. Care sunt amintirile pe care le păstrați în suflet?

În primul rând, imaginea primei mele învățătoare, Ana V. Hagioglu, care mi-a pus tocul în mână. Eram un elev silitor și dornic de carte, dar cam timid, motiv pentru care mă refugiam pe lângă fete. Am învățat alături de ele să croșetez, să brodez...

Dintre materiile de studiu, care V-au plăcut?

Cel mai mult—matematica, apoi fizica,

istoria, poate și pentru faptul că am avut profesori dedicați. Îmi aduc aminte că profesorul de fizică ne-a inițiat și în astrologie, și în filosofia jocului de șah. Vă imaginați cum era – în lipsa oricărei surse de informare: presă, radiou, televiziune – să ai niște profesori atât de deschiși la minte!

Da, înțeleg. De aceea sunt cu atât mai curioasă să aflu de unde V-a venit ideea de a da la Facultatea de Drept? Era un domeniu atât de îndepărtat de viața tradițională de la sate...

Da, așa e, doar că decizia am luat-o destul de târziu, după ce m-am întors din armată. Inițial am vrut să fiu medic. Îmi plăcea biologia, dar cred că ceea ce mi-a însușit imaginația era prestația mea actricească în cadrul jocului *turca*. Ați auzit de el?

Recunosc, nu.

Era un joc pe care-l improvizam de Crăciun. Personajele principale erau Fata, Voinicul, Baba, Moșneagul, Turcul, Cămărașul, Doctorul. Observați că ne plasăm într-o acțiune cu rădăcini istorice?

Da, da, o formă plastică de memorare a unor evenimente din timpurile trecute: turcii care împovărau populația cu impozite, fetele duse în robie, voinicul chemat s-o salveze, dar este rănit, și doctorul care-i acordă îngrijiri.

Ați intuit corect. Eu eram, de obicei, doctorul. De aceea, dorința de a da la Medicină a venit, oarecum, firesc. Toți ai mei mă vedeau deja medic, în halat alb. Dar socoteala de-acasă nu se potrivește cu cea din târg. La Medicină era un concurs nebun și n-am trecut. Se întâmpla în anul 1969.

Și, atunci, ce-ați făcut?

Am învățat un șir de meserii, care îmi sunt utile oricărui bărbat. Am făcut Școala Tehnică nr. 1, de lângă Uzina de Tractoare, am urmat cursuri de electrician, mecanic, motorist. Am lucrat la uzina meționată, după care am plecat în armată, la infanterie, lângă Cernigov. În armata sovietică un rol important o avea pregătirea ideologică a tinerilor. Pentru mine a fost o ocazie bună să citesc, să mă informez. Atunci am decis, în sinea mea, să dau la Drept.

Când s-a întâmplat acest lucru?

Nu atât de repede pe cât mi-aș fi dorit. Vorba veche: *nu e cum vrea omul, ci cum vrea Domnul*. S-a întâmplat să mă îndrăgostesc lunea de o fată care era felceriță în satul nostru și – întâmplarea face – stătea în gazdă la mătușa Ileana.

Cum se chema fată?

Anișoara. Mi-a căzut cu tronc chiar în clipă în care am văzut-o. Era o iarnă geroasă, în ianuarie 1973, când ne-am cunoscut, iar în luna iunie ne-am căsătorit și ne-am mutat la Vorniceni. În 1974, am devenit tătic de fetiță, iar în 1977 mi s-a născut și fiul.

În condițiile acestea ați abandonat ideea studiilor juridice? Viața de familie este întotdeauna solicitantă, îndeosebi când e vorba despre familiile cu copii mici.

Nu, din contra, m-am ambiționat și mai mult. În 1977, am dat admiterea la USM și am intrat. Făceam naveta Vorniceni - Chișinău, participam la cursuri, care durau uneori până după prânz, după care alergam la bibliotecă să prind un loc în sala de lectură.

Cum au fost anii de studii?

Interesanți, dar foarte solicitanți. Aveam multe ore, seminarii, lucrări de curs etc. Dar acest fapt ne-a disciplinat. În plus, m-am implicat în activitatea sindicatelor de la USM, am fost și membru în biroul organizației primare de partid.

Care domeniu al Dreptului V-a preocupat mai mult?

Mi-a plăcut întotdeauna teoria statalității, instituțiile statului etc.

Astea erau teme teoretice, pentru că realitatea era diametral opusă: în URSS toată puterea era concentrată în mâinile partidului comunist!

La concluzia aceasta am ajuns abia după ce m-am apucat să studiez asiduu, redactându-mi lucrarea de licență cu tema *Partidul Comunist – nucleul sistemului politic sovietic*. Am citit cu pixul în mână cca 80 de lucrări (monografii, studii, articole). Nu uitați că eram în anul 1982, în perioada de apogeu a sistemului sovietic.

Dintre profesori, de cine Vă aduceți aminte cu recunoștință?

Am avut profesori foarte buni, printre ei Constantin Florea (Drept penal), Boris Negru (Teoria generală a dreptului), Elena Aramă (Istoria dreptului în RSSM), Nicolae Osmochescu (Drept internațional public), Simion Doroș (Criminalistică și criminologie), Grigore Popa (Economie politică), Chibac Gheorghe (Drept civil).

Când V-ați început cariera didactică?

În 1983, prin cumul, iar din 1994 sunt profesor cu normă întreagă, titularul cursului de Drept constituțional.

Era începutul anilor '90 când ați intrat și în politică. Ce crez V-a determinat să faceți acest pas, care erau așteptările cetățeanului și juristului în drept constituțional Alexandru Arsene?

Crezul în redobândirea libertății și în reunificarea noastră națională.

Ați fost membru în primul Parlament al Republicii Moldova, care a adoptat Declarația de Suveranitate (23 iunie 1990) și Declarația de Independență (27 august 1991). Dvs ați fost autorul Declarației de Suveranitate. Vă rog să le explicați și cititorilor noștri motivul pentru care

a fost atât de necesară adoptarea acesteia, în condițiile destrămării colosului sovietic.

Dacă ar fi să privim în istorie, un stat devine subiect de drept abia după ce-și declară și-i este recunoscută independența și suveranitatea. În 1990, noi făceam primul pas juridic de a ieși din robia sovietică, adoptând Declarația de Suveranitate a RSS Moldovenești.

Dar de ce nu i-ați zis Declarație de Independență?

Pentru că presiunea Moscovei era, încă, foarte puternică. Se făceau eforturi pentru a readuce republicile într-o nouă formula unională, pe o bază, ziceau ei, democratică. Bineînțeles, era vorba, metaforic vorbind, de lupul deghizat în piele de oaie.

Da, sunt bine cunoscute eforturile de a manipula populația fostei URSS prin organizarea unui referendum pan-unional. Dar să revenim la Declarația de Suveranitate..

... care prevedea supremația legilor RSSM asupra celor unionale, instituirea cetățeniei, luarea în proprietate exclusivă necondiționată a „pământului, subsolului, apelor, pădurilor și a altor resurse naturale aflate pe teritoriul RSS Moldovenești, precum și a întregului potențial economic, financiar, tehnico-științific, a valorilor patrimoniului național”.

După adoptarea acestei declarații, s-a constituit o comisie parlamentară în frunte cu regretatul profesor Alexandru Moșanu, care a elaborat avizul ce condamna Pactul Robbentrop-Molotov, ce devenea astfel – ab initio – nul.

Trebuie să precizez că deciziile comisiei se regăsesc în textul Declarației de Independență, care a fost adoptată la 27 august 1991 și care susține sus și răspicat că acel pact a fost unul abuziv și că, astfel, prevederile lui sunt lipsite de legitimitate. Nu doar noi am declarat acest lucru, ci și toate celelalte țări care au avut de suferit. Din păcate, consecințele lui încă dăinuie...

Știi că ați lucrat și la o altă lege importantă, Legea cetățeniei (1991), la elaborarea proiectului noii Constituții. Așteptam, pe atunci, cu toții și o Lege a lustrăției. Fără a linșa pe nimeni, ar fi fost de bun-simț ca toți nomencluriștii din fostul regim să se fi retras și să fi lăsat locul unor politicieni noi.

S-a încercat acest lucru, dar când s-a dat citire textului Constituției în prima lectură P. Lucinschi a replicat: *Dacă adoptăm Legea lustrăției, rămânem fără intelectualitate.*

Replica în cauză sugera că întreaga intelectualitate făcuse parte din nomenclatura partidului comunist?

Nicidecum. Dar era o formă de a arunca anatema asupra tuturor.

Revenind la originile Dvs de fiu și nepot al unor basarabeni deportați, Vă rog să detaliați acțiunile pe care le-ați întreprins pentru recunoașterea și reabilitarea acestor vinovați fără vină.

În timpul mandatului de parlamentar am făcut parte din Comisia privind reabilitarea victimelor regimului totalitar comunist. Dacă din punct de vedere moral lucrurile au revenit în albia firească, din punct de vedere material nu s-au schimbat prea multe. În ce măsură, real vorbind, Republica Moldova poate restitui foștilor deportați averile și bunurile confiscate, în condițiile în care adevăratul beneficiar al acestora este Federația Rusă, ca moștenitoare directă a URSS? Noi am propus ca daunele morale și materiale pentru averile confiscate și destinele frânte să fie asumate și suportate de către Federația Rusă, dar această propunere nu a fost acceptată de Parlament. În continuare, responsabilitatea revine autorităților locale, care au bugetul pe care-l au.

Dle profesor, în ultimii ani V-ați implicat din nou în activitatea politică, fiind desemnat de unul dintre partide pe lista candidaților pentru alegerile parlamentare. Care este crezul Dvs politic?

Crezul meu este și va rămâne același: reunificarea și întregirea unității românești în spațiul de formare a națiunii române.

Dar crezul uman? Ce ar trebui să înțelegem aici, pe pământ, din scurta viață care ne este lăsată?

Că iubirea semenilor este ceea ce ar trebui să definească existența noastră pe pământ, așa cum ne-a învățat Isus. Ca neam, să nu ne pierdem demnitatea și să nu renunțăm la împlinirea celui mai mare vis: unitatea națională. Așa să ne ajute Dumnezeu!

Interlocutor: Rodica Ursu Naniu

Tudor Crețu. Odă vinului alb

Dumitru PASAT

EUGENIU GREBENICOV, CAVALER AL METAGALAXIEI

*Un popor nu se caracterizează atât prin oamenii
pe care îi are, ci mai mult prin felul în care
îi recunoaște și îi apreciază.*

Friedrich Wilhelm Nietzsche

Spațiul geografico-astral este unul din domeniile cele mai sensibile în care s-a înscris cu celebritate (pe lângă atâtea alte nume românești: Traian Vuia, Aurel Vlaicu, Henric Coandă ș.a.) și Eugeniu Grebenicov, una din personalitățile care și-a dominat epoca existenței sale pământești, contribuind plenar la dezvoltarea umanității. Ceea ce l-a caracterizat întotdeauna a fost nestăvilita sete de a dobândi cât mai multe cunoștințe, nedezmințita și neastâmpărata dorință de a ști și a crea, năzuință care i-a adus și cele mai mari satisfacții, invocate prin explozie de har.

Eugen Grebenicov devine un obsedat al zborului spațial, descoperind/descriind în amănunt etapele, metodele și tehnicile matematice ale ascensiunii spre Univers. A lansat sumedenie de idei ce depășesc cu mult forța de percepere a omului de rând, din care cauză nu a fost înțeles, fiindcă mediocritatea niciodată nu-și poate depăși condiția...

Savantului și profesorului E. Grebenicov, atins de aripa licăritoare a geniului, i-a fost dat să devină catalizatorul unei reacții spirituale de dimensiuni nebănuite până la acel moment. A fost un nestăvilit truditor, care și-a făurit destinul științific cu migală, efort și sudoare de cioplitor în piatră, adevărată muncă de ocnaș, uneori asemuită cu cea a legendarului Sisif... Lui Thomas Edison i se atribuie butatda: geniul e compus din 99% de transpirație și 1% de inspirație, procent fără de care nimic nu se poate făptui. Cu adevărat, secretul geniului îl reprezintă munca, perseverența și bunul-simț. Calculele cosmice, gândite de E. Grebenicov, reprezintă un proiect de o grandoare științifică și tehnologică deosebită, care va dăinui în timpuri și spații. E supremul bine pe care l-a făcut/lăsat omenirii, trasându-i zborul spre verticalitatea cosmică.

Sloboziamăreanul Eugeniu Grebenicov a fost omul care iradia în juru-i o lumină tonică de calm, încredere, competență, seriozitate, transformându-și viața și activitatea într-o sărbătoare a creației continue. Disprețuia vorbele mari, respingând orice tendință de înfumurare. Bunăvoința, optimismul și fair-play-ul lui îi cucerea pe toți. El cunoștea bucuria efortului și plăcerea de a crea. Să nu-l dăm uitării – rămâne cheia de boltă a progresului, sufletul viu care a întreținut arderile, generatorul continuu de speranță și certitudine civică românească. „Voi muri fără teamă, împăcat cu mine însumi”, îmi spunea adesea. Așa și s-a întâmplat...

Copilul și adolescentul Eugeniu Grebenicov a fost crescut într-o casă în care domnea ordinea și cultura. Părinții, mama învățătoare, iar tatăl preot, l-au educat de mic în spiritul disciplinei asumate. Urcând, apoi, toate treptele universitare și științifice, a marcat un traseu profesional *da capo al fine*, a desfășurat o bogată și susținută activitate didactică, educativă, științifică și publicistică. Încă din anii adolescenței și tinereții, Jenel Grebenicov și-a etalat o calitate umană care i-a adus mulți prieteni: generozitatea. Dânsul a fost animat de o neasemuită dorință pentru cercetare și o mare dragoste față de tineretul studios. Numeroase generații de studenți

și doctoranzi pot aduce mărturie în acest sens. De timpuriu, el a pus preț, cum îi și stă bine unui om de geniu, nu pe învățătura mecanică, ci pe înțelegerea și pătrunderea celor studiate. A fost, în fine, un om cu fața spre oameni. Avea o satisfacție deosebită, ca în orele de răgaz să stea „la sfat” cu prietenii, colegii și cu oamenii apropiați. Era un narator fascinant, care adora drumețiile și excursiile, mai ales când revenea la baștină, de unde s-a și lansat spre lumea cea mare, spre stele... Te fascina capacitatea sa uimitoare de a conversa, de a da conținut și atitudine discuției,

dialogului. Politețea, tactul, simțul umorului, vocea cu un timbru inconfundabil și o mare înțelepciune în înțuirea și înțelegerea naturii umane îl ajutau și-l avantajau cu siguranță. Un savant veritabil, bineînțeles, știe să-și exprime cu claritate ideile. Logica imperturbabilă și limpezimea / claritatea cu care sublinia punctele esențiale ale discuției au devenit proverbiale.

Sunt perioade legate de povestea vieții unui om celebru, a unui ilustru consătean de-al meu, dacă vreți, care nu e nimeni altul decât regretatul Eugeniu Grebenicov. Revenirea și reînfrățirea înseamnă întoarcerea acasă și împlinirea unui dor nemărturisit, care zăcea de mulți ani în adâncul sufletului său: dor de Slobozia Mare, dor de mirifica luncă a Prutului, dor de florile de nufăr din apa lacului Belev, dor de parfumul salcâmlor și teilor în floare, dor de grădinile din jurul caselor cu pomi roditori și aer înmiresmat de tufarii de boz (numiți de către localnici oțetari), care străjuiau atâtea ogrăzi și străzi, în fine, dor de acea omenie și cumsecădenie rurală românească, pe care n-a întâlnit-o nicăieri altundeva în lumea ce a vânturat-o pe parcursul a șase decenii și jumătate. Numai dragostea de Neam și de Țară pot modela o asemenea stare de spirit. Tot ce urma să i se întâmple de-a lungul vieții, în bine și în rău, se convertea, la el, în jurul cifrelor și spațiilor cosmice, rodind în destinul său de slujitor al științei. Răul nu l-a descumpănit, binele nu l-a dezamăgit. Eugeniu Grebenicov a prefăcut răul în bine și a dat ființă/suflet, mai bine zis, a fost inima, sufletul și creierul acelui „cămin moldovenesc” din Moscova, ce a oferit lumii întregi, dar și românilor basarabeni,

zeci de minți luminate în domeniul matematicii, fizicii, astronomiei și mecanicii cosmice. Asta înseamnă că E. Grebenicov nu era un simplu turist într-o țară străină, ci exponentul culturii și științei românești ajuns temporar într-o altă ambianță spirituală. În această ordine de idei, prin tot ceea ce a făcut Eugeniu Grebenicov, în ciuda vicisitudinilor istoriei, a cunoscut permanent fericirea.

Asemenea unui Nicolae Milescu Spătarul, Dimitrie Cantemir, Mircea Eliade, Constantin Noica, Emil Cioran, Eugen Ionescu, Constantin Brâncuși, Anton Crihan, Nicolae Romanenco, Eugeniu Coșeriu, Sergiu Grosu, Valeriu Rusu, Ion Druță, Paul Goma, Eugen Doga și mulți alții s-a distanțat de noi. Dar, ca și ei, nu s-a îndepărtat cu adevărat. Ne-a slujit, ridicându-se de la românesc la universal, turnând îndărăt universalul în românesc. Altfel spus, aducea universalitatea în gândul românesc ori așeza gândul românesc în universalitate. Sub semnul onestității și al francheții intelectuale, Eugeniu Grebenicov își va păstra lucidă viziunea raționalistă, care va sprijini consecventa încredere în virtuțile creatoare ale tradiției naționale.

Cum se și întâmplă adesea, concluzia definea o clarificare treptată a unor demersuri începute în adolescență, pe care cercetătorul le-a amplificat continuu, astfel încât întreaga sa operă se concentrează asupra unor teme ce l-au preocupat în permanență și nu au îngăduit extinderea în detalii nesemnificative. „În munca pentru perfecționarea personalității tale, pentru răspândirea luminii, se află fericirea”, susținea regretatul academician.

Activitatea științifică a profesorului Eugeniu

Grebenicov, concretizată în lucrări publicate personal sau în colaborare, este surprinzător de prodigioasă, chiar dacă, atunci când îl întreba cineva, răspundea modest: „Se putea mai mult și mai bine”. Dar, privind în urmă, ne dăm seama lesne că nu toți truditorii pe ogorul științei se pot lăuda cu așa ceva. Printre altele, academicianul Petru Soltan, profesorii universitari Aurel Marinciuc, Teodor Șișianu, Alexandru Marin și Vladimir Caraganciu, într-o discuție amicală din 17 februarie 2003 produsă în biroul academicianului Ion Bostan, rectorul Universității Tehnice din Moldova, au recunoscut unanim că nea Jenel a fost un interlocutor abil chiar și în exercitarea funcțiilor de conducere, deoarece își respecta subalternii și partenerii de dialog. Postura sa incontestabilă de profesor sau de director, așadar, nu și-o impunea, ci se confirma de la sine. Dirija cu atenție conversația dintre el și colaboratori spre zonele ei fertile, depășind pe nesimțite asperitățile, zicând: „Ca să puteți participa la dezbateri, dragii mei, trebuie să cunoașteți, și să cunoașteți multe”. Prin lecțiile și cursurile sale magistral dezvoltate, E. Grebenicov a fost întotdeauna fascinant și inegalabil, captivând auditoriul prin modul de explicare. L-am privit și eu de două-trei ori cum lăsa pe tabla din fața doctoranzilor de la UTM, prin acea unduire a mâinii ce mișca o cretă, un număr de formule și simboluri matematice, care degajau o deosebită apropiere de magistru. Mi-am zis atunci că ce poate fi mai sublim, pentru discipoli, decât să garanteze că flacăra aprinsă de maestru în ei, trecută de la unii la alții, pe un drum al infinitului, nu se va stinge, urmând să lumineze în univers, aidoma asteroidului care-i poartă numele.

Eugeniu Grebenicov era o figură singulară, cu varii orizonturi și perspective. O deosebită rigoare îi definea personalitatea, care își înălța privirea spre culmile stelare ale absolutului. A știut să renunțe la bucuriile mărunte, a știut să sacrifice totul nobilei sale meniri, realizându-și viziunile în pure și rafinate armonii, păstrând și în ultima clipă a vieții sale aceeași tinerețe suflătescă și spirituală, aceeași năvalnică impetuoșitate și în gândire, și în fapte, provocând admirația celor din jur. Viața și destinul lui Eugeniu Grebenicov reprezintă o parte identică cu destinul multor români basarabeni. Catastrofa politică a românismului, constrângerea „benevolă” de a lua calea exilului, departe de a anihila pe acești corifei ai universalității românești, i-a oferit și lui E. Grebenicov, ca și altora, șansa de a înscrie pe orbita interesului universal geniul și realitățile de acasă.

Consăteanul nostru, românul Eugeniu Grebenicov, admirat și apreciat pentru tenacitatea și dorința de autoperfecționare, a rămas ferm în convingerile sale, de cea mai bună factură național-patriotică: milita neobosit pentru cauza

românismului, binemeritând un respectuos omagiu din partea neamului românesc. Vorba lui Mihai Eminescu: „Numai oamenii care țin la instituțiile părinților lor, la peticul de pământ sfințit de sângele strămoșilor pot fi patrioți”. Marele patriot, regretatul academician, profesorul Eugeniu Grebenicov, a și devenit o legendă care a înnobilit știința matematică și cosmică, slobozind rod în generații; un savant cu străduința expresă de a deschide noi căi în lumea matematică, un cercetător meticolos, cu idealurile și dorința nestrămutată de a-și asigura Victoria în diversele planuri ale activității sale științifice, lăsând pretutindeni urme încărcate de semnificații. Va rămâne unul dintre pilonii analizei numerice moderne, creatorul unei opere matematice vaste și profunde ce acoperă, în timp, șase decenii de activitate științifică și pedagogică, iar în arealul matematicii – un număr impunător de domenii de cercetare, focalizându-se în jurul cifrelor și spațiilor cosmice.

A fost înmormântat la Cimitirul Ortodox Central din Cahul, alături de părinții și bunicii săi, iar sufletul, posibil, până a ajunge la Domnul, își avu un răgaz de popas pe asteroidul ce-i poartă numele.

Nicidecum nu mă pot ralia la opiniile că numele ilustrului matematician nu e cunoscut până și în localitatea sa natală. Alta e realitatea. Încă pe când se ocupa de achiziționarea materialelor necesare, regretatul Ion Geantâc, director-fondator al Muzeului de Istorie și Etnografie, care poate lesne purta numele lui Grebenicov, visa la o întâlnire cu Eugeniu Grebenicov. Așa s-a înfiripat corespondența „leaturilor”. Prima scrisoare și cel dintâi colet de lucrări științifice I. Geantâc le-a primit la 13 martie 1976, după care au urmat și multe altele. Reproducem succint conținutul misivei: „*Mult stimat dle Ion Geantâc, Vă trimit cu mare plăcere recenta mea carte, elaborată împreună cu colegul meu, prodecanul Iuri A. Reabov. Afară de aceasta, Vă expediez fotografiile copertelor a cinci lucrări de-ale mele. N-am avut posibilitatea să fotografiez copertele cărților de matematică superioară, fiindcă la moment nu le am la îndemână.*”

Îmi amintesc, sigur ca prin vis, timpul când învățam în clasa întâia în satul meu natal, Slobozia Mare. Aici am deprins alfabetul și noțiunile aritmeticii.

Mă gândeam să Vă pun la dispoziție și unele articole din domeniul matematicii și mecanicii cerești, publicate în revistele științifice, dar cred că pentru elevii școlii medii ele nu reprezintă niciun interes. Unele cărți, evident, elevii din clasele superioare le pot lectura, cu atât mai mult că volumul despre Copernic a fost tradus în limba română, zis „moldovenească” (apărut la Editura „Lumina” în anul 1973, care nu ar strica să fie reeditat – D. P.)

EUGENIU GREBENICOV
20 ianuarie 1932 - 29 decembrie 2013

Vă doresc succese în muncă și în viață. Vă rog mult să transmiteți cele mai calde urări de bine colectivului pedagogic al școlii natale”.

În ianuarie 1986, Ion Geantâc și Alexandru Zbierea, finul de botez al preotului Alexandru și al învățătoarei Dana Grebenicov, au mers la Moscova să se vadă cu Eugeniu Grebenicov, dar nu a fost să fie, deoarece savantul și profesorul, preocupat de chestiuni de stat „strict confidentiale”, era pretutindeni însoțit / supravegheat întotdeauna de doi ofițeri superiori (colonel și locotenent-colonel) al „mereu vigilantului” KGB. Li s-a permis o scurtă conversație telefonică. Un alt episod. În toamna anului 1988, conducerea comunei a decis să organizeze Sărbătoarea Satului, la care a fost invitat și Eugeniu Grebenicov, dar el n-a avut posibilitatea să fie prezent. În schimb, a expediat o telegramă, dată citirii numerosului public de către primarul Vasile Plăcintă: „*Sincerele mele felicitări cu prilejul acestui mare eveniment din satul natal. Vă doresc sănătate, fericire și prosperare în toate.*

Vă aduc la cunoștință că la 22 ianuarie curent (1989 – D.P.), la Academia Rusă a fost organizată o mare solemnitate, la care au participat Prezidiul Academiei, Ambasada Română și foarte mulți colegi și discipoli – doctori în științe, numai aceștia din urmă erau în număr de 42 de persoane. A fost o atmosferă excelentă, dar vă informez pe scurt despre un caz extraordinar. Doi dintre foștii mei doctoranzi din

Kazahstan, care stau astăzi în fruntea Universității de Stat din orașul Atârau, fostul Guriev, mi-au făcut un cadou impresionant – un mânz de toată frumusețea, care a fost crescut special pentru mine în stepa cazahă și care peste un an de zile, când aş putea să-l iau, ar echivala la un preț de circa 20 de mii de dolari. Chiar mi-a venit fericita idee: ar fi minunat ca el să aparțină Școlii de Hipism din Slobozia Mare (una dintre cele mai puternice în ex-URSS, iar în „plină democrație” caii au fost vânduți și „băuți”, armăsarul lui E. Grebenicov rămânând să hoinărească prin „preriile” natale.)

Veți primi curând copia unui articol despre activitatea mea, tipărit în limba poloneză într-un săptămânal din or. Sildce, precum și o fotografie făcută acum o lună...”

În decembrie 1994, directorul muzeului fu telefonat la domiciliu: era prietenul său de copilărie Jenel, care a promis că exact peste un an va sosi acasă. Dl Geantâc îmi mărturisea: „Mitică, am încremenit când l-am auzit, recunoscându-i vocea și amintindu-mi de „experiența” lui ’86. L-am întrebat: „Jenică, dar cu cine mai vii?”, la care mi-a răspuns vesel: „Singur-singurel, Ionică, în sfârșit, sunt liber...” Și s-a ținut de cuvânt. Sâmbătă, 9 decembrie 1995, E. Grebenicov l-a sunat pe I. Geantâc din Cahul, promițând că pe data de 10 dimineața va fi acasă. Era zi de duminică, la Muzeul de Istorie și Etnografie a venit lume de pe lume să-l vadă / revadă „pe feciorul lui popa Alexandru”, adică pe marele savant, după calculele căruia „zburau rachetele în cosmos și reveneau pe pământ”. Erau prezenți și oaspeți din Galați, Cahul, Giurgiu-lești, Cuza Vodă, Câșlița-Prut, Văleni etc. Emoționante au fost și întâlnirile cu consătenii aciuți în piața din centru și mai pe aproape, cineva chiar îndrăznind să-l întrebe dacă a fost membru al p.c.u.s. Scurt pe doi: „N-am fost și nici nu voi fi vreodată”. Au urmat întrevederile cu pedagogii și elevii ambelor instituții de învățământ preuniversitar. La întrebarea unui pici despre câte limbi cunoaște, E. Grebenicov a răspuns: „Pe lângă frumoasa limbă de acasă, cunosc bine rusa, engleza, mai vorbesc în germană, spaniolă, franceză, poloneză”. Prezent și el la întrunire, un preot tânăr s-a adresat: „Prin ce se deosebește fizica de religie?” – „Fizica e o știință, religia este CREDINȚĂ!”

La înălțimea cuvenită s-au dovedit a fi și angajații Fabricii de vinuri, director Tudor Carastan (actualmente prosper om de afaceri care, apropo, își asumase toate cheltuielile ce ar fi ținut de înmormântare, – bravo, Fedule!), fratele căruia, Nicolae, a făcut studii economice la „Lomonosov”, matematica fiindu-i predată de Marele consătean. Unora nu le venea a crede că oaspetele, savant de talie mondială, s-a născut aici. Observând sticlele de vin cu eticheta „Slobozia Mare”, E. Grebenicov

și-a amintit de un caz amuzant: „Nu departe de blocul (unul de lux – D. P.) unde locuiesc este o gheretă cu băuturi alcoolice. Într-una din zile, mă uitam la vitrinele cu sticle ce-ți furau ochii... Mare mi-a fost mirarea, dar și mai mare bucuria, când am „descoperit” pe o sticlă de 0,7 l. eticheta „Slobozia Mare”. M-au trecut fiorii și, tentat să le fac o surpriză la ai mei, am procurat, fără a sta pe gânduri, șase sticle de licoare sloboziană, savuroasă ca mierea de albiși”.

Au urmat și alte vizite pe la prieteni, tot atât de calde și emoționante.

La 14 ianuarie 2002, Ion Geantâc specifica: „La noi, la Slobozia Mare, dintotdeauna s-a știut ziua de naștere a marelui savant și patriot. Parcă neplănit, dar la 14 ianuarie curent (2002 – D. P.) la muzeu s-au adunat mai mulți admiratori ai ilustrului consătean (printre care și subsemnatul – D. P.). La „sfatul înțelepților” s-a decis și editarea ziarului „Slobozia Mare. Eugeniu Grebenicov” (apărut în patru pagini de formatul „Literaturii și arta” – D. P.). Nr. 2 al publicației a văzut lumina tiparului cu genericul „Omăgiu Marelui savant Eugeniu Grebenicov la 70 de ani”. La 18 ianuarie, E. Grebenicov a fost omagiat la gimnaziu, iar în ziua de 21 – în sala festivă a Liceului Teoretic „Mihai Eminescu”, după care s-a făcut un schimb de depeșe și sunete de telefon. Mai cităm doar un pasaj al uneia din ele: „*Vă mulțumesc de tot ce s-a făcut în Slobozia Mare pentru mine (ce vom întreprinde / realiza de acum încolo? – D. P.). Sper să-mi exprim recunoștința, când vom avea posibilitatea să stăm, la „un pahar de vorbă”, în satul meu natal cu toți prietenii și colegii (a mai făcut-o doar o singură dată, dar mai târziu și în mare grabă – D. P.)...*”

Adeseori, cu mare plăcere discutăm în familie impresiile mele despre Slobozia Mare, despre oamenii buni și gospodari, fără a uita și de personalitățile marcante care-și au rădăcinile aici... Mulțumesc din suflet pentru atenția ce mi-ați acordat-o în trecut și acum, și mi-e atât de dor de baștina natală...”

Așa sau altfel, să revenim la realitățile noastre de ultimă oră.

Slobozia Mare, cât e ea de mare, de la un capăt la altul e străbătută de strada principală numită Ulița Mare, în centrul căreia se află locașul copilăriei lui Eugeniu Grebenicov, navigator dinspre și înspre stelele natale. Nu cred că e complicat de adăugat la Ulița Mare „Eugeniu Grebenicov”, iar „cuibușorul său de nebunii” (a fost un „zbânțuit” energic și deștept) să fie transformat în Casa-Muzeu „Eugeniu Grebenicov”. Pe aleea din fața Palatului de Cultură ar trebui înălțat un bust. Oare „pot fi patrioți” businessmanii din Slobozia Mare, indiferent de locul lor de activitate? Cred că da. Trebuie numai organizați și

orientați... E nevoie de timp, cheltuieli enorme, e greu, dar nu și imposibil... Eugeniu Grebenicov și-a trăit întreaga viață în Rusia (Moscova), indubitabil, din cauza circumstanțelor create artificial de „babacii, ciracii și ortacii noștri autohtoni de toate soiurile și de toate culorile” (de lepre și cozi de topor nu ducem lipsă), dar limba, inima, spiritul și crezul i-au fost românești, concepute acasă, la Slobozia Mare.

Acum, când Cetățeanul de Onoare al Universului, Eugeniu Grebenicov, a devenit o „efigie emblematică”, ori de câte ori vom merge la mormântul lui (grație și faptului că locuiam pe aceeași stradă, nu departe unul de altul, m-am întâlnit frecvent cu regretatul Valentin Reabțov care, din vorbă în vorbă, a strecurat ideea că pe durata înhumării unul din fiii lui E. Grebenicov ar fi întrebat: „Suntem la Cahul sau la Slobozia Mare, unde tatăl și-a hărăzit locul veșniciei?...” Punând mâna pe piatra rece a crucii, să simțim căldura din sufletu-i luminos și mare ce va dăinui în traiectoria asteroidului 4268.

Mărturie stau și cuvintele distinsului savant Ion Holban: „Omul - Legendă al Basarabiei Române, Eugeniu Grebenicov, avea planuri mari pentru mulți ani înainte. A mai avut o mare dorință: ca rămășițele-i pământești să fie puse în pământul localității în care s-a născut, Slobozia Mare, din preajma lacului Beleu, Basarabia”. Și dacă așa stau lucrurile, când, cine și pentru cine a hotărât ca urna să fie nu la Slobozia Mare, ci la Cahul? Al cui interes poartă pe (sub) cap marele fes?

Eugeniu Grebenicov, Omul-Stea, va străbate inelar spațiul astral și va străluci mereu în ceruri și raza ei, inevitabil, va coborî adesea deasupra gliei strămoșești – Slobozia Mare...

NEUITAREA! Iată Răstignirea, amintirea noastră cea de viață dătătoare!

CONSĂTENI DESPRE E.GREBENICOV

Născut în zodia eternității

Tatăl meu, Toader Chiriac, l-a avut de coleg, în primele clase, pe agerul și plinul de energie Jenel Grebenicov, băiatul care și-a luat zborul către a cunoaște într-un mod admirabil și de invidiat. Îl „asista sesizabil” o lumină divină venită din țările cerurilor, către care, peste ani, și-a ațintit ochii pătrunzători ai minții. O fi fost implicată, în destinul băiatului preotului Alexandru și al învățătoarei Dana, născută Grigorescu la Galați, unda lacului Belev, cea care reflectă orice mișcare deasupra-i...

Am impresia fermă că Slobozia Mare este o localitate înzestrată, prin acumulare istorică, dar și prin abundența de har pronic, cu un magnetism spiritual oarecum ieșit din comun. De aici au plecat în lume mulți, foarte mulți băieți și fete, care ulterior au devenit savanți de marcă, profesori, oameni politici, scriitori etc. – toți oameni dintr-o bucată, despre care a scris și va mai scrie, cred, consăteanul meu (al nostru!) Mitică Păsat.

Vorba bătrânească spune povățuitor că orice om, pe lumea aceasta, este dator, prin voia Creatorului Suprem, să sape o fântână, să sădească un pom, să iubească, să-și dureze un locaș de trai, să-și continue ființarea prin copilașii născuți din sine și din soția sa. Ei bine, dragul și marele nostru consătean Eugeniu Grebenicov a avut cu ce sta drept în fața Domnului în această privință. Ba mult mai mult!

O altă vorbă bătrânească – dar într-un mediu mai elevat – spune că tot omul este asigurat cu talent

în proporție de 1%, pe când cealaltă parte (covârșitoare!) este pusă pe seama omului. Nu contestăm afirmația. Ne îngăduim doar o singură umilă rectificare: pe unii fii ai săi, Domnul i-a înzestrat, prin indulgența proprie doar Lui, cu ceva mai mult de 1% de însușiri creative. Fost-au unși, pe de asupra de procentele comune de aptitudini alese, un Ștefan cel Mare, un Varlaam, un Cantemir, un Constantin Brâncoveanu, un Hasdeu, un Eminescu, un Nicolae Iorga, un Enescu, un Mircea Eliade, un Blaga, un G.Palade, un Henri Coandă, un Spiru Haret...Șirul poate fi continuat și cu numele Grebenicov de la Slobozia Mare. Dovada: în ediția 2002 a Centrului Biografic Mondial din Cambridge, Anglia, printre cei 2000 de savanți remarcabili ai lumii de la începutul mileniului III este nominalizat și consăteanul nostru Eugeniu Grebenicov, cel care era fascinat de cerul greu de stele revărsate în apele Belevului slobozian.

Pentru care fapte mențiunea? Îndiscutabil, și pentru cele vreo 1% de har, dar mai ales pentru munca de zi cu zi, cu uitare de sine și consacrare, în mecanica celestă. Numai pe astfel de fundament de putea să se manifeste din plin Haru-i. Sunt sigur că românul slobozian Grebenicov ar fi avut reale șanse să devină un apreciat actor (recita cu elocință captivantă din Eminescu, Alecsandri, Coșbuc, Goga, Blaga, Vieru etc.), un încântător narator (când se punea pe istorisit, devenea un țaran sfătos și înțelept), ar fi demonstrat și multe alte aptitudini, pe care le trata cu toată seriozitatea și abilitatea. Și aceasta pentru că își făcuse o icoană din necesitatea organică de a-și vorbi limba maternă. Oricum, era de admirat și de urmat în aceste ipostaze.

Dar ceea ce l-a consacrat pe Eugeniu Grebenicov este că a avut clarviziunea misiunii de a apropia, prin formule matematice, stelele de Terra, încât Uniunea Internațională de Astronomie s-a considerat onorată să confere, cu numărul 4268, numele savantului unui corp cosmic, unui asteroid. Om împlinit și prin faptul că lăsa în urma sa și o „Școală de Matematică E.Grebenicov”, o școală de viață, de omenie, de patriotism, de dăruire totală. Își lăsa o urmă-traietorie în eternitate.

Petru CHIRIAC,
*vicepreședinte al Confederației Generale
a Sindicatelor din Republica Moldova*

Simplitatea geniului

Pe ilustrul meu consătean, savantul cu renume mondial Eugeniu Grebenicov, l-am cunoscut

târziu. Am avut doar două întrevederi cu regretatul profesor, dar niște întrevederi memorabile. Au fost momente de neuitat, cum rar mi-a fost dat să trăiesc vreodată.

Pe parcursul celor câtorva ore de discuție, am fost purtat pe tărâmul unei existențe captivante, pe care am putut-o privi din interior, prin entuziasmul sincer al naratorului de excepție care a fost E. Grebenicov. Or, sinceritatea și naturalețea erau trăsăturile care îi defineau întreaga personalitate. Omul acesta, cunoscut de o lumea întreagă, numele căruia îl poartă o stea din ceruri, era în viața sa pământeană de o dezarmantă simplitate. Era „atât de simplu după vorbă, după port” (M.Eminescu), încât părea un țăran mucalit și sfătos de prin părțile noastre. Dar un țăran genial, înțelept, aidoma unui filosof antic.

Orice subiect de discuție am fi abordat în acele ore – de la știință și politică până la fotbal, vinuri sau femei – despre toate se exprima în cuvinte simple și clare, dar pline de tâlcuri, cu argumente greu (ba chiar cu neputință) de combătut. Mă simțeam, pur și simplu, dominat de forța argumentelor sale. Convingea, emoționa, tulbura prin adevărul său interior.

Am mai înțeles atunci, că obiectul celor mai sincere gânduri, dar și al unor permanente preocupări ale savantului și profesorului Eugeniu Grebenicov, îl constituia baștina/satul natal și patria sa istorică – Basarabia românească. Mereu cu pietate față de trecut/părinți și cu grijă pentru viitor/discipoli – așa mi s-a întipărit în memorie marele Om și Patriot. Chiar crezul vieții sale poate fi rezumat, după umila mea părere, în câteva fraze memorabile rostite de el, fraze cu valoare de aforism: „Viața noastră, ca să se simtă împlinită, trebuie să cuprindă, în fiecare clipă a prezentului, și grija trecutului, și grija viitorului. Truda noastră cea de toate zilele trebuie înfăptuită pentru gloria celor ce s-au dus și pentru binele celor ce vor veni”. Cuvinte simple și-nțelepte! Cât de mult ne lipsește astăzi Mentorul și cât de multe am mai fi avut de auzit/învățat de la țăranul cel „cu gânduri mari” (A.Păunescu)!

Destinul lui Eugen Grebenicov a fost unul împlinit. Nu este, însă, împlinit (deocamdată!) destinul Țării sale, nici marele său vis de a vedea România reîntregită. Destinul țării care nu l-a primit la sânul ei, respingându-i (în câteva rânduri!) candidatura pentru diverse funcții academice sau didactice. Cum să nu exclami, parafrazând expresia lansată cândva de francezi cu referire la Moliere: „Nimic nu-i lipsește împlinirii sale. El lipsește, însă, împlinirii noastre.”

Nicolae Geantăc,
redactor principal, Centrul
Editorial „Univers Pedagogic”

Savant de mâna întâi

În mod evident, punctul de plecare spre lumea cea mare a lui Eugeniu Grebenicov a fost și rămâne comuna noastră natală, Slobozia Mare, locul de apariție meteorică a ilustrului profesor și savant, devenit o somitate a gândirii contemporane.

Matematician și astronom de mâna întâi, Eugeniu Grebenicov a fost și un mare umanist, fapt confirmat de vastitatea și diversitatea creației sale, de caracterul ei enciclopedic. Totodată, în permanență i-au stat aproape istoria, geografia, literatura, muzica etc., el subliniind locul și rolul lor în procesul de cunoaștere și de formare a omului. Opera lui E.Grebenicov cuprinde un șir lung de titluri de lucrări și studii de specialitate, care și-au lăsat amprenta asupra progresului științei mondiale, autorul lor integrându-se în spiritualitatea universală.

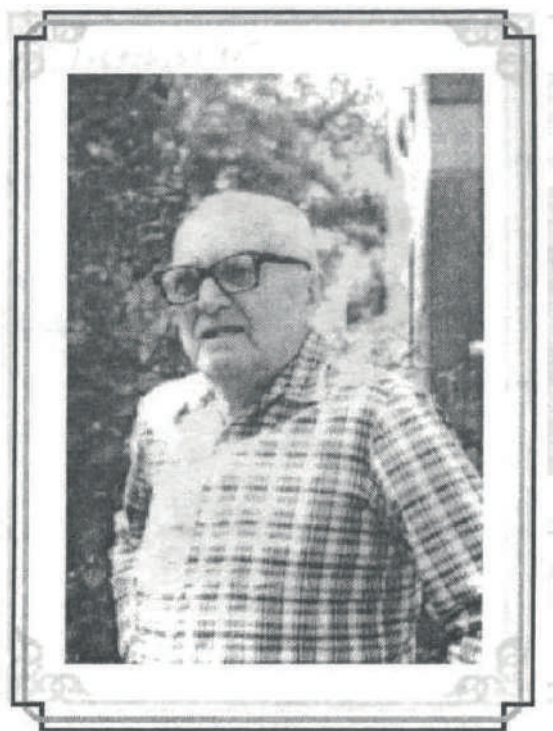
Calitățile de om de știință ale lui E.Grebenicov sunt strălucit dublate de cele de profesor universitar, care considera că „binele cel mare nu e acela de a ajuta pe cineva să trăiască numai, ci să-și lumineze mintea, să vadă natura așa cum e, s-o înțeleagă și s-o iubească, iar singurul factor al progresului este știința, care trebuie încurajată și răspândită cu orice preț”.

Om de o vastă cultură, academicianul de la Slobozia Mare a fost și un mare patriot, care, ori de câte ori sosea la baștină, ținea să sublinieze: „A vedea lumina zilei la marginea apelor noastre încântătoare vegheate de câmpii și povârnișuri atât de dragi nouă, e o favoare a destinului oricât de bătrâni am fi, dorim cu același nesaț să revedem locul unde ne-am născut și am copilarit, simțindu-ne strâns legați de Slobozia noastră natală. Mă bucur că m-am născut aici, în satul cel mai frumos și cel mai scump din lume”.

Mediul specific românesc, din care și-a luat avânt distinsul nostru savant și profesor, a contribuit substanțial la desăvârșirea profilului său moral.

Academicianul Eugeniu Grebenicov, ideile căruia au devenit perene, a dus faima creativității și inteligenței românești până în adâncul stelelor.

Vasile BRÂNĂ,

Nicolae Spătaru. București,
1980.

CU FIRUL DE PĂIANGEN AL AMINTIRII

Pe 11 ianuarie a.c., se împlinesc 35 de ani de la decesul poetului, prozatorului și memorialistului Nicolae Spătaru. Născut, pe 1 august 1898, în comuna Tigheci, județul Cahul, a studiat la școala primară din satul natal și la Liceul „Ion Voievod” din Cahul. După absolvirea Școlii Politehnice Superioare din București (1922), a fost diriginte al unor importante șantiere din domeniul procesării tutunului – cele din Șoldănești, Florești, Orhei, ulterior a devenit director al Fabricii de Tutun CAM din Chișinău. A activat în cadrul Casei Autonome a Monopolurilor, până la pensionarea din 1956 – la Institutul de Proiectări al Ministerului Industriei Alimentare al României.

Debutază, în 1930, cu „Monografia manufacturilor de tutun din Chișinău”. Peste un an, colaborând pe parcurs și cu revistele „Viața Basarabiei”, „Raza”, „Pagini basarabene”, „Poetul” etc., publică romanul cu un pregnant filon autobiografic „Dar anii trec...”, după care au urmat alte pânze epice: romanele „În drumul nostru” (1933) și „Înapoi” (1935), culegerea de schițe „Fără cuvinte” și placheta de versuri „În fuga anilor” – creații ce l-au determinat pe un critic literar să conchidă: „N.Spătaru, cu sinceritatea-i caracteristică, cu bogatele posibilități de retrăire, ar urma să valorifice la bursa noilor adevăruri cele mai adânci abise ale tristeții umane, iar tristețea multă a Basarabiei e poate cea mai îmbietoare pentru o chirurgie literară”

(Nic.Pânzaru. *Marile perspective ale literaturii basarabene// Viața Basarabiei, nr.1, 1941*). Pasionat de creația poetului G.Topârceanu, care publica și câteva fragmente dintr-un roman nefinisat, „Minunile Sfântului Sisoe”, se va încumeta... să-l încheie, în manuscrisele sale fiind identificată și lucrarea „Omagiu ție, George Topârceanu”. Ne-publicate i-au rămas și un volum de „Schițe” datat cu 1973, romanul „Spre viață nouă” scris în 1976. „Fundalul lucrărilor lui Nicolae Spătaru îl constituie firul de păiengen al amintirii (...) Dacă n-ar fi riscat să scrie proză, să-și descarce sufletul în alcătuirii romanești (...), ar fi apărut la bătrânețe în pragul vreunei edituri cu un morman de pagini memorialistice” (I.Colesnic. *Basarabia necunoscută*, vol.2. Ch., 1997, p.139). Note de călătorie „Impresii din Italia” (1943), a scris și câteva piese într-un act („Căutări”, „Putregaiul”, „Vreau mașină”, „Valul lui Zaharia”), comedia în trei acte „Furtuna locală”.

A fost vicepreședinte al Societății Scriitorilor din Basarabia, membru al Comitetului de Conducere al Fundației Culturale Regale din ținutul Nistru. „Ca pe niște „părțicele” sau mici cercuri bine delimitate în perimetrul macrocercului existenței general umane puse sub semnul trecerii concepe viața eroilor săi N.Spătaru, prozator ce cultivă un stil rece-obiectiv, decongestionat de lirism și pitoresc, adesea fără plasticitate” (M.Cimpoi. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia. Ch., 1997, p.104*)

Fără cuvinte

Scârțâit de roată hodorogită. Trăncăneală de fier, în bucăți ruginite, strîmbe, cu mutelci slăbite și pline de noroi. Grohăit de lemn uscat, ros, legat cu frînghii în mai multe locuri. Și două mîrtoage: una sură, bleagă, fără inițiativă, cu urme de ham cîrpit și biciușcă noduroasă; și alta – roaibă, ceva isteată, durdulie.

Dinainte, pe scândura goală, un omuleț mic, păros, jumătate băgat într-o haină roșcată, fără nasturi, încins cu o bucată de curmei; și cealaltă jumătate – în niște nădragi rupți. Căciula și opincile determină în spațiu figura omulețului-cărauș.

Și dinapoi, pe un sac de paie, un domn gras, cu palton negru, cu gulerul ridicat împotriva vîntului fără milă. Nebărbierit de vre-o cîteva zile, prăfuit pînă la fundul plămînilor, boțit, lovit la fiecare zdruncinătură. Într-un cuvînt, pedepsit crîncen de soartă.

Pe acești drumeți îi înconjoară sfîrșitul de toamnă, la capătul unui podiș, la vre-o cîteva kilometri de gară. Din toate părțile privești este aceeași: pămînt sur, care se ridică parcă și deasupra orizontului, în grămada de nori; vînt obraznic, care suflă cu viteză mare, în acompanierea unui vîjîit prelung, cu alai de huruituri, scîrțîieli și pocnituri.

– Năăă, boală!

Și biciușca se-ntinde pe spinarea mîrtoagei sure. Nici o zvîcnire. Același pas molîu, îngîndurat.

Drumeții au rămas cu ființele lor. Nu se poate trece în altă lume. Ca o haită de lupi stă la pîndă avalanșa de zgomote.

Omulețul își are îndreptată privirea spre cozile mîrtoagelor, iar ochii domnului gras – spre silueta căraușului. Amîndoi tac. Și numai gîndurile lor se-ntîlnesc, se-ntreabă. Pe această traiectorie se definesc părerile și răspunsurile adevărate. Fără vorbe și diplomație. Sincer, cum poate să fie omul, cînd nu este în fața mărturiei cuvintelor.

– Amarnic îi bogat, meditează căraușul, privind tabloul puțin pitoresc dinainte.

– Ființă necăjită, vai de viața ta pe acest pămînt, meditează la rîndul său boierul gras.

Și gîndurile continuă.

– Ce palton are.

– Scurt, păros, nespălat, în haine rupte.

– Ehe, bine mai trăiește.

– Cum suportă oare asemenea viață?

– Și mîncîncă numai grăsimi și pîine.

– Mămăliga și ceapa îi formează toată existența pe pămînt.

– Unde se duce oare?

– Ah, de-ași putea părăsi mai devreme pustietățile acestea, să scap de praf și bălgar.

– Cred că are cucoană frumoasă.

– Te vei apropia de o ființă la fel de scurtă, nespălată, neghioabă.

Mîrtoaga durdulie prinde aceste gînduri stăruitoare și se lasă în

Agenda profesorului de literatură

1 ianuarie – 80 de ani de la nașterea (1942-2003) istoricului literar Vasile Ciocanu. Fiind un analist exigent, se sprijină în cercetările sale pe materiale de arhivă, descoperind și punând în lumină momente și aspecte puțin sau aproape necunoscute din viața și preocupările literare ale unor autori basarabeni din secolul al XIX-lea și din prima jumătate a secolului al XX-lea. **Vlad Zbârnciog**

– **60 de ani de la nașterea (1962) poetei, criticului teatral Irina Nechit.** Semnificații mitologice, prefigurări arhetipale stau la baza poeziei Irinei Nechit. Cărțile ei, mai luminoase, mai sumbre, conțin un acut sentiment al cotidianului dramatic, fie că eul liric iese la rampa evenimentului social, fie că se retrage în intimitatea poveștilor sale cu persistente, implicite dialoguri cu celălalt. Un celălalt căruia îi intuim structura și temperamentul masculin. **Maria Șleahțișchi**

5 ianuarie – 135 de ani de la nașterea (1887-1921) poetului și publicistului Tudose Roman, poetul cu satu-n glas, aidoma lui Robert Burns, Șevcenko, Coșbuc, Esenin, Kolțov, Pleșceev. **Ștefan Ciobanu**

6 ianuarie – 125 de ani de la nașterea (1897-1954) prozatorului și memorialistului Ionel Teodoreanu. Critica literară a reținut prospețimea operei de evocare a copilăriei și adolescenței, iar stilistic – forța imagismului său, a unei bogății metaforice prețioase, cînd nu devine, prin abuz, manierism. **Silvia Tomuș**

– **220 de ani de la nașterea (1802-1872) scriitorului și omului politic Ion Heliade-Rădulescu,** scriitor cu suflet ardent, creator pretutindeni, desfășurat deopotrivă în viață și în artă, înzestrat cu mari însușiri și cu tot atât de mari cusururi. **George Călinescu**

– **90 de ani de la decesul (1842-1932) scriitorului Iacob Negruzzi;** are, între altele, meritul de a fi premers pe Caragiale și pe alți scriitori care, „picînd” pe aceleași teme, aveau să le ilustreze magistral. Odată iviți aceștia, scrisul lui Negruzzi rămîne numai la o valoare istorică, de anumită treaptă într-o evoluție spre capodoperă. **Nicolae Mecu**

8 ianuarie – 80 de ani de la nașterea (1942-2014) poetei Teodora Bragă. Versurile Teodorei Bragă, pe lângă lirismul lor obișnuit, însă dur, denotă concomitent și un gust, o anume atitudine personală față de imagine, de scriitura metaforică în genere. **Tudor Palladi**

– **65 de ani de la decesul (1889-1957) poetei chiliene Gabrie-**

grija surei.

– Năăă, boală!

De data aceasta căruța pocnește din toate încheieturile, producând deodată un scîrțîit și o trîncăneală mai puternică.

– Și ne-a cerut voturile.

– Da, i-am cerut și votul lui, votul acestui om primitiv.

– La ce i-o fi trebuind?

– Cunoști tu părerile mele, interesele mele? Cunoști de ce-mi trebuie votul tău?

– Spunea că o să ne ușureze traiul.

– Cum crezi că pot să-ți ușurez eu traiul? Să te scot din peștera ta, să te fac civilizat la înfățișare, la minte? Să-ți prefac noroiul tău în pavaj, încăperea ta în dormitor curat și aierisit? Să-ți înlocuiesc mîrtoagele tale cu cai-putere? Să-ți debarasez copiii de bube și gîlci? Să-ți prefac nevasta în gospodină curată, simpatică?

– De mi-ar da măcar o văcuță cu lapte pentru copii.

– După cum merg treburile, mi se pare că vei rămâne și fără ultima vacă, ce-ți dă lapte pentru copii.

Vîntul pătrunde pînă la os. Același vînt rostogolește ciurlanii unul după altul pe tot întinsul platoului. Buruienile stau aplecate și tremură pînă la rădăcină.

– Îi cam frig boierului.

– Rezistent mai este, Doamne! Nici nu-i pasă de urgia aceasta!

– Nu-i prea place pe la noi.

– Ce mizerie! Cît de stupid am fost, cînd am plecat în propagandă. Să las capitala și să vin printre acești troglodiți.

– Unul spunea că boierii trăiesc din munca țaranului.

– Am văzut chinuri fără nici un strigăt de disperare. Am văzut nevoie fără revoltă. Văd acum această ființă, cîntată în melodii înălțătoare, preamărită, fiindcă formează temelia țării și bunăstarea tuturor.

– De aceea noi n-avem nimic și ei au tot.

– Cum poate el să îmbunătățească starea cuiva atîta timp, cît lîngă sufletul lui nu se găsește nici o bucată de săpun? Am avut totdeauna milă față de oamenii nevoiași. Mîna întinsă a cerșetorului n-a rămas niciodată fără un ban de la mine. Dar azi, în loc de milă, port un fel de ciudă față de acest țaran și semenii lui. De ce oare? Poate fiindcă am venit să le cer voturi. În loc să-mi ceară ei un ban, le cer eu.

Printre norii plumbuiți atîta timp, în cuprinsul lor de sus, vîntul a putut în sfîrșit să smulgă primele picături de ploaie. La zgomotul fără măsură se adaogă pocniturile boabelor de apă. Stropii se opresc pe pămîntul dornic de vlagă, pe căciula și haina cărăușului, pe scîndura căruței, pe paltonul domnului gras și se furișează, aci după guler, pînă la șira spinării.

Omulețul își face cruce.

– Dă, Doamne, că tare-i uscat pămîntul.

– Asta a mai trebuit acum: să mă și ploaie.

– Se va muia cîmpul.

– Mă voi murdări de noroi, îmi voi strica hainele. Cui îi trebuie ploaia aceasta?

– Va crește porumbul și se vor dezmoști sămănăturile de toamnă.

– Am să ajung cu guturai acasă. Și încă își face cruce omul acesta.

– Va crește iarba pentru vitișoarele noastre.

– Ce mizerie! În tren voi fi plin de noroi.

Gara. Șini de fier ce duc în patru părți diferite. Cu viteză mare, cu grabă de pe aceste locuri. În vagoane zăvorîte, ca să nu pătrundă nimic din lumea preistoricilor.

la Mistral, laureată a Premiului Nobel pentru literatură (1945) *pentru poezia ei care, inspirată de emoții puternice, i-a transformat numele într-un simbol al celor mai pure aspirații ale întregii lumi latino-americane.* **15 ianuarie – 400 de ani de la nașterea (1622-1673) dramaturgului francez Jean-Baptiste Moliere. *Strania misiune asumată de dramaturg, aceea de a face să rîdă oamenii de omenie, se dovedește a fi o agresivă invitație la luciditate.* **Irina Eliade****

– **85 de ani de la nașterea (1937) criticului literar Valeriu Cristea;** *pentru V.C. critica – în varianta criticii afine sau critica alianțelor literare – este o formă de vampirism al esenței, o succesiune de funcții în măduva operei, un șir neîntrerupt de infidelități și devoțiuni.* **Eugen Simion**

17 ianuarie – acum două decenii, a decedat (1916-2002) scriitorul spaniol Camile Jose Cela, laureat al Premiului Nobel pentru literatură (1989). (...) *un perspectivism specific scriiturii lui Camilo Jose Cela, dovadă a convingerii autorului că doar cuvîntul (respectiv discursul scris), cu toate posibilele sale imperfecțiuni, poate crea un substitut viabil al realității exterioare reprezentate de lumea reală și poate conduce la înțuirea adevărului din spatele tuturor aparențelor.* **M.Tepeneag**

18 ianuarie – 155 de ani de la nașterea (1867-1916) poetului nicaraguan Ruben Dario, considerat drept inițiator al modernismului hispano-american: *lubește-ți ritmul și ritmează-ți, vie,/oricare faptă, precum faci cu versul;/din universuri strînge-ți universul, /iar pieptul tău izvor de cântec fie...*

19 ianuarie – 90 de ani de la nașterea (1932-2002) poetului și eseistului Victor Teleucă. *A fost primul poet care a devenit redactor-șef al unei publicații de cultură, care chiar „Cultura” se intitula, și a condus-o cu cinste și demnitate. Tot el între noi a fost cel mai modest. Tot el n-a atins pe nimeni c-o floare. Tot el a lăsat literaturii noastre una dintre cele mai substanțiale cărți de poezie, intitulată „Piramida singurătății”.* **Grigore Vieru**

20 ianuarie – 265 de ani de la nașterea (1757-1828) poetului Ioan Cantacuzino. *În poeziile originale, ca și în unele dintre cele traduse, remarcam predilecția-i pentru satiră, fapt care îl apropie de contemporanul său moldovean Matei Milo.* **N.A.Ursu** **24 ianuarie – 290 de ani de la nașterea (1732-1799) dramaturgului și prozatorului francez Pierre Beaumarchais.** *Ceea ce caracterizează în mod special comediile lui B. este ritmul extraordinar de rapid în care se succed nu numai scenele, dar se*

Domnul gras se consideră salvat pe canapeaua vagonului lit, chiar cu boțurile de noroi pe paltonul devenit sur, cu toată priveliștea văzută. Se consideră salvat și fericit. Nu-l mai plouă, nu-l bate vântul, nu mai vede înaintea sa ființa păroasă, în haine rupte, nespălate. Începe chiar să simtă milă față de omulețul cu mîrtoagele necăjite.

În spatele gării, pe același podiș întins, sub ploaia măscată și repede, se mișcă anevoie căruța hodorogită cu omulețul fericit și ud.

Fericit că simte metalul părăluțelor în sân și că ploaia va deschide behul viitoareii mămăligi.

Și ploaia cade tot mai deasă și mai mînioasă.

Revoluția de la Cahul

Era sfârșitul lui Noiembrie 1917.

Piața Cahulului, de obicei pustie și monotonă, în trei patru-zile a devenit aglomerată cu o lume pestriță, în majoritate necunoscută.

Nici în zilele de târg nu se întâmplă să fie atîția mușterii. Acum erau mulți soldați, fără rost, fără grabă. Printre ei se puteau observa și lipovenii, care formează mahalaua Cahulului.

Dimineața mai puțin, dar spre seară lumea aceasta staționa în grupuri și parcă pune la cale într-un mod atît de chibzuit cine știe ce lucruri. Se sfătuiau mai mult în șoaptă, iar privirile lor erau îndreptate în pămînt.

Și în liceu se produsese o schimbare.

Lecțiile? Profesorii?

Nu! Ceva mut, nedeslușit pătrunsese în atmosfera din clase. Un fior înaintea necunoscutului, o teamă ascunsă, care strivea ierarhia și care în același timp unea profesorii cu elevii într-un front comun.

Împotriva cărui pericol?

Dar cine-și pune asemenea întrebare și cine mai ales ar fi putut să răspundă precis? Pericolul venea de aiurea și se simțeau zguduirile la temelia unității, care totuși exista în liceu.

Evenimentele continuau să fermenteze. Cîteva soldați fugeau pă străzi, vorbeau tare, păreau triști, obosiți. Aceștia erau membrii comitetului local revoluționar, care își pusese problema să oprească năvălirea răzvrătiților asupra orașului. Disciplina și ordinea publică rămăsese cu mult în urma zilei de azi, când... „trebuia și în Cahul să se facă revoluție”.

Da, revoluție. Printre pașnicii localnici, în sufletele tescuite de greutatea monotoniei, în mormanul sedentar, în creierul matur...

Revoluție la Cahul. De ce, cum?

Nu interesează motivul. Azi, azi trebuie să se facă. Au sosit operatorii. A venit momentul. Nici o discuție. În toată țara se face.

Ce program? Mai întâi devastarea magazinelor și apoi jefuirea curților boierești. Deci, la lucru!

Pe la ora trei după masă, Mihai, împreună cu mai mulți colegi, s-a apropiat de rîndurile mulțimei de pe piață.

La Grinberg! La Grinberg!, striga un „revoluționar”, gesticulînd cu pumnii încheștați.

Acesta, probabil, era în cunoștința detaliată a programului, căci indica ofensiva revoluției prin distrugerea magazinului de coloniale al lui Grinberg. Mirosul scrumbiei și al tinichelelor umplute cu diferite bunătăți îl turmentase în „extazul lui revoluționar”.

La un moment dat, însă, apare ca un puhoi din mai multe guri cuvîntul:

schimbă și replicile și vorbele de duh, ca într-un veritabil ping-pong al spiritului. Ion Brăiescu

– 70 de ani de la nașterea (1952) poetei Ludmila Sobietchi; surprinde stări de la „răscrucea de toamnă și vise” în formule tradiționale, la hotarul dintre clipa trecută de cea prezentă, închipuindu-se o pasăre pe care străinii au ținut-o „cu privirea cruntă” și pe care o pîndește timpul îmbolnăvit de gheață. Mihai Cimpoi

25 ianuarie – 140 de ani de la nașterea (1882-1941) scriitoarei engleze Virginia Woolf, care a pus bazele unui nou mod de abordare a literaturii, concentrându-și atenția în romanele sale asupra naturii individului și a vieții sale interioare. Ala Bujor

28 ianuarie – 310 ani de la nașterea (1712-1778) romancierului și filozofului francez Jean-Jacques Rousseau. Marcel Raymond (...) ne propune ca pe Rousseau să-l considerăm un părinte al poeziei moderne în acele momente de extaz când se naște o fuziune între spiritul său și lumea sensibilă. Al.Dimitriu-Păușești

29 ianuarie – 170 de ani de la nașterea (1852-1912) dramaturgului și prozatorului Ion Luca Caragiale. Apare acum mai evident că demersul critic și satiric nu este nici fundamental și nici exhaustiv în opera lui C. (...) El corespunde unei etape și unei formule de creație, fiind un experiment între altele, solicitat din plin și cu precădere la nivelul comediilor; transmis momentelor și schițelor peste hiatul nuvelor tragice, pentru a se generaliza în proza scurtă mai mult ca o deprindere stilistică decât ca o atitudine fundamentală. Mircea Tomuș

– 60 de ani de la nașterea (1962) Olgăi Tokarczuk, laureată a Premiului Nobel pentru literatură (2018): „Eu îmi trag energia din mișcare – din zgâlțâitul autobuzelor; din huruitul avioanelor; din legănatul bacurilor și al trenurilor. Sunt practică, scundă și bine organizată.

1 februarie – acum un deceniu, a decedat (1923-2012) poeta poloneză Wisława Szymborska, laureată a Premiului Nobel pentru literatură (1996) pentru un fel de poezie care permite, cu precizie ironică, contextelor istoric și biologic să se arate în fragmente de realitate umană

2 februarie – 140 de ani de la nașterea (1882-1941) scriitorului englez James Joyce, inovatorul romanului modernist. Mult controversată, opera profund originală a lui Joyce nu a putut fi imitată, dar ecourile ei s-au răsfrînt puternic asupra romanului contemporan, a cărui tematică și formă le-a revoluționat. Ala Bujor

7 februarie – 245 de ani de la nașterea (1777-1830) scriitorului Dinicu

– Mitralierele!

„Revoluționarii” s-au clătinat, apoi s-au desmeticit și au luat-o la fugă.

Încotro? Fiecare unde a putut, căci și revoluția aceasta nu este o bucată de brânză, pe care o înghiți liniștit. Are o mulțime de daraveli mai ales dacă ești în ofensivă.

Dar n-a fost nici o mitralieră îndreptată bineînțelese împotriva „revoluționarilor”. Cineva și-a bătut joc, vroind să-și plaseze o glumă într-adevăr spirituală.

Peste un ceas piața iarăși gemea. Câteva mii de oameni din această lume, din lumea noastră, porneau, dar hotărâți acum, la „realizarea revoluției”.

– La Grinberg! La Miridis!

Întunericul nopții năzuia câte puțin, ca și altă dată, să acapareze viața Cahulului și s-o îndrepte către repaos și liniște. Dar azi, nu! Cetățeanul, ocazional prin aceste locuri, și-a permis o ieșire din normalul de până acum.

La revoluție, odată cu dominarea întunericului. La revoluție, noaptea, când se săvârșesc atâtea lucruri, când chipurile nu se văd, când privirile nu te ajung.

Poate o mie de oameni s-a îndreptat spre magazine.

A fost al lui Grinberg primul? Nu se cunoaște. Dar au fost toate devastate. Toate mărfurile au fost luate, de fiecare, cât a putut.

Operațiunea se desfășura cam astfel: câțiva „revoluționari convinși” pătrundeau în magazine, după ce distrugneau ușile și ferestrele zăvorâte, căci proprietarii magazinelor s-ascunsese în citadelele reacțiunii, adică în beciurile de la locuințele lor, și acei care pătrundeau în interior începeau să arunce afară marfa.

Și astfel, pe traiectoria ce unea „trecutul reacționar cu viitorul democrat”, zburau sulurile de materii roșcate, cutiile cu coloniale și alte mărfuri, scrumbiile, hamurile de piele dubită, covrigii uscați. La strângerea acestor bunătăți se producea o adevărată bătaie. Cei din urmă s-aruncau ca fiarele și prindeau din văzduh marfa. Nu era timp pentru întoarcerea cu prisosință a loviturilor peste cap și a ghionturilor în coaste, ce le primeau fericiții cu brațele pline de suluri și cutii.

„Revoluția” se întindea. Pe la ora zece noaptea întregul rând de barace era acaparat. La magazinele dela extremități activau și femeile. Dar femeia rămâne tot femeie și în revoluție căci, după spusele unor martori, o nevastă mai cu inimă a pătruns într-un magazin doar numai cu umerii prin spărtura ușei și a rămas așa, neputând să intre mai departe și nici să iasă înapoi. La strigătele ei s-au apropiat câțiva bărbați. Ce era de făcut? Trupul nevestei atrăgea pe „revoluționari” la o altă activitate. Și astfel, s-a murdărit începutul revoluției în Cahul cu o serie de potoliri trupești, la rând, după cum îi venea cetățeanului, în grabă.

Dar pe stradă câte bunătăți strivite, călcate, rupte, murdărite!

La miezul nopții apare o primă limbă de foc.

Arde baraca lui Miridis.

Foc? Pojar?

Nu! E continuarea „revoluției”. Trebuie să ardă. Temelia, temelia să dispară.

Și prin zorile zilei încă mai lucea scândura uscată în brațele focului, care nimicise toate baracele din rândul comercial.

Mihai a privit întreaga desfășurare a evenimentelor. La început îl apucase groaza, dar mai târziu fugea cu colegii prin toate părțile, ca să vadă cât mai mult. La un moment dat, în fugă, simte ceva greu în piciorul drept. Ce să fie? Nimic important. O pereche de ghete, pe care

Golescu, un călător care trage din tot ce vede o învățătură pentru țara lui, deplângând starea de înapoiere și umilințele poporului. **Al.Piru**

– 210 ani de la nașterea (1812-1870) prozatorului englez **Charles Dickens**. Fie că a descris mizeria păturilor celor mai sărace, fie că a zugrăvit suferințele unui copil sensibil și nedreptățit sau a criticat sistemul școlilor și al orfelinatelor; Dickens s-a dovedit a fi un maestru cu o putere evocatoare inimitabilă. **Eugenia Papuc**

8 februarie – acum 35 de ani, a decedat (1918-1987) poetul, prozatorul, eseistul **George Meniuc**. Poezii tineri din toate generațiile de după el l-au considerat drept un simbol al poeziei moderne în acest spațiu, un poet care a cunoscut Ithaca românească și care a impus la noi o formulă lirică mult deosebită de celelalte, un limbaj cult, intelectual, filozofic... „Avangarda” noastră literară, atât cât a existat și există, numai pe el, pe G.Meniuc, îl poate avea în capul listei. **Arcadie Suceveanu**

10 februarie – 175 de ani de la moartea (1799-1837) scriitorului rus **Alexandr Pușkin**. Poezia lui P. a constituit pentru toată literatura rusă ulterioară izvorul curentelor sale vi-guroase și abundente. **S.M.Petrov**

– 120 de ani de la nașterea (1902-1937) prozatorului **Anton Holban**. Temperamental, era un romantic: un romantic prin obsesia singurătății, a morții, prin vocația nefericirii; ca romancier, este însă un modern, și nu numai la nivelul scriiturii sau al compoziției, ci și prin cultul autenticității sau prin tehnica analizei psihologice. **Al.Călinescu**

– 70 de ani de la nașterea (1952) scriitoarei **Ada Zaporojanu**; versurile poetei sunt de o simplitate și un ritm coplesitor; sunt cantabile, luminoase, de o sensibilitate rară. **Iuliu Cârchelan**

12 februarie – 160 de ani de la nașterea (1862-1929) dramaturgului **Alexandru Davila**; i se datorește cea mai bună dramă istorică românească, „Vlaicu-Vodă”. **Al.Piru**

15 februarie – 110 ani de la nașterea (1912-1992) poetului, dramaturgului, eseistului **Andrei Lupan**. În primul rând, pe răbojul anilor săi poetici s-au cristalizat destinele omenești răsplămădite din bătaia tumultoasă a gândurilor și a inimilor temerare, o galerie întreagă de chipuri care ne vorbesc cu mii de voci, ne privesc cu mii de ochi și în care ne recunoaștem „făpturile și timpul” turnat în tipare de generoasă simțire și permanentă răspundere pentru tot ceea ce numim soarta omenirii. **Agnesa Roșca**

16 februarie – 115 ani de la moartea (1835-1907) poetului italian **Giosue**

o târâia după dânsul, căci îi intrasă piciorul în ața ce leagă urechile cioboțelilor. Mihai a luat ghetele și a fugit mai departe. Și alți elevi aveau câte ceva – nimicuri, ridicate mai mult la lumina focului, pe drum.

La ora opt dimineața se terminase prima parte a „revoluției”. Piața devenise pustie și mai largă, după ce au dispărut baracele. Lume nu era. Nici cumpărătorii zilnici n-au ieșit după carne, pâine, zarzavat și stuf. Nu se găsea în piață nici o cutie cu chibrituri.

Ca aspect general, Cahulul se prezenta trist în această zi. Nu se putea spune că ruinele îi indicau o valoare istorică. Grămezile de cărbuni și cenușă puteau să însemne ceva doar numai până la primul vânt sau zăpadă.

În sufletele locuitorilor se stabilise deocamdată frica, frica pentru ziua de mâine. Nimeni nu cunoștea drumul, pe unde va pași... „revoluția”. În definitiv, fiecare se temea de viața și averea lui.

Un bal la Cahul

Și orașul Cahul se simțea obligat să-și mângâie din când în când cetățenii săi. Bine-nțeles, nu cu cine știe ce minuni. Dar o reuniune a existențelor trupești și a celorla sufletești, o paradă a hainelor, o însuflețire cât de mică pe marginea maturității, un schimb de priviri la lumina comună, un asalt pe marea liniștită – toate acestea trebuiau să se producă odată. Căci ar fi fost dureros, ca un fruct matur să rămâie intact, în virginitatea și urâtenia feței îmbătrânite.

Așa dar, ceea ce trebuia să se întâmple a avut loc în noaptea balului dat de liceu.

Zămislirea embrionară în pereții școalei s-a răspândit prin oraș cu mult timp înainte. Bal în Cahul... Scoaterea hainelor din naftalină, îngrijorarea mamelor, visul domnișoarelor, cu dorințele ce se traduceau în fapt numai prin umilința somnului, hotărârea cavalerilor de a învinge, de a distruge porțița convenționalului...

Și elevii – azi în câmpul tuturor privirilor. Ca organizatori ai serbării, ca niște pionieri în progresul Cahulului. Și îndepărtați de pe calea zbuciumului sentimental. Căci sunt micuți, deabia în clasa amorului primitiv. Puțin mai mari decât elevele liceului de curând deschis, pentru cari băieții purtau un simț aproape părintesc.

Dar câtă stăruință! Și piesa, și declamațiunea poeziilor pentru vitejia armatei, pentru mama îndurerată, și organizarea dansului, și bufetul. Spre binele tuturor vârstelor și sexelor.

S-au apropiat clasele, s-au coborât profesorii în mijlocul elevilor. Au apărut talentele, mai mult sau mai puțin acceptabile pentru Cahul.

În piesă primarul teroriza pe tână învățătoare. În schimb însă, notarul îndrăgostit o idealiza, presărând iubirea cu mai multe gângăveli asupra simțului, care-i surmena vinele.

Mihai juca rolul notarului. Un profesor i-a dat hainele necesare și, astfel prefăcut, el repeta acțiunea înaintea unei eleve de vre-o patru spre zece ani devenită învățătoare fără nici un sprijin și înconjurată de expresiunea puțin pitorească a unui sat oarecare.

Mitea Ursu lucra în echipa destinată pentru înzestrarea unui muzeu istoric. Cu alte cuvinte, acești elevi trebuiau să transforme o sală de clasă în muzeu.

Nicu Metaxa, Dimitriu și alții se căzneau lângă bufet, care trebuia să fie bine organizat și fără nici o cheltuială. Dar cu ajutorul pur-

Carducci, laureat al Premiului Nobel pentru literatură (1906). *Din roșu cu foc, formă albă de marmură – aceasta e opera lui Carducci. Italia nu mai are un poet ca dânsul și n-a avut poate niciodată unul care să stăpânească așa de puternic limba ca și ritmul poetic. Nicolae Iorga*

17 februarie – acum 35 de ani, a decedat (1933-1987) poetul Pavel Boțu. *Identificarea simbolică cu elementele firii, integrarea ființei umane în dinamica vieții și a naturii sunt niște permanente ale poeziei lui P.Boțu, ca și perpetua transformare, văzută ca o lege și ca un dat de frumusețe a naturii. Eliza Botezatu*

19 februarie – 70 de ani de la decesul (1859-1952) prozatorului norvegian Knut Hamsun, în 1920 distins cu Premiul Nobel pentru monumentală sa operă care este „Rodul pământului”

22 februarie – 80 de ani de la moartea (1881-1942) scriitorului austriac St.Zweig. *Experiența anilor de război a catalizat reorientarea creației sale, astfel el devenind unul din cei mai de vază scriitori austrieci din secolul XX. R.Samarin.*

23 februarie – acum 70 de ani, la Larga, Cahul, s-a născut Rodica Iuncu (Leahu), un nume cunoscut în jurnalismul cultural și în literatura de specialitate cu profil literar și muzicologic (...), cititorii apreciindu-i competența profesională, probitatea morală, flerul nativ în scriitură și în comunicare, privirea acută, pătrunzătoare asupra realităților culturale și, desigur, rafinamentul stilistic. Irina Nechit

– 70 de ani de la nașterea (1952) poetei Nina Slutu; *o sinceritate dură, pe alocuri, până la marginea ei, o expresie a trăirilor accentuate până la sentimentalism, un colorit afectiv specific și el. Eliza Botezatu*

26 februarie – 220 de ani de la nașterea (1802-1885) scriitorului francez Victor Hugo. *Excesivul și imensul sunt domeniul natural al lui Victor Hugo. Gh.Baudelaire*

27 februarie – 120 de ani de la nașterea (1902-1968) scriitorului american J. Steinbeck, laureat al Premiului Nobel (1962) pentru scrierile sale realiste și imaginative, îmbinând un umor afectuos cu o observație socială ascuțită.

– 110 ani de la nașterea (1912-1990) poetului și prozatorului englez Lawrence Durrell. *Roman în formă de poliindru, refuzând și disprețuind linia dreaptă a unei povestiri vioaie, sentimentale, psihologice ori sociologice. R.M.Alberes*

28 februarie – 115 ani de la nașterea (1907-1986) filozofului, eseistului, prozatorului Mircea Eliade. *Opera lui Eliade, de o atât de întinsă diversitate, este un tot. Literatură, eseistică,*

ceilor și curcanilor fripți, a dulciurilor și băuturilor – toate strânse mai mult de la elita Cahulului – s-a putut înzestra un bufet chiar bun.

În sfârșit, problemele erau repartizate și munca se desfășoară până în cele mai mici detalii.

Sună ora balului. Orchestra ocazională din oraș cântă marșul. Oaspeții sosesc în grupuri izolate. La-nceput se observă două atitudini. Elita staționează prin sălile de clasă, transformate în bufet, sală de dans, muzeu etc. Staționează parcă dezorientată, fără nici un interes, ca în spitalul de contagioși, unde poți să te molipsești la fiecare pas. Și de cealaltă parte restul oaspeților – funcționari, comercianți, domnișoare, cavaleri – toți bine dispuși, vorbăreți, curajoși.

Aceste două atitudini n-au putut să se menție mult timp pe pozițiunile lor. O grupă de cetățeni ai Cahulului a mers la compromis, iar altă grupă și-a îngăduit un asalt în raporturile stabilite cu timpul. Și nici nu putea să se-ntâmpale altfel, căci atmosfera din seara balului i-a dizlocat pe primii din locașul lor izolat în tihnă și mulțumire, iar celorlalți le-a dat curaj și năzuință.

La ora când altă dată trupurile acestor cetățeni își reînoiau în somn forțele pentru banalitatea de a doua zi, la această oră acum sunetele orchestrei au făcut ca privirile să se-ntâlnească fără nici o considerațiune și îndemnurile să se grăbească. Hotarele nu mai puteau rezista. În mijlocul însuflețirii generale cavalerii începeau să invite la dans și domnișoare din grupa opusă.

Un necunoscător al vieții din Cahul n-ar fi putut observa separațiunea de până acum, căci perechile ce se legănau la adăpostul îngăduirilor dansului fumegau dorința așezată prin câmpul unde nu se cunoaște subordonarea. Și chiar dacă i s-ar fi șoptit despre cele două laghere de oameni, cu aceleași interese pentru existența lor și cu îngrădirea evidentă, apoi nu numai acel necunoscător al condițiunilor sociale ar fi prezis că cetatea va cădea, după cum nici o forță n-a prea rezistat în năvala simțurilor.

În seara balului nu s-a mâhnit nimeni. După toate, în apropierea oamenilor mentalitatea învechită și predispusă peirii dispăre fără să producă nemulțumiri.

Elevii vroiau ca oaspeții să se distreze. Cu dansul, cu bufetul, cu muzeul. Și lumea se distra. Numai în sala muzeului lucrurile se cam încureau. Fiecare dintre vizitatori intra cu bucurie, căci deasupra ușii era spânzurată o firmă mare cu inscripția: intrarea gratuită.

– Aici, la muzeul eftin! exclamau unii.

– Fără bani, fără bani, îi corecta Mitea Ursu, stând lângă ușă și invitând perechile ce se primblau după dans.

– Mari minuni, domnilor! De unde au găsit aceste rarități, spuneau mai mulți funcționari, părăsind muzeul și abia potolindu-și râsul.

Plăteau, căci... nu se putea altfel.

Mitea Ursu dădea și explicațiunile cuvenite:

– Doamnelor și domnilor, aici avem toporul, cu ajutorul căruia Țarul Petru cel Mare și-a făcut drum în Europa!

Ochii vizitatorilor priveau o rugină de topor, găsit la o gospodărie oarecare din Cahul.

– Aici se găsește „cheia fericirii”, striga mai departe Mitea Ursu, arătând o cheie îndoită, stricată, ruginită.

– Priviți, vă rog, butoiul, în care se adăpostește marele filozof grec Diogene!

Vizitatorii pipăiau doagele unui butoi putred, cu miros de murături.

– Aici sunt pantalonii regelui Pepin cel Scurt! Și lumea privea o pere-

comentariu filozofic, lucrări de erudiție, toate acestea sânt pentru scriitor modalități de căutare a „intergrității juste”, calea prin care, după el, omul ajunge să trăiască „nu doar în Timp, ci și în Eternitate”. Dumitru Micu

1 martie – 185 de ani de la nașterea (1837-1889) prozatorului Ion Creangă. Prin tot ce a scris, marele prozator român rămâne cel mai tipic reprezentant al veseliei populare din literatura noastră. **Petru Poantă**

4 martie – 170 de ani de la decesul (1809-1952) scriitorului rus Nicolai Gogol. E greu de spus dacă Gogol e primul realist critic sau ultimul romantic; el este, în orice caz, primul mare prozator rus. **Dumitru Solomon**

5 martie – 100 de ani de la nașterea (1922-1975) poetului, prozatorului și cineastului italian Pier Paolo Pasolini. În ciuda polivalenței talentului său artistic, se arată interesat în

poezie, proză și film de o unică, obsedantă problemă, anume a posibilității individului solitar de a-și și rostul înconfundabil în contexte cel mai adesea confundabile. **Laurențiu Ulici**

6 martie – 95 de ani de la nașterea (1927-2014) scriitorului columbian Gabriel Garcia Marquez, laureat al Premiului Nobel (1982) pentru romanele și povestirile sale, în care fantasticul și realul se îmbină într-o bogată lume imaginară ce reflectă viața și conflictele unui continent

9 martie – 185 de ani de la moartea (1811-1837) poetului Alexandru Hrisoverghi, unul din acei poeți minori care au contribuit la răspândirea romantismului francez în cultura noastră. **Lucia Jucu-Atanasiu**

– **75 de ani de la nașterea (1947-2016) poetului și publicistului Serafim Belicov.** Formula publicistică, încărcată de afirmații directe sau de întrebări neliniștitoare, se îmbină cu notația sentimental-muzicală, uneori în cheie de romanță, poetul invocând mereu gingășia mugurului, frăgezimea lumii matinale, alba pace sufletească. **Mihai Cimpoi**

10 martie – 85 de ani de la moartea (1884-1937) scriitorului rus Evgheni Zameatin: Mă tem că literatura rusă are un unic viitor: trecutul ei.

12 martie – 85 de ani de la nașterea (1937-2021) criticului și ictoricul literar Nicolae Bilețchi

13 martie – 85 de ani de la nașterea (1937) scriitorului umorist Vasile Severin, unul din foiletoniștii marcanți ai Basarabiei. **Nicolae Dabija**

15 martie – 85 de ani de la nașterea (1937-2015) prozatorului rus Valentin Rasputin; operă plină de patetism și compasiune, în care autorul își revarsă durerea și duioșia, mânia și patosul. **E.Sidorov**

16 martie – 125 de ani de la nașterea (1897-1992) poetei Margareta Sterian. Discret spiritualizată, des-

che de pantaloni de catifea, mici, pătați.

– Roata lumii, domnilor! O roată fără câteva spițe ilustra cercul, în care se desfășoară viața.

Aici, după toate silințele omenirii, s-a găsit axul pământesc. Un bostan introdus în dușumeaua de scândură se ținea vertical și astfel arăta „descoperirea extraordinară”.

– Priviți, vă rog, vidul lui Torricelli! Și lumea se-nbulzea să vadă ce-i după o perdea.

Nu era nimic, bine-nțeles.

Și așa mai departe.

În mijlocul sălii, prin colțuri, se găseau „cele mai rare obiecte” și chiar „singurele exemplare”, aduse de către elevi de la gazde sau vecini.

Dintre vizitatori, unii râdeau cu hohote. Alții, într-un răs silit, își divulgau nedumerirea, căci nu prea erau familiarizați cu multe cunoștințe școlare.

Elevii alergau prin toate părțile. Erau în continuarea muncii. Dar privirile lor se-ndreptau nu numai odată spre perechile, cari dansau și, mai ales, în rândurile domnișoarelor. Printre acestea era și Lora lui Nicu Metaxa, frumoasă, gîngășă, tânără. Urma liceul din Bolgrad și ocazional a venit la Serbare.

Sora lui Nicu Metaxa, fiică de boier, frumoasă...

Și de cealaltă parte, Mitea Ursu...

Căci s-au întâlnit în muzeu. Mitea i-a explicat multe, a privit-o în ochi, a condus-o prin toată sala, la un moment dat au rămas singuri și s-au privit mai mult decât o clipă... Tăcerea lor comună, acest legământ numai dintre ei amândoi le-a șoptit enigma...

Apoi, Lena Metaxa a părăsit muzeul.

S-a jucat și piesa, cu sfârșitul ei oarecum aplaudat. Și dansatorii au obosit. Și lăutarii s-au făcut mai puțin curioși, după ce au stabilit cine și cu cine poate să-și găsească mîngâierea la adăpostul sunetelor de trombon, vioară și dobă.

Astfel, serbarea și balul trecuse printre zilele sfârșite.

Dar două ființe s-au desprins din convoiul cahulenilor inofensivi și s-au oprit la marginea închipirii nepermise. Mitea Ursu, băiat de spălătoreasă, și Lena Metaxa, fiică de boier, s-au despărțit fără ca să-și spuie mărturisirea. Fiecare a plecat cu privirea concentrată în ființa lui proprie, căci au simțit chemarea către un sentiment comun, care le aparținea numai lor.

Anastasia Donceva. Nufierii din Lunca Prutului

chisă ritmurilor mari ale materiei, poezia M.S. este într-un totu notabilă.

Eugen Simion

18 martie – 180 de ani de la nașterea (1842-1898) poetului și eseistului francez Stephane Mallarme. O poezie și o gândire care, prin abstracțiunile sale, a evoluat și mai departe decât tumultul lui Rimbaud. E temută și ilustră obscuritatea liricii sale.

Hugo Friedrich

– 90 de ani de la nașterea (1932-1996) scriitorului american John Updike. Ne oferă priveliștea lumii moderne văzută din perspectiva faptului banal, de viață; el ne relevă drama omului obișnuit, a tipului reprezentativ pentru sec.XX, care este, adesea, fie lovit fără milă, fie imun la problemele cele mai grave. **David D. Galloway**

22 martie – 180 de ani de la moartea (1783-1842) prozatorului francez Stendhal. Format sub influența secolului Luminilor, romantic și realist în spiritul secolului său, este și unul dintre primii inventatori de geniu al romanului modern. **Irina Mavrodin**

– 190 de ani de la moartea (1749-1832) scriitorului german Johann Wolfgang von Goethe. „Faust” este poemul experienței omenești (...) Nici o altă operă literară a popoarelor moderne, poate cu excepția „Divinei comedii” a lui Dante, nu atinge aceeași varietate, aceeași forță de expansiune a genialității poetice în multiplicitatea manifestărilor ei. **Tudor Vianu**

25 martie – 80 de ani de la nașterea (1942) poetei Ana Blandiana. Discursul liric rămâne în permanență de o mare simplitate, direct, aproape lipsit de metafore. **Ion Pop**

– 65 de ani de la nașterea (1957) poetei Efimia Țopa. În notații directe sau folcloric-apoftegmatice, strâns cenzurate parcă de orice figurare, își exprimă reflecțiile etice sau sentimentale curajos de tradiționalistă în împrejurările în care aproape toți experimentează și „postmodernizează”. **Mihai Cimpoi**

27 martie – 225 de ani de la nașterea (1797-1863) scriitorului francez Alfred de Vigny. Un pasionat dialog interior au susținut fără încetare, în gândirea și opera lui Vigny, vocea Poetului și vocea Filosofului, dubla postulare fundamentală care-i definește personalitatea. **Angela Ion**

31 martie – 200 de ani de la nașterea (1822-1898) scriitorului rus Dmitri Grigorovici. Locul său deosebit în dezvoltarea realismului rus este determinat de tentativele-i reușite de a plasa omul din popor în centrul narațiunii, demonstrând forța viabilă a caracterului său. **A.Spasibenko**

Tragedia scriitorului care se considera fericit într-o țară fericită

Pe 25 septembrie 1976, la rubrica „Să ne cunoaștem copământeni”, ziarul raional „Octombrie roșu” insera articolul „Baurci-Moldoveni, baștina scriitorului Dumitru Milev.” Anticipând astfel cea de a 90-ea aniversare a poetului, prozatorului, dramaturgului, traducătorului, autorului de manuale, publicistului și animatorului fecund al vieții culturale, care „s-a manifestat cu dăruire în toate aceste domenii, punându-și talentul și energia în slujba unui timp al marilor prefaceri”¹, publicația relatează și despre întâlnirea profesorilor de la Universitatea de Stat din capitală, I. Osadenco și N. Țurcanu, cu elevii și locuitorii satului, scopul vizitei respectivilor constituind-o inițierea procesului de colectare a materialelor în vederea creării la Baurci-Moldoveni a unui muzeu dedicat acestui pionier al literaturii sovietice moldovenești. O manifestare comemorativă de amploare, calificată exaltat de către reportorul aceluiași ziar raional drept „eveniment ce depășește limitele unei ordinare activități culturale, eveniment căruia i-i hărăzit să devină istorie”, s-a desfășurat la baștina scriitorului și la începutul anului 1978 – manifestare la care au participat savanți de la Academie, membri ai Uniunii Scriitorilor, colaboratori ai Muzeului Republican de Literatură, profesori de limbă și literatură din școlile raionului, precum și elevi de la Zărnești și Roșu. În corespondența publicată pe 28 ianuarie fu reprodus și un fragment din conferința susținută cu acest prilej de către V. Tolocenco, cel care a studiat mai asiduu decât alții viața și activitatea lui D. Milev. Referindu-se la întâlnirea cu cititorii derulată în octombrie 1928 la Ternăuca, în cadrul căreia D. Milev își citi povestirea „Moș Goriță”, istoricul literar menționează: „Această operă captivă ascultătorii. Un bătrân îl întreabă pe autor:

- *La ce vizezi, flăcăule?*
- *La timpul când și în satul meu, Baurci-Moldoveni, va fi organizată o șezătoare literară asemănătoare”.*

Comise, totuși, o inadvertență V. Tolocenco: acea „sara-ntâi literarnică-n sat” avu loc pe 5 octombrie 1929, unul din criticii literari din acea perioadă, I. Vainberg, constatând oarecum derutat peste o vreme că „ascultătorii noștri (auditoria) – învățătorii, copchii din școală, activu satului și a.m.d. o nimerit într-o stări nu pre puținioasă di-a-nțăleji tot și s-o șetit di scriitori noștrii. Măcarci s-o șetit șeia și-i scris mai popular în limba moldovenească. Di-o childă, t. Milev o șetit povestirea „Stănescu” și era văzut că unilocuri din povestiri nu-s înțalesi de auditoriu fără oarecari lămuriri”. De menționat, în contextul acestei obiecții consternatoare, că același I. Vainberg, definind menționata povestire „Moș Goriță” drept „o pajină nouă în istoria literaturii moldovenești” și considerând cu o extaziere cu totul inoportună că „niși on scriitor burjuaznic din șii mai mari n-ar pute așa și arăti lupta munșitorilor dipi malul drept al părții din Moldova, Basarabia”, remarca ceva mai înainte că meritul primordial al prozei în cauză rezidă în faptul că „autoru o avut în videri nu numa pi gheroiu și cuprinsu povestirii, dar el ș-o mai adus aminti și di șetitori, adică Milev

în cărtișica lui o avut în videri și șetitorii pintru cari el scrii”, astfel D. Milev fiind „întâiu cari o făcut legături întri șetitori și literatura moldovenească”.

Publicată în șapte numere consecutive, în perioada 1 decembrie 1926 – 15 februarie 1927, ale gazetei „Plugarul roșu”, povestirea „Moș Goriță”, abordată ulterior și în cadrul ședinței din 27 noiembrie 1927 a ceneclului literar de pe lângă Școala Sovietică și de Partid și Tehnicumul Pedagogic din Balta, a beneficiat din capul locului de aprecieri din cele mai elogioase. „Literatura sfatnică moldovenească originală, putem să spunem cu dreptu plin, sî-nșepi cu povestirea moldovenească „Moș Goriță” a t. Milev D.”, declara tranșant alt critic literar al vremii, S. Lehtțir, care, estimând și „partea hudojnicească” a acesteia, conchidea că „sînt în cărtișica iasta locuri zugrăji-toari, cari fac întipăriri că-s scriși di-on scriitori, cari lucrează deamu mulți ani pi câmpul literar”. Ecouri favorabile a suscitât și noua-i povestire „Viespile încă bâzâie”, în care „ca și-ntotdeauna, Milev dă o limbă jii frumoasă (...) dă o limbă plăcută fără amestecături di cuvinti românești”², după cum menționa același I. Vainberg. Treptat, aprecierile au devenit

1 M. Papuc. Dimensiunile unei biografii//Dumitru Milev. Pagini de proză. Ch., 1987, p.5

2 Citatele au fost reproduse, în ordine, din Vainberg I. și Lehtțir S. Întrebări literare (1928-1930). Tir., 1930, pp.48,22,40,107,110,118

mai temperate și mai lucide: peste patru ani, într-un limbaj ce se deosebea categoric de cel al omologilor săi de la 1930, S.Soloviova imputa autorului povestirii „Moș Goriță” că „nu a oglindit destul de clar faptele de revoltă contra ocupanților[...] nu ne arată perspectiva luptei de clasă[...]”

n-a arătat formele hotărâtoare de revoltă revoluționară care au loc în Basarabia”.³

Am reprodus în forma lor brută, poate că și captivându-mă, opiniile celor doi critici preocupați de „întrebările literari” ce existau în stânga Nistrului la finele celui de al treilea deceniu al sec.XX, pentru a dezvălui ambianța în care D.Milev și-a reluat, în 1924, activitatea publicistică și literară: detașarea inoportună a scriitorilor lipsiți de experiență de marea școală a moștenirii clasice, căutarea confuză a reperelor noii metode de creație – realismul socialist, frecvențele fluctuații lingvistice soldate, în ultimă instanță, cu prejudicierea ostentativă a limbii literare nu puteau constitui, firește, un cadru propice dezvoltării măiestriei lor artistice, ba chiar stagnau evoluția procesului literar în zona respectivă. Venit din Basarabia, unde limba română, în pofida politicii de rusificare promovată de autoritățile țariste, nu fusese atât de grav afectată de invazia barbarismelor și de conservarea dialectului moldovenesc, D.Milev a trebuit să se conformeze dezideratului derizoriu formulat de I.Vainberg – de a avea drept obiectiv prioritar cititorul neinițiat, cu puțină știință de carte, deziderat ce ignora îndemnul de cândva al lui V.I.Lenin: de a ridica cititorul la nivelul mai avansat al unei publicații sau alta. Nu s-a resemnat, totuși: repreat la 1938, poetul T.Malai a fost acuzat de încadrarea-i în „organizația naționalistă” condusă, chipurile, de D.Milev, din imboldul căruia „ducea o linie de sabotaj în domeniul limbii, inundând-o cu termeni românești”.⁴ Peste câteva decenii, și I.Grecul, care-și începu activitatea în aceeași perioadă de tristă faimă, va recunoaște că „D.Milev se orienta just și în privința dezvoltării literaturii și limbii moldovenești, însă, cu părere de rău, nu întotdeauna gă-

sea susținere în direcția dată”⁵.

În prefața la prima ediție postbelică, de la 1958, a operelor lui D.Milev, cercetătorul și editorul V.Tolocenco utilizează datele mai semnificative dintr-o autobiografie a copământeanului nostru, publicată integral mult mai târziu, în 1975.⁶ E vorba de cea scrisă pe 17 august 1934, mai laconică și repudiind comentariile eventuale, cea semnată peste mai bine de un an, la 9 octombrie 1935, mai desfășurată, dar eliminând unele detalii din prima, fiind tradusă pentru prima dată în română la 1987, în volumul „Dumitru Milev. Pagini de proză”.⁷

Descendent, pe linie paternă, dintr-o viță de coloniști bulgari instalați la sudul Basarabiei după anexarea ei la Rusia în 1812, s-a născut pe 2 ianuarie 1887, în familia lui Petru și Ecaterina Milev, țărani cu o stare materială precară, care, cu cei patru copii – Grigore, Alexandra, Ana și Dumitru, – „n-aveau nici măcar casă și arendau de la una până la două desetine de pământ”, după cum va specifica în prima-i autobiografie. La Alexandra, căsătorită la Leova cu un reangajat al trupelor de grăniceri, Ivan Mareahin, care pe parcurs va deveni proprietarul unei brutării, va trăi de la vârsta de patru ani, după decesul mamei sale. Avu o copilărie grea: după moartea tatălui, de la vârsta de nouă ani, alături de fratele mai mare, venit și el la Leova, a lucrat la fabrica de cărămizi a lui Davidovici și la brutăria grecilor Dracatos și Divari, transportând cu un cărucior pâinea pe la băcăniile târgului. Drept urmare, anterior fiind inițiat rudimentar în ale cititului și socotitului de către fratele Grigore, abia în 1899 își începe studiile la Școala urbană de două clase din localitate, în timpul vacanței muncind la aceeași fabrică de cărămizi și la cafeneaua grecilor menționați. Ispitit de promisiunea verișoarei Maria că-l va ajuta să-și continue învățătura la Gimnaziul din Bolgrad, în iunie 1903 fuge din Leova, în cea de a doua autobiografie episodul în cauză având o respirație aproape detectivă: „Am fost prins însă de fratele Grigore în satul Porumbești (din actualul raion Cantemir – n.n.) și adus din nou la lucru la cafenea, dar după câteva zile, amenințându-i că mă voi sinucide, am fost eliberat, iar toamna, pe la sfârșitul lui septembrie sau pe la începutul lui octombrie 1903, am venit la Bolgrad, la unchiul meu Dimitrie Draganovici Milev”. Câteva luni se pregătește pentru încadrarea în gimnaziu, pe 2 ianuarie 1904 susținând, ca extern, examenul pentru clasa a V-a. Acceptă propunerea vărului său, Vasile, de a se înrola în armată ca ostaș cu termen redus de gradul doi și, după o indispensabilă perioadă de instrucție, este încorporat în Regimentul de Infanterie 56 Itomir – regiment trimis peste puțină vreme

3 S.Soloviova. Literatura sovietică moldovenească. Tiraspol, 1934, p.8

4 A.Moraru, N.Movileanu. Calvarul sau pagini inedite din viața lui Teodor Malai// Nistru, nr.1, 1989, p.136

5 I.D.Grecul. Din iureșul vieții. Ch., 1981, p.34

6 В.Толоченко. Неизвестные страницы биографии Д.Милева//Кодры, nr.10, 1975, pp.129-130

7 Dumitru Milev. Pagini de proză. Ch., 1987, pp. 7-12

în Extremul Orient pentru a fi implicat în Războiul Ruso-Japonez din aa.1904-1905. D.Milev, „ca lipsit de vigoare”, a fost încadrat, însă, în Regimentul de Rezervă 274 Savucean dislocat, în toamna anului 1905, la Odesa. „În regimentul nostru, citim în cea de a doua autobiografie, exista o organizație militar-revoluționară, o astfel de organizație era și în Regimentul Dunărean încartiruit la Odesa. Toate acestea se întâmplau în perioada când sosise la Odesa locotenentul Șmidt (conducătorul răscoalei de pe cuirasatul „Potiomkin” – n.n.). Puțin mai târziu, în regimentul nostru au fost aduși și niște marinari din Flota Baltică (...) Munca mea revoluționară consta în următoarele: să găesc 10 ostași pe care să-i conving să se revolte împotriva țarului, a moșierilor și a fabricantilor”. Scânteile primei revoluții ruse au atârnat, oricum, un rug ignifug, încadrarea lui D.Milev în activitatea revoluționară fiind determinată și de injustițiile sociale ce l-au afectat încă în anii copilăriei. A fost arestat în martie 1906, între timp campania subofițerului D.Milev fiind transferată la Herson, iar ceva mai târziu, în luna mai – în Caucaz. „În drum spre Novorosiisk am avut o întâlnire conspirativă. La Ardagan am făcut legătură cu artiștii și am organizat un miting în munți. În urma acestor acțiuni au fost puși sub urmărire aproape 40 de oameni, inclusiv eu. Peste 4-5 săptămâni am fost demobilizați”, va nota în autobiografie.

Revine, în toamna aceluiași an 1906, la Leova, pentru a rămâne în târgul copilăriei sale ceva mai multă vreme, până în 1914. Chiar dacă în acest răstimp a fost percheziționat la domiciliu de două ori, odată fiind reținut pentru 24 de ore, chiar dacă nu și-a materializat intenția de a-și continua studiile la un institut de învățători, deoarece fusese privat de încredere politică, ambele autobiografii nu consemnează nici un caz de implicare nemijlocită în activități revoluționare. A lucrat în cancelaria locală a Ocolului Silvic Ismail și la notarul Alexandrovici, timp de aproape doi ani – la brutăria cumnatului său, pentru ca în toamna anului 1910 să devină învățător la Școala Parohială din localitate. Perioada respectivă este, însă, semnificativă prin faptul că în 1908 începu să scrie la ziarul „Бессарабская жизнь”, că în primul număr din doar cele cinci apărute până la suspendarea revistei „Журнал для начинающих”, editată la Chișinău în 1911, îi apărură și primul demers în proză – povestirea „Ajutor!” succedată de „Șlepul” și „Celula comună”. În primele două, animat de veleitățile inerente, probabil, oricărui debutant, comise un exces de zel peisagistic, mizând excesiv și pe afișarea contrastului dintre cadrul natural și starea de spirit a personajelor. În „Ajutor!” totul pare halucinant: fata ce constituie, mai curând, o metaforă stă lângă flăcău „toată în alb, de parcă era un fluture”, vorbindu-i „pe șoptite despre viață, des-

pre viața îngrozitoare a satului”, iar el, ascultându-i în tăcere spusele, „parcă vedea aievea crâmpie din viața grea, întunecată a satului uitat” – sat de unde răzbate „un geamăt prelung: Ajut-o-o-o-r!”. Constituind și o sinteză a propriei sale experiențe, „Celula comună” dezvăluia „convingător insuportabila atmosferă a penitenciarului, traiul arestaților ce leza demnitatea umană”⁸.

Primul Război Mondial îl surprinde la Snt.-Petersburg: venise în capitala imperiului pentru a frecventa niște cursuri particulare superioare de cultură generală, contând astfel pe fructificarea vechii sale aspirații – obținerea studiilor universitare. E mobilizat deja în august 1914, pe 12 noiembrie i se decernează gradul de praporșcic, avansând până la cel de ștaps-căpitan conferit în 1916; rănit de două ori și contuzionat o dată, s-a învrednicit de distincții militare, inclusiv de ordinul Vladimir. În timpul celor două revoluții – burghezo-democrată și, respectiv, socialistă – din anul 1917 se mai afla în armata activă, acea perioadă de haos și violență relatând-o mai amplu, însă și relativ mai confuz, parcă obsedat de un nemărturisit sentiment de vină, în cea de a doua autobiografie, dar rezumând-o în prima: „Am participat la viața politică a Regimentului 76 de Pușcași Sib(erian)... Am fost ales mereu în Comitetul Revoluționar al regimentului, iar pe bază alternativă, din ordinul tov. Krâlenko (în aa. 1917-1918 – comisar al poporului, membru al Comitetului pentru probleme militare și maritime, comandant suprem – n.n.) am fost ales adjunct al comandantului regimentului”. Zăbovind o habă la Sveatoșino, orașul soției sale, Emilia, și la Kiev, unde acceptă să scrie un articol despre funeraliile bolșevicilor căzuți în luptele pentru capitala Ucrainei, în iunie 1918 se instalează cu familia în Basarabia; peste o lună s-a reîncadrat „în mișcarea ilegală, făcând legătură cu Samuil Grincuman, venit de curând la Leova din Chișinău”. Arestat și judecat în cadrul faimosului „proces al celor 108”, când pe banca acuzaților s-au aflat cei mai activi participanți la mișcarea revoluționară din Basarabia, a fost condamnat la doi ani de detenție, în actul de învinuire menționându-se că D.Milev în 1918-1919 a fost „un membru activ al partidului bolșevic din Basarabia, organiza propagandă intensivă printre locuitorimea satelor și orașelor Basarabiei cu scopul de a provoca un război civil în România (...), aduna permanent muniții, plănuia distrugerea drumurilor, a liniilor de transmisiuni, ca să ajute oștirile sovietice să ocupe Basarabia”⁹. Eliberat după rejudecarea procesului la Iași în septembrie 1920, a lucrat secretar la primăria din Ungheni, necoincidențele din cele două autobiografii fiind rectificate de către istoricii A.Moraru și

8 В.Толоченко. Первые шаги//Кодры, nr.6, 1977, p.90

9 Apud A.Moraru, N.Movileanu. Un adevăr amar, un adevăr întârziat//Nistru, nr.6, 1989, pp.142-143

N.Movileanu: funcția respectivă a exercitat-o din 1920 până în septembrie 1924. Între timp, a fost recrutat de organele de securitate sovietice, pe parcursul a doi ani îndeplinind diverse misiuni speciale, pentru ca pe 23 septembrie 1924, „cu asentimentul organelor respective”, să treacă în stânga Nistrului, unde mai întâi la Balta, iar mai apoi la Tiraspol a activat în temei „pe frontul culturii”, după cum va declara în prima autobiografie.

Reticențele, ba chiar și suspiciunile manifestate de către autoritățile comuniste din RASS Moldovenească față de „transfugul” din Basarabia, chiar dacă fostul ștabs-căpitan se remarcase peremptoriu în activitățile ilegale, au condus la faptul că i s-au încredințat inițial niște funcții nesemnificative – șef de club, corector la „Молдпечать”. Începe să colaboreze la „Plugarul roșu”, abia în 1926 fiind numit redactor responsabil la Editura de Stat a Moldovei; în postura-i ulterioară de șef al secției de literatură și artă a Comitetului Științific Moldovenesc, se va implica în procesul de elaborare și redactare a manualelor școlare. „Într-o zi de duminică din vara anului 1926 (...) observ că în ograda noastră își face cale, pașind energic, un omulean de statură mijlocie. Îmbrăcat în haine de orășan, cu o geantă și cu manta de ploaie în mână, la prima vedere el părea un reprezentant al organelor sovietice raionale, care pe atunci veneau deseori la sat cu diferite chestiuni politico-gospodărești”, îl evoca același I.Grecul pe șeful de secție de la „Plugarul roșu” D.Milev, memorialistul relevând că „Pavel Chioru și Dumitru Milev erau nu numai cei mai încercați mânători de condei și oameni cu o concepție cultural-politică mai dezvoltată, dar și cei mai energici în organizarea forțelor creatoare de pe atunci, oameni care au depus o mare muncă pentru educarea și creșterea tinerelor talente scriitoricești din Moldova Sovietică”¹⁰. Anume și din inițiativa lui D.Milev în aprilie 1928 se constituie Organizația Scriitorilor Moldoveni „Răsăritul”, la prima conferință a căreia, din iunie 1929, a fost ales președinte al comitetului de conducere – o organizație aservită preceptelor politico-ideologice ale acelor timpuri sinuoase, pentru ea fiind important „sî și numa și numa ajutoriu partii comunisti în zădirea soțâalismului” și să nu „chiși sub ideologia străini”¹¹. După lichidarea „Răsăritul”-ui în 1932, D.Milev a fost iarăși ales președinte al Uniunii Scriitorilor, funcție pe care a exercitat-o și în perioada 1934-1937. RASS Moldovenească fiind încadrată în componența RSS Ucrainene, în 1934, la primul congres al Uniunii Scriitorilor din respectiva republică unională, deveni membru al cărmuirii acesteia, în alocuțiunea-i susținută cu acest prilej

D.Milev remarcând „necesitatea abordării mai energice a temelor inspirate de realitățile socialiste” și pledând pentru „depășirea restanțelor în dezvoltarea literaturii pentru copii”¹². Într-o sinteză publicată, în preajma congresului menționat, în „Литературная разета” S.Soloviova conchidea că piesa lui D.Milev „Două lumi” este una dintre „cele mai ponderabile creații ale scriitorilor sovietici moldoveni”, aceeași lucrare dramatică fiind apreciată și în raportul prezentat de către A.M.Gorki la primul congres unional, din 17 august 1934, al scriitorilor din Uniunea RSS. Dumitru Milev a fost și membru al colegiului de redacție al revistei „Moldova literară”, diriguî succesoarea acesteia, „Octombrie”. Promovarea rudimentarei literaturi sovietice moldovenești constituia una din preocupările sale primordiale, în context fiind edificatoare întâlnirile cu scriitorii, pe care le desfășura în sate și în unitățile de producție, precum și cenaclul organizat la Școala Sovietică și de Partid și la Tehnicumul Pedagogic, în cadrul căruia „nu numai că ne pune la curent cu anumite probleme de teorie literară, dar și ne dădea diverse sfaturi folositoare în discuțiile încheiate pe marginea unor bucăți literare originale”, după cum își amintea menționatul I.Grecul, care reproduce și o scrisoare a lui I.Canna: „Milev, Andriescu, Malai (...) au acordat un mare ajutor tinerilor scriitori. Noi ținem minte bine acele serate literare, care aveau loc într-o atmosferă prietenească, caldă și la care se criticau lipsurile în munca de creație a scriitorilor Moldovei. Aceste serate se organizau (...) și acasă la D.Milev”¹³. De altfel, aceeași misiune și-o exercită și în 1930, când în componența unui grup de literați aprobată la Conferința a II-a a scriitorilor moldoveni a fost delegat la Kiev, Harkov, Dnepropetrovsk și Odesa „pentru a promova literatura moldovenească în Ucraina”¹⁴.

Multe din acțiunile întreprinse de D.Milev aveau, în RASSM, amprenta pionieratului. În postura de redactor al culegerii „Cântece patriotice” realizată de P.Chioru în 1927 iniție procesul de valorificare a creației folclorice, e unul dintre acei care au contribuit la editarea primelor mostre din literatura clasică, în 1932 a fost printre primii care s-au implicat în formarea repertoriului Teatrului-studiou moldovenesc. A semnat piesele „Două lumi” și „Nistrul fierbe” care, ca și altele semnate de scriitori din acea perioadă, „merită laudă, fiindcă au pus începutul dramaturgiei sovietice moldovenești”¹⁵. A fost și unul dintre inițiatorii criticii literare, chiar dacă de-

12 С.С.Чиботару. Формирование социалистического реализма в молдавской литературе. Изд. «Наука», М.,1974, p.147

13 I.Grecul, op.cit., pp.33 și 47

14 S.Cibotaru. Studii literare. Ed.Carteia Moldovenească, Ch., 1930, p.30

15 I.Racul. Literatura și viața poporului. Ch., 1973, p.49

10 I.Grecul, op.cit., pp.27-28

11 N.Marcov. Prin focu critișii//Moldova literară, 30 iulie 1930, p.26

mersurile sale pe tărâmul dat erau „foarte modeste și aservite, ca și în perioada imediat postbelică, ideologiei oficiale”¹⁶. La finele anului 1935 – începutul lui 1936, D.Milev și S.Lehtțir pregăteau un scenariu pentru un film sonor despre omul nou.¹⁷ Oricum, creația literară a celui care a tradus din ucraineană și broșura „Cum moș Ion s-a învățat a citi și a scrie” avu și o altă semnificație: „Și astăzi mulți adulți își amintesc cum, citind pe silabe „Moș Goriță” (...), asimilau știința de carte”¹⁸, după cum menționa pe timpuri Andrei Lupan.

Creația-i literară e modestă ca volum și realizare, deși orice nouă proză a sa era salutăată de critica vremii: „În zori de zi” – „una din șeli mai puternici descrieri dispri sălbătășia agenților capitaliști în Basarabia”, „Viespile încă bâzâie”, – o carte ce „o stat prețioasă cu așeia cî e-i întâia povistiri din viața Moldovii Sfatniși”¹⁹. Incontestabil, în majoritatea povestirilor sale „elementul autobiografic a determinat problematica, selectarea materialului, gruparea

eroilor și caracterul conflictelor”²⁰. La consfătuirea scriitorilor din 16 decembrie 1935 mărturisise, de altfel, că intenționa să scrie un roman inspirat de realitățile primelor două cincinale.

„Mă simt fericit că trăiesc într-o țară fericită, în țara proletariului, unde muncitorii și țăranii construiesc socialismul”²¹, mărturisi cu o anumită ocazie. Poate că a fost sincer, poate că, alertat de intensificarea represiilor, își consideră confesiunea drept o indulgență identică celor din anii tenebroși ai inchiziției, el încercând să convingă NKVD-ul de loialitatea-i față de regimul stalinist. A fost arestat pe 5 septembrie 1937, istoricii A.Moraru și N.Movileanu considerând, în temeiul datelor de arhivă, că el n-a decedat în lagăr pe 3 octombrie 1944, ci a fost executat în octombrie 1937. Odinioară, meritul-i primordial era remarcat unanim de către critica literară: același V.Tolocenco îl considera drept „unul dintre fondatorii prozei artistice”²², S.Cibotaru fiind și mai tranșant: „Cea mai importantă lucrare originală, care, de fapt, marchează nașterea literaturii sovietice moldovenești, este povestirea lui D.Milev „Moș Goriță”, apărută în 1926”²³, tematica și invectivele căreia erau determinate, în ultimă instanță, și de faptul că „toată proza din această perioadă urmărește țeluri foarte serioase, printre care primul constă în demascarea dușmanului de clasă, apoi se arată lupta dintre vechi și nou și imposibilitatea reconcilierii lumii vechi cu lumea nouă socialistă” – teme ce-i preocupau pe scriitorii sovietici moldoveni și ele „nu se deosebesc de cele ale tuturor literaturilor sovietice”²⁴.

Fără îndoială, viața și activitatea lui D.Milev trebuie interpretată prin prisma unei judicioase afirmații a lui L.Blaa: „O epocă trecută nu trebuie judecată prin măsurile epocii prezente”²⁵.

Alexandru Manoil

16 M.Cimpoi. O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia. Ch., 1997, p.270

17 H.Corbu. Dramaturgia sovietică moldovenească. Ch., 1966

18 Citat după C.C.Чиботару. Формирование социалистического реализма в молдавской литературе. М., 1974, p.56

19 I.Vainberg, S.Lehtțir, op.cit., pp.68 și 116

20 Istoria literaturii moldovenești, vol. 3, partea 1. Ch., 1989, p. 79

21 Citat după C.C.Чиботару. Формирование социалистического реализма в молдавской литературе. М., 1974, p.93

22 Vasile Tolocenco. Dumitru Milev// Profiluri literare. Ed.Lumina.Ch., 1972, p.437

23 S.Cibotaru. Statormicirea realismului socialist în literatura moldovenească // Marele Octombrie și literatura moldovenească. Ed.Știința. Ch., 1974, p.14

24 V.Corban.Romanul moldovenesc contemporan. Ed.Car-tea Moldovenească. Ch., 1969, p.14

25 Citat după Gh.Gheorghiu. Destine literare. Ch., 1999, p.113

Petre Draganov, slavist și pedagog de referință

Marcăm, la 14 februarie a.c., 165 de ani de la nașterea (1857) istoricului, etnografului, bibliografului Petre Draganov, primul director al Gimnaziului „P.Rumeanțev” din Cahul în perioada 1913-1918, când „a depus o muncă neobosită și rodnică atât pentru orga-

nizarea începerii cursurilor, cât și pentru bunul mers al acestui liceu în tot timpul cât a fost director”, după cum va remarca unul din succesorii săi în postul respectiv, C.Romașcu. Atenția acordată avansării condiției profesionale a pedagogilor, „P.Rumeanțev” impunându-se în cadrul instituțiilor similare de învățământ din Basarabia prin înaltul potențial al corpului didactic, precum și zelul manifestat pe tărâmul dotării gimnaziului cu utilaje și materiale didactice performante pentru acele timpuri, au fost pe deplin firești, deoarece P.Draganov în permanență și pretutindeni unde a profesat „a demonstrat și tenacitate, și perseverență, și o hărnicie de invidiat, deși condițiile materiale modeste au venit în contradicție cu activitatea sa științifică”, după cum conchidea I.Colesnic, care-l defini drept „exilat în uitare”. O concluzie identică făcu și S.Fomin: „Astăzi chiar și în Moldova puțini cunosc amănuntele vieții și activității lui Petre Danilovici Draganov, pe timpuri un notoriu bibliofil, filolog, etnograf, istoric, pedagog și pușkinist basarabean”, chiar dacă „biografia sa a fost într-atât impregnată de evenimente, iar activitatea atât de multilaterală, încât a le evoca (...) e o chestie foarte și foarte complicată”. Complicată, de altfel, i-a fost și viața cu multele-i episoade dramatice și cu sfidarea perpetuă a asperităților existențiale, depășite, însă, cu recalcitranta omului și savantului decis să-și valorifice vocația și să-și fructifice emulativele obiective trasate în domeniul cercetărilor, acest idolatru al cărții și claustrat al bibliotecilor și arhivelor distingându-se printr-o asiduitate singulară, dar și printr-un vi-guros spirit de sacrificiu.

Născut, la Comrat, într-o familie ce „aparținea” neamului de bulgari pământeni din fundul Balcanilor”, după cum menționa în autobiografie, a studiat la

școala din localitate, ulterior – la gimnaziile de stat și gubernial din Chișinău, la universitățile din Harkov și Petersburg, la absolvirea acestora din urmă (1885) fiind declarat „demn de gradul științific candidat în filologie slavă” – grad atribuit pentru elaborarea unui dicționar rus-bulgar și pentru traduceri realizate din rusă în limba sa maternă. Și-a început activitatea didactică la Gimnaziul bulgar din Salonik și în cadrul Cursurilor pedagogice estivale, călătoriile întreprinse în Peninsula Balcanică oferindu-i și șansa colectării unei factologii fabuloase – lingvistică, istorică și etnografică – despre Macedonia. Lucrările științifice pe teme în cauză i-au fost distinse cu medalia de argint a Societății Geografice Ruse. Revenit în Rusia, își va continua activitatea pedagogică – inițial la Comrat, apoi la Sevastopol, Chișinău, iarăși la Comrat, precum și în Bolgrad, Astrahan, Rovnoe, în aa. 1896-1904 el exercitând funcția de bibliotecar asistent la Biblioteca Publică din Snt.-Petersburg.

Preocupări științifice primordiale – limbile și literaturile slave, istoria popoarelor balcanice, istoria Rusiei, etnografia și istoria Basarabiei, editarea și promovarea creației lui A.S.Pușkin (studiul istorico-bibliografic „Pușkin în 50 de limbi”, volumul „Literatura despre aflarea lui A.S.Pușkin în regiunea Basarabiei”). În ansamblu, până în 1911, când și-a editat opera-i magistrală „Бессарабиана. Ученая, литературная и художественная Бессарабия”, a publicat peste o sută de lucrări științifice, P.Draganov devenind astfel un nume de referință în cultura română și în cultura slavilor balcanici.

După Unirea din 1918, printr-un decret regal din septembrie, P.Draganov a fost confirmat în funcția de director al Liceului din Cahul, căruia i se conferi numele domnitorului Ion Voievod. Decizia de a retrograda, la începutul acelei etape de orientare a acestei instituții de învățământ secundar pe făgașul naționalizării instruirii și educației, denotă nu o opoziție tacită față de procesul în cauză, ci o responsabilitate elevată, el fiind conștient că noile deziderate solicitau și o nouă mentalitate, o nouă viziune, o nouă energie. Este semnificativ, în context, faptul că în ianuarie 1920 prezintă Departamentului Instruirii și Cultelor un demers ce sconta inaugurarea la Comrat a unei instituții de învățământ secundar „de tip absolut nou și unică în România”. Rugămintea nefiindu-i satisfăcută, a predat la Școala Reală din Comrat și la Liceul de Fete din Bolgrad, unde în 1918 își edită broșura „Arhiva, depozitul de cărți și muzeul familiei Draganov” – o broșură ce rezuma vastitatea preocupărilor fostului director de la „P.Rumeanțev” din Cahul, decedat la vârsta de 71 de ani, pe 7 februarie 1928.

Igor Crețu: „Vocația poeziei mi-am zidit-o în traduceri”

Născut, pe 22 martie 1922, în satul Vladimirești din comuna Găvănoasa a județului Cahul, și-a realizat studiile secundare la Liceul „B.P.Hasdeu” din Chișinău, din octombrie 1942 va urma cursurile Școlii Militare de Ofițeri în Rezervă din Bacău; în componența Armatei Române, sublocotenentul Igor Crețu va participa, începând cu

luna august 1944, la cel de Al Doilea Război Mondial. În 1951, a absolvit Facultatea de Istorie și Filologie a Universității de Stat din Chișinău, în 1958 – Cursurile Superioare de pe lângă Institutul de Literatură „M.Gorki” din Moscova. A fost redactor la Editura de Stat a Moldovei (1951-1954), consultant la Uniunea Scriitorilor în 1954-1956 și 1964-1966, șef de secție, secretar de redacție la revista „Nistru” (1956-1964). Pe parcursul a peste cinci decenii de activitate pe tărâmul traducerilor a oferit cititorilor de limbă română „o listă grandioasă”, cu mai bine de 60 de volume, pe care, „ca varietate lexicală, nici un dicționar din cele editate nu le-ar putea cuprinde încă” (A.Cosmescu).

Premiul de Stat al Moldovei (1972) pentru volumul antologic „Din poezii lumii”, Premiul literar „Gh.Asachi”; Maestru Emerit al Artelor (1986), Scriitor al Poporului (1992); Ordinul Republicii (1996), medalia „Mihai Eminescu” (1999). A decedat pe 22 februarie 2018.

Înalt apreciat, în țară și peste hotare, de către scriitori și critici literari.

Andrei Lupan: Mă tem că sensul uzual al cuvântului „traducere” e palid în fața muncii de creație înfăptuită la noi, pe lângă prea puțini alții, mai ales de către Igor Crețu. Traducerea sa o primești cu bucuria înprospătată a noilor descoperiri (...) Fără stridențe, fără efecte rarissime de stil... E disciplina cultivată de limba literară a unui talent încercat, care știe ce poate și ce trebuie să făurească. E remarcabilul aport al poetului Igor Crețu în scrisul nostru de azi.

Nicolae Romanenco: Scriitorul Igor Crețu preferă, de regulă, să traducă poeți și prozatori ieșiți din mediul rural, unde se realizează de fapt adevărata „primenire spontană și neîntreruptă” a fiecărei limbi naționale, se nasc și prind pentru prima dată viață cuvinte și expresii noi, izvorâte din înțelepciunea și simțul artistic creator al poporului (...) Popularitatea de care se bucură tălmăcirile lui Crețu din literatura

universală se poate explica și prin exigența deosebită față de munca proprie, prin revenirea și perfecționarea continuă a celor traduse.

Ion C.Ciobanu: Fiind un om foarte ordonat, foarte disciplinat, când se „îmbolnăvea” de cartea pe care trebuia s-o tălmăcească, în casa lui această carte putea fi văzută și pe masa de scris, și pe canapele, pe pervazurile ferestrelor, în șezlongul de sub zarzărul lui... Aveam uneori impresia că Igor Crețu învață pe de rost cărțile pe care urma să le traducă. În proză acest mare meșter al tălmăcirilor artistice caută bogăția limbii, culoarea, aroma cuvântului.

Argentina Cupcea-Josu: Igor Crețu transpune textul îndrăzneț, interpretând creator în procesul traducerii forma operei originale.

Ion Ciocanu: Esențial pentru activitatea lui Igor Crețu ne pare anume faptul că traducătorul nu se lasă „furat” de textul original îndrăjit, ci, cunoscându-l în amănunt și stăpânindu-l cu siguranță, îi răsplămădește conținutul în tipare noi, făcându-l să sune atât de românește, de parcă așa a și fost scris de la bun început.

Iosif Balțan: Igor Crețu s-a pătruns adânc de lapidara formulă rustaveliană: „Când măreț în maluri strâmte – iată vraja unui vers!”; traducând fecund și cu măiestrie atâția poeți mari și diferiți, fiecare cu optica, filozofia și ritmica sa, el rămâne mereu poetul Igor Crețu. Îi sesizezi prezența în oricare din aceste traduceri. Ele poartă... și „izul propriei făpturi” al celor traduși, și suflul talentului traducătoarului.

Mihai Cimpoi: Elevația, neobișnuita curățenie stilistică, fluctuația tonului emoțional, subordonate concepției originalului, sunt notele specifice ale traducerilor lui Igor Crețu, fie că traduce pe Gogol, fie că transpune suavele sonete eseniene, pușchinienne sau că se străduiește să păstreze suflul epic al operei lui Șolohov sau cel dramatic al poeziei lui Burns.

Petru Tudor: Nu credem să fie un altul de la noi mai contopit cu cuvântul (multicolor și sonor, vizibil și lizibil, latent și ardent) dintre cei dăruți cu har acestei munci spirituale cum este traducerea artistică, ea însăși o artă literară în înțelesul deplin al noțiunii, ca Igor Crețu. Fire de poet (născut în zodia acelorași Asachi, Macedonski, Barbu, Damian etc.), el demonstrează traducătorul de sine al artei. Apoi numele lui, demnitatea autorului, nu s-au hrănit de la focul laudelor din afară, ci din propriu-i foc interior, din lupta cu cuvântul din focul său sufletească, unde a știut a desluși raza de beznă, eu-i de hăul himeric, de îndoielnicia vremelnice, harul divin de fastul hazardului.

Dumitru Apetri: Activitatea literară a maestrului Igor Crețu s-a desfășurat, desigur nu în egală măsură, în trei direcții: creația poetică, traducerea artistică și eseuistica. Când l-am întrebat de ce nu a fost mai deschis sufletește față de Muza poeziei, mi-a răspuns: „Vocația poeziei mi-am zidit-o în traduceri.”

Gheorghe Gheorghiu, „scriitorul din Zodia Tinereții”

Născut, pe 30 martie 1922, în comuna Vulcănești, jud.Cahul. Studii: școala primară din localitatea de baștină, Liceul de Băieți „Regele Carol II” din Bolgrad (1934-

1940), în aa.1946-1948 a urmat, cu frecvența redusă, cursurile Școlii Pedagogice din Cahul, iar în perioada 1951-1956 și-a întregit studiile la Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic de Stat „I.Creangă” din Chișinău.

A activat, ca profesor de limbă și literatură română, la școlile medii Vulcănești, Dubăsarii Vechi și Cioplenii, r.Criuleni (1944-1948 și 1951-1956). Secretar de redacție la ziarul raional „Octombrie roșu” (1948-1951), colaborator la revista „Scânteia leninistă” (1956-1962 și 1966-1968), șef al secției proză la revista „Nistru” (1962-1964) și redactor adjunct al publicației respective (1968-1977), redactor-șef al Editurii „Literatura Artistică” (1977-1982), consultant în secția proză a Uniunii Scriitorilor din Moldova (1982-1984).

Debut literar (1939) în revista bolgrădeană „Bugeacul”, debut editorial (1955) cu volumul de povestiri „Început de primăvară” urmat de „Drumuri și poteci”, „Căldura pământului”, „Poartă spre lume”, „În rând cu oamenii”, de cărțile pentru copii și adolescenți „Ursa Mare”, „Căpitanii Fulgerului” ș.a.; romanele „Ninsori în primăvară”, „Întoarcere la dragoste”, volumul „Rătăcind prin ani. *Memorii, file de jurnal*”, culegerile de eseuri „Destine literare”, „De și despre Gheorghe Gheorghiu”, „În zarea anilor”.

Premiul Uniunii Scriitorilor (1974) pentru „Ninsori în primăvară”, Premiul Ministerului Învățământului (1972) pentru „Căpitanii Fulgerului”, Premiul pentru eseuistică și publicistică (1995). Medalia „Meritul civic”. A decedat pe 4 aprilie 2009.

Mărturisea: *Despre ce am scris? Despre ce am trăit. Chiar dacă am scris despre colhoz, să zicem, am vorbit despre oameni. Ei se plasează într-un anumit mediu. În romanul de dragoste poți face abstracție, dar oricum nu poți evita realitatea. Când s-a discutat la „Nistru” romanul meu „Întoarcere la dragoste”, scriitorul Vladimir Beșleagă a sesizat foarte bine acest moment, spunând: „Romanul lui Gheorghiu ne prezintă acea structură de șefi pe care i-a crescut Puterea Sovietică. De unde aveam să-i știm, să-i recunoaștem, dacă nu-i descria cineva?..” Așa că, poate inconștient, ajutam istoriei.*

Anatol Gavrilov: Într-adevăr, majoritatea lucrărilor lui Gh.Gheorghiu este legată de Bugeac. Relief de stepă cu

deschideri largi către orizont, cu urcușuri și coborâșuri, cu drumuri împrejmuite de o vegetație sumară, în bătaia năprasnică a soarelui vara, a unor vânturi fără opreliști iarna, diversitatea etnică și de grai a ținutului (...) – toate acestea formează un cadru etnico-geografic caracteristic și plastic, imprimând acțiunii un colorit local specific. De aici și caracterul de univers propriu al lucrărilor acestui scriitor, lucru observat de critica noastră.

Mărturisea: *Noi, scriitorii, avem menirea de a stimula și dirija procesul de formare a personalității în tot ce e mai nobil, mai înălțător.*

Tudor Palladi: Autor care a frecventat mai mult și mai fructuos tărâmul scrisului pentru copii, Gh.Gheorghiu, cu toate că a debutat pe timpuri cu versuri, a intrat în conștiința celor însetați de cuvânt printr-o seamă de proze ale stilului obiectiv, cu valențe publicistice împletite firesc cu o undă vioaie și local susținută de lirism, fapt care, într-un fel, îi legitimează la prima vedere debutul poetic. Apoi, multe din prozele sale vădesc mai mult sau mai puțin o dragoste permanentă pentru vocabula purtătoare de un conținut social uman necesar timpurilor și vârstelor interioare ale celor cărora le sunt adresate bucățile literare.

Mărturisea: *Pornit pe urmele lui T.Nencev, i-am descoperit pe Vl.Cavarnali, Iacob Slavov, Al.V.Tibereanu, A.Ciurunga, Gh.Bujoreanu... Căutările m-au adus la Bolgrad și Ismail, Tulcea, Galați și București. M-am gândit că despre oamenii aceștia trebuie să se scrie.*

Eugen Lungu: Gh.Gheorghiu are preponderența maritorului ocular atunci când vorbește despre fenomenul literar din Bugeac. Ceea ce asigură implicit lucrării statutul de primă sursă – istoricii literari știu ce înseamnă aceasta. În al doilea rând, prin faptul că „În zarea anilor” descoperă un spațiu virgin cercetărilor sau insuficient studiat.

Claudia Partole: Gh.Gheorghiu, după multele cercetări, s-a ales, îmi imaginez cu câte o carte nescrisă despre fiecare poet, prozator, publicist bolgrădean și cu o zestre întreagă de informații veridice care surprind și bucură.

Dumitru Pasat: Regretatul Gh.Gheorghiu în „Rătăcind prin ani” a știut să pună în circulație un adevăr biografic cu scene din peisajul epocii, spre a-l orienta pe cititor în labirintul propriei activități de poet, profesor, jurnalist, publicist, prozator, redactor-șef, consultant literar etc; lucidități ghidate de fosforescența de condei, discernământul vizual-mental și acțiunile dânsului disponibile la cheștiuni de talent și sensibilitate personală.

Mărturisea: *Țin să menționez un moment scump pentru mine: Cahulul este orașul care mai mult decât altele mă apropie de cititori, îmi încălzește sufletul. Amintiri frumoase mă leagă de acest oraș!*

Rubrică realizată de: M. Sandu

Mihai Chirilă: „Stau și vorbesc cu anii mei...”

Uneori, în momentele de reculegere tot mai frecvente cu trecerea timpului, stau și vorbesc cu anii mei, făcând un bilanț al vieții pentru a vedea care dintre ei a fost mai relevant, mai semnificativ și mai important, prin ce evenimente majore s-a evidențiat, ce urme a lăsat și în ce măsură a contribuit la formarea mea ca om, tată, bunic și ca specialist în domeniul în care am activat aproape jumătate de secol. Dar straniu lucru: cei mai relevanți

și mai memorabili rezultă a fi nu acei din viața matură, ci anii de copilărie și adolescență timpurie. Am fost mereu(și pentru aceasta îi mulțumesc Celui de Sus) înconjurat de oameni buni atât în familie, cât și la școală sau în activitatea didactică.

Dar am sesizat că acest anturaj uman nu e suficient. Un factor important e și cadrul natural sau, cu alte cuvinte, condițiile naturale în care am copilărit, am descoperit alte lumi – cea vegetală, animală, piscicolă etc, cu bogăția fascinantă și diversitatea acestora. Satul meu de baștină, Zârnești, raionul Cahul, bălțile pitorești din preajmă, ce găzduiau aceste miraculoase lumi, erau pentru noi, copiii, cea mai mare academie a vieții, a cunoașterii naturii și a frumuseții ei. Doar trecând prin această „academie” începi să comunici cu natura, să cunoști legile ei și să apreciezi importanța fiecărui firicel de iarbă, a fiecărei ființe vii – fie animal, pește, pasăre sau insectă.

Să nu fie indiferenți față de ceea ce le-a dat Creatorul – aceasta vreau și de la nepoții mei.

Dan Donici. La mămucia

*Monologurile
nepoțiței Amelia*

UN PRIM MESAJ PE ACEASTĂ LUME

Azi,
Când am venit pe lume,
Sinceră vă recunosc:
M-am simțit cam speriată –
Unde oare mă găsesc?

Însă, dând de ochii mamei,
Spaima mea a dispărut
Și am înțeles pe dată
C-am ajuns pe-acest Pământ.

Vă promit să fiu cuminte,
Să nu plâng fără teme,
Chiar de sunt atât de mică...
Doar ca mine-au fost și ei!

PRIMA ZI DIN VIAȚA MEA

Ura! Ura! Ura!
Prima zi din viața mea!
Cunoscut-am pe mămica,
Mai târziu și pe tăticu'.
Ce frumoși sunt amândoi:
Cred c-așa voi fi și eu.
Sunt fetiță, nu băiat –
Tocmai e ce-au așteptat!...
Pe bunici îi voi vedea
După ce m-oi externa.
Cică am și-un verișor,
De care mi-e tare dor,
Nu știu când îl voi vedea
Ca să ne putem juca.
Și-ncă două tanti sunt,
Care țin la mine mult.
După cum mi-a spus tăticu',
Neamuri am, și-s foarte multe –
Toți din partea lui bunicu'.
Nu știu când le voi cunoaște,
Poate că-n ziua de Paște,
Când se-adună-ntregul neam...
Însă asta peste-un an.

MĂMICA ȘI STROPII DE LUNĂ

Pentru prima dată-n viață
I-am zâmbit mămicăi:
„Wow, ce fată zâmbăreață,
Dulce și cuminte!”

Drept răspuns, să vezi minune –
Chipu-i de Fecioară
Cum se scaldă-n stropi de lună
Pentru prima oară!

Și mi-am zis: Cu plânsul – gata,
Căci el o îmbătrânește.
Mult mai bine e când fata
Nu doar plânge, ci zâmbește.

BRATELE LUI TĂTICU'

Tata, când mă ia în brațe
Și mă leagă ușor,
Parcă-s undeva la mare
Și plutesc pe un vapor.

Valuri mari, mai mici, mă poartă,
Parcă-s eu, dar și nu eu.
E atât de bine-n brațe,
Că-i voinic tăticul meu.

Drept că-n brațe la mămica
Tot mă simt comod și bine,
Dar la ea, la o adică,
Marea asta e mai lină.

AM CRESCUT DE-UN DEGEȚEL

S-a mai scurs încă o lună...
Am crescut și eu nițel:
Am trei luni, și mama-mi spune
C-am crescut de-un degețel.

Simt și eu – deja țin capul,
Ochii mi-i rotesc mereu
Să văd totul ce se-ntâmplă
Și se face-n jurul meu.

Următorul pas, desigur,
Este cel de a ședeă,
Căci m-am săturat culcată.
Asta și voi învăța!

TAINA MEA

Timpu trece-așa de iute,
Încât nu știu când am ajuns
La o vârstă frumușică
(Chiar părinții mei mi-au spus)

Patru luni nu-nseamnă două
Și nici una, și nici trei.

Mai consideră că-s mică –
Asta cred nu numai ei.

Dar vă spun în taină mare,
Că atunci când gânguresc,
Este felul meu de-a spune
Că pe ambii îi iubesc.

Câte-odată, când îmi vine,
Pot „vorbi” și cu străini.
Alta e că nu-nțelege
Nimeni ce vreau să le spun.

IATĂ-MĂ-S CREȘTINĂ

Ieri m-au dus la mănăstire –
Nu să mă călugăresc,
Ci să fiu încreștinată
După ritul creștinesc.

M-a condus la sărbătoare
Un alai de invitați:
Și părinții, și bunicii,
Și nănuții mei cei dragi.

Mi-a plăcut enorm lăcașul,
De-mi păru că-i paradis:
Totu-n jur – doar sfinți și îngeri
Ce zburau în jos și-n sus.

Iar o muzică cerească
Pogora de undeva,
Anunțând că-i sărbătoare
Ziua ce mă creștina.

Vreau să spun că ritualul
A durat cam mulțisor,
Că la urmă obosisem,
Chiar am plâns puțin, ușor.

Dar n-am plâns în scăldătoare,
Când în apă m-au muiat,
Căci știam că apa-i sfântă
Și să plângi e un păcat.

Iată-mă-s și eu creștină,
Cum sunt toți în jurul meu.
Și-am să-L rog să ne păzească
Sfântul, bunul Dumnezeu.

SURPRIZA MEA PENTRU CEI DRAGI

Cu vreo două luni în urmă
Începui să merg pe brânci,
Ca motanu-n patru labe –
Câtă fericire-atunci!

Am prins gustul de mișcare,
Să ajung la ce voiam.
N-așteptam s-o facă mama,
Ci eu singură-o făceam.

Însă visul meu cel mare
Era cel de a păși
Ca toți ceilalți, în picioare,
Și să merg unde-aș dori.

Mai întâi și-ntâi de toate,
Zi de zi m-am antrenat
Să stau copăcel pe-o clipă
Fără să mă țin de pat.

Recunosc: la-nceputuri
Era greu, mă clătinam.
Chiar erau și multe cazuri
Din picioare când cădeam.

Dar acum pot spune liber:
Totul n-a fost în zadar,
Altfel n-ar fi fost surpriza
Pentru toți făcută-n dar.

Fix la nouă luni de zile
Toată lumea a văzut,
Cum, cuprinsă de emoții,
Primii pași eu i-am făcut.

Radium de fericire
Că-nsfârșit am reușit
Să merg singură-n picioare...
Of, că tare-am obosit.

TOȚI DORESC SĂ AM COSIȚE

Toți doresc să am cosițe
Împletite cum vor ei.
Și mai vor niște fundițe
Roz, și mari cât capul meu.
Eu le spun a câta oară
Că n-am păr, nu a crescut,
Dar ei capul mi-l măsoară –
Câtă locul potrivit,
Funda asta să mi-o lege,
Dar de ce, nu se-nțelege.

ADIO, GRĂDINIȚĂ

Azi la noi, la grădiniță,
Totu-a fost în dans și cânt,
Iar pe noi – băieți și fete –
Absolvenți toți ne-au numit.

Toți, gătiți ca niciodată,
Am cântat, spus poezii –

Toate-acestea dedicate
Grădiniței de copii.

I-am spus grădiniței-adio,
Scumpilor educatori,
Pentru c-au lucrat cu brio
Și ne-au fost îndrumători.

Mulțumim pentru răbdare,
Pentru grija ce-ați avut
Și iertați pe fiecare
Pozne dacă a făcut.

A fost ziua așteptată
Și mă bucur c-am ajuns
Să mă urc pe prima treaptă,
Care duce-acolo, sus.

*Monologurile
nepoțelului Darius Mihai*

AM ȘI EU O VERIȘOARĂ

Azi e mare sărbătoare
În tot neamul meu frumos:
Am și eu o verișoară
Mândră și cu glas duios.

Drept că uneori mai plânge
Cu alt glas, gălăgios.
Mă gândesc, ce nu-i ajunge
De tot plânge fără rost?

Pân-acum eram doar unu,
Primul și-unicul nepot,
Dar acum îmi spune bunu:
„Sunteți doi, și asta-i tot.

Te iubim ca înainte
Și așa va fi mereu,
Însă ea e încă mică
Și s-o crești e foarte greu”.

Nu c-aș fi gelos din fire,
Dar mai bine era când
M-alintau toți doar pe mine...
Acum, deci... vom sta la rând.

BALADA UNEI PIETRICELE

Am găsit o pietricică,
Nu-i nici mare, nu-i nici mică –
De vreo patru centimetri,
De la gard nici la un metru.

Straniu lucru: nu văzusem
Pân-atunci așa ceva,
Deși multe adunate
Stau colo-n cutia mea

Am sucit-o, cercetat-o,
Am spălat-o minuțios,
Ca să văd ce se ascunde
În substratul ruginos.

M-am dus fuga la bunelu’
Să-l întreb de a văzut
Așa tip de pietricică
Și de unde a venit.

Bunu o luă în mână,
O privi cu mult elan,
Apoi spuse: „Mi se pare
Că e urmă de vulcan

Ce-a erupt acum milioane
De ani buni, și au rămas
Bucățele din cea lavă...
Una ai gasit-o azi”.

Dar aici și nenea Tolea,
Un vecin ce-i geolog,
Hotărî să se implice
(Nu-i ca bunu, filolog):

”Poate din vulcan se trage,
Mai ales că are fier,
Căci se vede după pete –
La culoare sunt la fel.

Eu aș spune că-i posibil
Să fie un meteor
Ce demult lovi Pământul...
Se-ntâmplă uneori”.

Mai pe scurt, mie îmi pare
Că problema stă pe loc.
Nimeni n-a putut să-mi spună
Totul fără echivoc.

Pân-la urmă, mi-am dat seama
Că problema-i mult mai grea.
Tot aveam, însă din toate
Microscopul îmi lipsea.

Și m-am hotărât eu singur
Să m-apuc de cercetări.
Patru zile încheiate
Am fost tot în căutări.

Nu mi-a reușit acum –
Grav nu e, voi studia
Și promit că adevărul
Eu oricum îl voi afla.

**CEI ȘAPTE ANI AI
MEI DE-ACASĂ...**

sau

TOASTUL BUNICULUI

Azi e zi de sărbătoare:
Șapte ani am împlinit!..
Bucuria mi-a fost mare,
Eram cel mai fericit.

Primul toast l-a spus bunicul.
Lung a fost, dar înțelept:
Ce înseamnă jubileul,
Cum să fac să fiu corect.

Bunu-a spus:”Să știi, nepoate,
Șapte ani ce-i îplinești
Cei mai importanți sunt, poate,
Din toți anii ce-i trăiești.

Tot ce știi și poți acum
Tu-n familie-ai învățat .
Timp de șapte ani întruna
Câte-oleacă-ai adunat.

Știi deja ce-i rău și bine,
Să saluți, să mulțumești,
Că pe cei mai mari ca tine
Trebuie să îi respecti.

Să nu fii nicicând obraznic,
Să nu minți și să nu furi,
Să nu te comporți năprasnic,
Să fii calm cu cei din jur.

Să te porți cum se cuvine
Unui suflet educat,
Să nu-ți reproșeze nimeni:
”Ce copil needucat!”

Însă cea mai rușinoasă
Frază fără de răspuns
Este ”N-are șapte ani de-acasă” –
Și cu asta tot e spus...

Ție – multă sănătate.
Vom ruga pe Dumnezeu
Să ai mult noroc în toate
Și păzit de tot ce-i rău.

S-o iubești mult pe mămica,
Să te-nchini Celui de Sus,
Pentru că ea ți-a dat viață
Și pe lume te-a adus.

Iată ce-am vrut să-ți spunem
Azi, la șapte anișori.
Fie-ți viața toată plină
De lumină și culori”.

”Măi băiete, ce-a spus Eminescu?.. Și punctum!”

fire de nisip din Clepsidra vieții lui Pavel Boțu, și nu numai

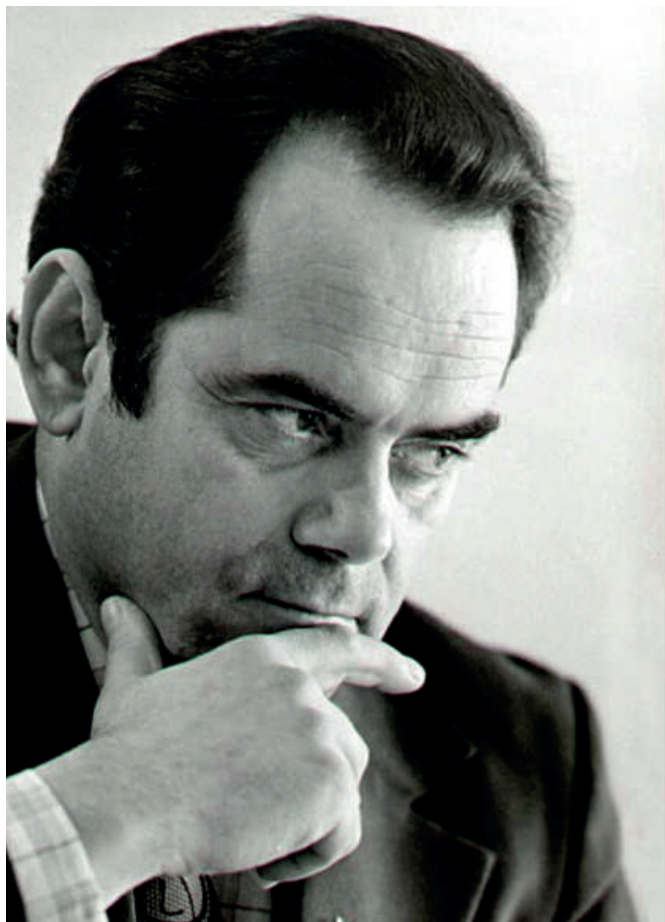

Liviu BELĂI- scriitor publicist, editor și traducător. A absolvit Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Filologie, Secția Ziaristică (1970). A colaborat la publicațiile „Moldova socialistă”, „Tinerimea Moldovei”, „Cultura”, „Literatura și Arta”, „Făclia” și la revista pentru copii „Alunelul”. A activat în cadrul Biroului de propagare a literaturii de pe lângă Uniunea Scriitorilor din Moldova (anii '80). A fondat, împreună cu un grup de savanți-farmacisti, gazeta „Pro Sănătate”. Este autorul și coautorul unor cărți de publicistică și proză documentară.

De câte ori mă poartă pașii pe strada dragă inimii mele încă din anii tinereții, Vlaicu Pârcălab, din preajma Casei Presei (acolo am slujit cu credință gazetăriei circa o jumătate de veac), de-atâtea ori, mărturisesc, îmi bate inima în piept mai tare și mi se urcă, involuntar, un nod în gât. Nu prea știu nici eu exact de ce, dar mai ales când trec pe lângă mica și drăguța căscioară cu două nivele ce o fi fost, până la război, vila vreunui medic, inginer sau profesor, iar după, prin anii '70, pe când am apucat-o și eu, era Sala de audiență a Președintelui Sovietului Suprem al RSSM (apropo, după declararea Independenței noastre, aici și-a instalat sediul Consulatul Ambasadei României în Republica Moldova), când dau, zic, de clădirea cu pricina, situată la câțiva pași de strada 31 August, în fața ochilor îmi apare chipul luminos, anume luminos, blând și cam nostalgic – așa, cel puțin, mi s-a întipărit în memorie – al celui care a fost Pavel Boțu, 35 de ani de la moartea căruia uite că vom marca pe 17 februarie. Un bun gazetar, pe la începuturile sale de creație, mai târziu scriitor cu acte în regulă, poet de talent, propulsat în scriitorie din gazetărie de înțeleptul și vizionarul Petre Darienco, Domnia sa, Pavel Boțu, deveni mai târziu, pentru mai multe sorocuri la rând, deși nu era ... de peste Nistru, Președinte, apoi Prim-secretar al Uniunii Scriitorilor moldoveni: s-a aflat în fruntea scriitorimii moldave – s-o spunem pe șleau: parțial cam țâfnoase și, pe de asupra, rânzoase (bineînțeles, invers proporțional cu talentul hărăzit de Cel de Sus fiecăruia în parte) – circa 22 de ani bătuți pe muchie. Să lucrezi cu oamenii de creație, zică cine ce o zice, și îndeosebi cu cei care, într-un fel sau altul, mănuiesc penița, e o treabă nu tocmai ușoară. Deoarece nici până la el și nici după nimeni dintre diriguitorii măștrilor respectivi nu s-a ținut în jilțul Uniunii Scriitorilor mai mult ca dânsul. Te pomenești că mulți dintre imberbii noștri de astăzi nici să prea auzit de Pavel Boțu (decât poate în școală, în cadrul zgârcitelor ore de literatură), pe când, la vremea mea, intra, cu siguranță, în prima duzină a celor mai populare și vehiculate nume de măștri de condei și, în genere, oameni de cultură de la noi.

Personal, nu l-am cunoscut cine știe ce sau îndeajuns (nu făceam parte, nici pe departe, din anturajul său, fie și ca vârstă). Unde mai pui că, până la urmă, când s-au început a înfiripa, oarecum, niște legături mai aparte între noi – îi eram, de fapt, ierarhic vorbind, unul dintre cei mai îndepărtați subalterni ai săi (vicedirector al Biroului de propagare a literaturii al US), – tocmai atunci Domniei sale i-a jucat festa... destinul. Soarta, cum îi mai spunem noi mai pe înțeles, sau *rânduiala*, cum o determina cunoscutul prelat și scriitor român Valeriu Anania (alias, Mitropolitul Clujului, Albei și Feleacului Bartolomeu).

Era, țin minte, pe la cumpăna dintre iarnă-primăvară a lui '87, când sfârșitu-i tragic, trăsnet în zi senină, m-a scos de pe fix și m-a tulburat profund nu numai pe mine, un ins care l-am cunoscut sumar, ci pe întreaga societate (între timp, fusesem transferat cu serviciul la nou-fondată revistă bilingvă pentru copii ”Steluța”-”Zvezdochica”).

Motivul sau cauza acestui sfârșit absolut neașteptat, cum se mai întâmpla destul de frecvent în asemenea situații cam "nebuloase" pe vremurile URSS, nu a fost dezghiocat definitiv nici până în ziua de azi. Și ce era să-mi bag, bunăoară, eu, a cincea roată la căruță, nasul unde nu-mi fierbea oala?... Mai ales că atunci când a fost să se întâmple cazul și necazul nici nu mă aflam în țară. A nu te afla în țară – prilej mult prea rar întâlnit pe timpurile sovietice pentru un *homo sovieticus* din sfera culturii, de altfel produs pentru mine anume de Pavel Boțu.

Câte ceva, totuși, – ici un oftat "a toate știutor", dincolo o vorbuliță spusă nu tocmai la locul ei – bineînțeles că făcea ocolul Chișinăului la timpul respectiv. Însă unele lucruri, de-a dreptul deocheate, s-au strecurat prin pulberea vremii și până în zilele noastre... Cică, Boțu ar fi fost, după părerea unora, cu toată bunătatea lui lăuntrică, nu chiar acela care voia să pară (încaltea, – punctul forte din opinia lor – n-ar fi stat cocoțat în fruntea Uniunii Scriitorilor atât amar de vreme), iar, după presupunerile altora, nu se ferea, în momentele oportune probabil, să "semnalizeze la cine trebuia... despre ce trebuia". Aceste "destăinuiți", de-a dreptul "inocente", le-am auzit de la câțiva veritabili (și longevivi) contemporani ai dumisale. Poate, chiar foști prieteni. Uneori, le uit numele...

Majoritatea amintirilor, însă, "despre cel cari a fost", vorba lui Nicolae Iorga, Pavel Boțu

și dezvăluite de persoane care l-au cunoscut și i-au fost alături pe parcursul mai multor ani sunt și la ora actuală mai mult decât senine și calde. Bonom de zile mari, mărinimos și săritor la nevoile altora apare în memoriile regretaților Gheorghe Marin și Mihail Gh. Cibotaru sau ale celor relatate de Tudor Țopa, care i-a fost un prieten apropiat, dar și coleg de muncă la cotidianul "Moldova socialistă", în fruntea căruia, reamintim, în zilele de glorie a acestei publicații se afla menționatul Petrea Darienco, supranumit de același Țopa "lumină de călăuză", la începuturi, pentru mulți scriitori și publiciști moldoveni. Cuvinte deosebit de calde despre regretatul condeier mi-a destăinuit și cunoscutul prozator și publicist Vlad Zbârciog, al cărui debut literar a fost dădăcit cu grijă părintească de către Pavel Boțu. La fel, și "clopotelul" micuților noștri, îndrăgitul poet al copiilor Titus Știrbu, a așternut pentru posteritate mai multe pagini palpitate despre fostul său șef de la Uniune – același Pavel Boțu, cu care a activat, în bună pace și înțelegere, mai mulți ani la rând.

Țin cu tot dinadinsul să punctez în cele ce urmează: mai toate aducerile aminte ale decanilor de vârstă, scriitori și inși de alte profesii și meserii, dar iubitori de literatură (pare, poate, straniu, dar au mai rămas încă destul de mulți), contemporani ai protagonistului acestor zgârcite rânduri, emanau și continuă să aștearnă evocări dintre cele mai apreciable și pline de căldură despre omul și suflarea, care nu mai este printre noi de trei decenii și jumătate. Cu alte cuvinte, unele așa-zise opinii, deducții "cu bătae lungă", rostite, din când în când, cu jumătate de gură și, fără pic de îndoială, cu jumătăți de adevăr, au determinat faptul ca eu, în fond, anonimul, să ies din anonimul în care mă aflam, de o bună numărătoare de ani. Chiar dacă, repet, nu făceam parte nici pe departe din anturajul celui invocat în aceste fragmentare evocări. Dar să tac, la auzul unor afirmații lansate așa, într-o doară și fără noimă, la adresa Domniei sale, nu pot. Pentru că, pur și simplu, nu e creștinește lucrul acesta, nu e omenește... Ba, până la urmă, nici adevărat nu este.

* * *

Se vede că totul ce trebuie să se întâmple – ceva excepțional – în viața unui om, mai devreme sau mai târziu, are a se întâmpla. Așa a fost să fie și pentru umila mea persoană – *întâlnirea* cu Pavel Boțu, pentru Domnia sa, desigur, accidentală.

Îi cunoșteam opera, nu chiar pe dinafară, dar când culegerea sa de versuri *Ornicul* a fost beștelită, și încă pe fond ideologic, în paginile oficiosului cotidian al cc al pc al Moldovei, "Moldova socialistă", supranumit la acea vreme și "forgerie de cadre scriitoricești" (faptul se datora amintitului Petrea Darienco, izgonit deja la Moscova de către personajul de tristă pomină Ivan Bodiul) și de unde, de

fapt, a început cariera fulminantă a viitorului poet și om de stat Pavel Boțu, am vrut, firește, s-o am în modesta mea bibliotecă. De altfel, împrumutasem culegerea amintită, cu ceva timp în urmă, unui redactor-șef cam "hâtran" la ale sale (nu m-am învățat minte, dându-i mai înainte tot lui, "pentru o seară", să citească și "Săgețile" lui Petru Cărare, procurate de mine "de pe sub mână" cu 25 de ruble, jumătate din bursa mea de student eminent), eu rămânând iarăși în pagubă: cică, le șterpeliase cineva de pe biroul dumisale...

Un rol important în întâlnirea cu Pavel Boțu îl avu unchiul meu din partea mamei, Mihai Plugaru, zis și Mișa, cunoscut și recunoscut de toată lumea bună de la Casa Presei și Uniunea Scriitorilor, mai în glumă, mai în serios, drept cel mai iscusit șofer din capitală și poreclit, cu empatie de către colegii săi, "sibireacul" și... "scriitorul". De ce sibireacul, era mai mult decât limpede. Pentru că, în vara lui '49, a fost deportat cu părinții și alți doi frați, respectiv buneii și ceilalți unchi ai mei, la urșii albi, dincolo de lacul Baikal. Întors, la 26 de ani, de pe plaiurile siberiene cu medalia "Za doblestnâi trud" (pe atunci tinichelele valorau ceva mai mult ca acum și nu se "distribuiau" pentru ochi frumoși), Mihai fusese aranjat cu serviciul, printr-un concurs de împrejurări, la redacția oficiosului cc al pc al Moldovei, ziarul "Moldova socialistă", unde primise volanul unei "Volgi" de culoare închisă și onoarea de a-l duce pe redactorul-șef al publicației, Petre Darienco. Mai apoi, unchiul a avut parte de altă "Volgă", dar și de alt redactor-șef – Mihail Pleșco, devenit peste o habă de vreme șeful Secției Cultură a cc al pc al Moldovei. De altfel, un transnistrean de treabă, numai că nu-i ieșea lui Bodiul din cuvânt, mai exact nici cu o literă din cuvânt (în acest sens, era diametral opus predecesorului său). Cel de-al treilea "bos" al șoferului Mișa Plugaru, Macar Nichitici Șleahțici, s-a proslăvit deja pe timpul când eram eu însumi student în ultimul an al ziaristicii de la Universitate, angajat la redacția respectivă de către locțiitorul redactorului-șef, Tudor Țopa, care mă cunoștea de pe când frecventam Școala Nr.1 de pe strada Pușkin și veneam aici în vizită nu atât la rude, cât la forfota legată de ziar, în zbuciumul căreia îmi întrezăream viitorul. Vorbește lumea, că acest Macar Șleahțici a fost... primul ofițer "român" din unitatea "Tudor Vladimirescu", creată în vara lui 1944 pe teritoriul URSS din prizonieri regăteni, în care predominau moldovenii "șantiști", el învrednicindu-se de ordinul "Drapelul Roșu de Luptă" în încăierările ulterioare cu trupele germane pe râul Odra. Personal nu pot să afirm și nici să infirm veridicitatea acestui fapt, pentru că, pur și simplu, nu cunosc adevărul.

Ca să nu lungesc vorba pe seama șefilor-succesori de la "MS", fiecare cu harul și hatârul lui, țin

să ne întoarcem la eroul și firul narațiunii noastre și s-o depănăm în continuare. Astfel, nu era deplasare, efectuată la Moscova de către Pavel Boțu, ca el să nu-i facă o vizită părintelui său spiritual, ce ocupa, după "surghiunul" bodiulist, postul onorabil de prim redactor-șef adjunct al prestigioasei publicații unionale "Sovetskaia cultura". La una una din aceste deplasări în "slăvita capitală", stând, la sfârșitul zilei de muncă, la un păhărel de "Negru de Purcari", Pavel Boțu fu întrebat, probabil într-o doară: "Ce mai face Mișa Plugaru, sibireacul, tot pe ursuzul cela de Macar îl poartă? De ce nu-l ieși la tine, la Uniune?..." Nu trecură nici câteva săptămâni la mijloc, că prilejul transferului fulgerător al șoferului Plugaru de la "Moldova socialistă" la Uniunea Scriitorilor se ivi ca din senin. Or, proaspătul Erou al Muncii Socialiste, Emilian Bucov, redactor-șef al revistei "Nistru", fost vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și Președinte al Sovietului Suprem al RSSM, trebuia onorat într-un fel și dus-adus de un șofer văzut (la o adică, purtător și el de „migdalie”). Deși Președintele Uniunii Scriitorilor avea șoferul său, pe Stiopa, Mișa Plugaru era destul de des "împrumutat" de la Emilian Nesterovici. Mai ales, când Pavel Boțu realiza vreo vizită la rude, la un pescuit la baștină, la Cemașirul din preajma Chiliei, localitatea din sudul istoric al Basarabiei ce constituia, în modesta noastră opinie, nu doar locul de naștere, ci dorul și aleanul, reperul și sursa de inspirație a poetului Pavel Boțu.

Dar... să revenim din nou la Pavel Boțu și la "Ornicul" său, pe care-l râvneam de pe când nu se prea putea găsi prin librării. Am hotărât să apelez la unchiul Mișa, care, în situația creată – s-o recunoaștem, un pic delicată – era, probabil, unica și cea mai ușoară cale de a-mi satisface dorința.

"... Chiar îți place cum scrie Boțu?", mă întrebă, când l-am rugat să-mi facă rost de cartea jinduită, eu mai solicitând și un autograf din partea autorului. Am fost sincer cu unchiul, nebănuind că el o să mă "pârască" autorului chiar în aceeași zi: "Să-ți spun drept, unchiule, eu mă cam împiedic de metaforele lui, câte odată îmi par cam zgrunțuroa-

se, dar să știi că... nu cad jos după ce le citesc. Ba dimpotrivă, parcă aş zbura peste ele. Și, să-ți spun drept, chiar îmi plac. Cu toate că se întâmplă uneori să răsfoiesc dicționarul și nici acolo să nu găsesc explicația unor cuvinte folosite de el..." Ce și cum i-o fi spus unchiul lui Pavel Boțu, nu am de unde cunoaște. Cel mai important lucru e că... m-a poftit să trec pe la Uniune, să-mi înmâneze personal cartea.

După ce m-am prezentat secretarei și am trecut pragul cabinetului, în care astăzi e stăpân reputatul scriitor Teo Chiriac, în loc să-mi răspundă cumva la binețe, tovarășul Boțu... mi-o puse de-a dreptul pe tavă, fără ocolișuri, făcându-mă să roșesc: "...Și zici că te împiedici de metaforele mele, stăric...". Avea domnia sa, și n-ai ce-i face, în vocabularul cotidian cuvântul-parazit "stăric" (în românește s-ar fi potrivit de minune *bătrâne*), dânsul, însă, prefera, în anumite cazuri, să-l rostească în rusește. Și nu se adresa cu el la toată lumea, de-avalma. Mai târziu, când am început a-l înțelege ceva mai bine, m-am dumirit: dacă Boțu te "onorează" cu acest cuvânt, înseamnă că-i predispus, într-un fel, să întrețină cu tine "un pui de conversație", cum îi mai plăcea lui să spună. Chiar dacă era vorba și de lucruri mai "sub rosa", adică discrete.

Țin minte că am stat, atunci, mulțisor de vorbă. De "metafore", practic, n-am întins prea mult discuția. Mi-a oferit "Ornicul" și încă o culegere de versuri de-ale dumisale, apărută ceva mai înainte, cu autograful gata scris. Apoi dialogul nostru a trecut, firesc și pe neprins de veste, pe cu totul alt făgaș... De vreo trei ori a ciocănit la ușă tovarășul secretar "pe ideologie", Ștefan Harbuz (o fi avut să-i spună ceva important, legat de viața Uniunii noastre vizavi de "țeka"-ua lui Bodiul, care-i întreba, prin consilierii săi – cu preponderență, Vasile Stati – mai în toată ziua "ce fac?"), dar de fiecare dată "Șeful" îi făcea semn să se retragă. Am stat, zic, mai mult de vorbă, chiar am servit împreună cu el un ceai chinezesc, de care nu mai băusem până atunci – cu flori plăcut mirositoare de iasomie...

– Tu cu ce te ocupi acum la Casa Presei?, mă întrebă dintr-o dată, după ce, la solicitarea sa, îi povestii despre baștina mea, Terebna edinețeană, despre părinți și calea de muncă după absolvirea Universității. Mă mai întrebă, mijindu-și ochii, de unde m-am luat, mă rog, cu numele Belâi, dacă sunt, după toate... Plugaru?! I-am spus că mama, Iulia, îi din plugărenii de la Terebna, iar tatăl e din satul vecin, Șofrâncani, în care locuiesc, jumătate de populație, moldoveni, iar cealaltă jumătate se împarte exact în două – leși și haholi, adică polonezi și ucraineni... Astfel taică-meu, Spiridon al lui Nichita Belâi, de obârșie e oglindă a Șofrâncanilor: e și moldovean din partea mamei lui, mămucăi mele Ana, dar și ucraineano-polonez din partea lui tătuca Nichita (acest al doilea bunel al meu, Nichita, a că-

zut pe Frontul Român, fiind înrolat în armata țaristă cu câteva săptămâni înainte de a se naște tatăl meu, în toamna anului 1915). Până la urmă, tata a ajuns să fie scris în pașaport... ucrainean. "Eu, la fel, îs ucrainean de-alde taică-tău, iar *tătuca* vostru la noi, la sud, îi... *deadu*", atâta doar comentă la cele relatate de mine Pavel Boțu. Apoi continuă, revenind la convorbirea anterioară: "Știi că ai lucrat șef de secție la săptămânalul "Cultura"... Că rău l-ai mai supărat pe Vasile Stati de la "țeka" (autorul hazliului Dicționar moldovenesc-românesc, pe atunci instructor la cc al pcm), izbucni dânsul în râs. Umbla cu o falcă-n cer și una în pământ, c-ai îndrăznit să-i redactezi materialele despre călătoria sa "epocală", de o lună de zile, cu Ansamblul "Joc" prin Portugalia (Țin minte, că am primit atunci și o chelfăneală zdravănă de la redactorul-șef, regretatul Anton Grăjdieru, care mi-o retezase scurt: "...Chiar îți trebuie perfecțiune în materialele lui Stati?! Lasă-le, în m..sa, așa cum sunt, că iar o să înceapă să ne beștelească săptămânalul peste tot".)

"Tu cu ce te ocupi acum la Casa Presei?", întrebarea sa neașteptată m-a pus, zic, nițel în gardă. Amintesc doar: când săptămânalul *Cultura*, pentru tentativele sale „mic-burgeze și naționaliste”, a fost destrămat în două – în "Literatura și Arta" și "Învățământul public", umila mea persoană a lucrat, un timp, în calitate de șef de secție și la o publicație, și la alta. Ca, într-un final, după întâlnirea mea *ad-hoc* cu Pavel Boțu, să mă pomenesc în jilțul directorului adjunct al Biroului de Propagare a Literaturii al Uniunii Scriitorilor. Am primit propunerea cu mare plăcere, deși nu mă puteam despărți cu totul și de "dragostea" vieții mele – munca de ziarist. În fond, e una și aceeași trudă a minții – și cea de ziarist, și cea de scriitor. Unde mai pui că nutream în tinerețile mele, ca orice gazetar puțin mai răsărit ca alții, și unele veleități scriitoricești. În postura menționată, am petrecut cele mai frumoase și mai interesante, ba poate și cele mai importante perioade ale existenței mele pământești (iertăți-mi expresia cam bombastică). Dar de mă va ține sănătatea și puterile și mă va ocoli pandemia, aş avea ce destăinui din "micile secrete" ale marilor și mai puțin marilor noștri scriitori, cu care am venit, în anii respectivi, în contact.

Într-o bună zi, cam imediat după prânz, împreună cu șeful meu nemijlocit, Aurel Ciocanu (nu poetul, ci filologul), ascultam brașoavele lui badea Petru Cărare, neîntrecutul nostru poet satiric. Deodată, în cabinetul nostru de la etajul 3 al Casei Scriitorilor dădu buzna... însuși Pavel Boțu. L-am văzut pășind pragul Biroului pentru prima dată de la investirea mea în funcție.

– *Ia-ți sacoul și hai mai repede, căci întârziem*, se adresă dânsul către mine, fără să-mi mai lămurească unde întârziem și de ce să ne grăbim.

Abia urcat în mașină, am aflat că ne ducem

pe strada 28 iunie (astăzi, Vlaicu Pârcălab), la Sala de primire (audiență) a Președintelui Sovietului Suprem al RSSM. Iar Președinte, la acea vreme, era nimeni altul, decât Pavel Boțu. Eu, pe nepusă masă, trebuia să preiau, mai bine zis să joc rolul de "pomoșnic Predsedatelea" (asistent, consilier, cum ar veni azi). Fie vorba între noi, "jalbele" venite în proțap la Președinte erau din timp "satisfăcute" sau, mai des, "nesatisfăcute" prin osârdiile asistentului său – o persoană special prevăzută pentru atare misiune, cu sediul în clădirea Guvernului de azi, dar care tocmai își traumase piciorul. Când am ajuns la fața locului, mapa cu documentele respective sosi-se înaintea noastră. Am înțeles solemnitatea evenimentului, la care urma să particip, după ce curierul guvernamental – un militar cu două stele mășcate pe epoleți – m-a rugat să-mi pun semnătura în două catastife diferite, pe care dânsul le aranjase într-o geantă de piele, de care mulți academicieni de-ai noștri nu-și permiteau să aibă.

Autoritatea acestei structuri statale, poate de primă importanță la începuturile URSS, pe timpurile lui Nichita Sergheievici Hrușciiov (alias Naum Solomonovici Hrușciiov-Perlamutter), și ale lui Leonid Ilici Brejnev (alias Leopold Isaacovici Garpinski) și toți ceilalți boși comuniști care i-au succedat, a fost redusă, de facto, cam la o pură formalitate. Sovietul Suprem, care avea, din oficiu, doar o singură audiență pe lună, putea veni, la moment, cu vreo intervenție suplimentară proprie, schimbătoare de "macaz" și cu anumit impact, doar în situații și cazuri destul de rare. În rest, călare pe cal în soluționarea problemelor mari, mai puțin mari și, în egală măsură, mărunte de tot, era partidul comunist în frunte cu Ivan Bodiul. Cel puțin, așa se încetățenise în Moldova noastră sovietică în zilele despre care vă relatez. Totuși, judecând acum din perspectiva vremii, se apropia sfârșitul anilor '80 și, odată cu aceasta, în societatea moldavă, ca și în întreaga Uniune, au început să se producă, cu voia sau fără voia pe al Moldovei (inclusiv pcus), unele schimbări, pe alocuri chiar radicale. Or, eu am fost "calif pentru o

oră" în una din ultimele audiențe, pe la miezul anilor '80, ale numitului Președinte al Sovietului Suprem al Republicii, Pavel Boțu, căruia i se încheia mandatul, fapt, ce mi-a deschis și mai larg ochii la tot ceea ce se petrecea și avea să se desfășoare mai târziu în fosta și necuprinsa noastră țară. Ca și toți cei "cu șapte clase" (iertată fie-mi expresia), iar unii dintre noi – și... cu șapte ani de acasă, generația mea, nemaivorbind de cea a părinților noștri, își dădea prea bine seama în ce socitate, deja în putrefacție, trăiam și-i simțeam, cu toate fibrele inimii și celulele pielii, apropiatul sfârșit. Știam ce gândeau tații și mamele noastre, prietenii și cunoscuții mai apropiați, dar nu aveam de unde ști ce gândeau cei de la putere, inclusiv același Pavel Boțu. Căci, într-un fel, tot în barca puterii se afla. Cu alte cuvinte, anume după acel "priem" de pomină am descoperit, cum s-ar spune, din prima sursă niște lucruri esențiale, pe atunci, ale vieții noastre, dar care erau acoperite cu păclă deasă pentru "prostimea" de jos – așa-zișii oameni sovietici de rând. Și, bineînțeles, am aflat ceva mai multe și mai mult despre Pavel Boțu, ca cetățean și, dacă vreți, ca patriot al Neamului și Țării, care l-a lansat în lume. În caz contrar, nu avea nici un haz să mă așez la masa de scris, depănând acest subiect...

Așa dar, orele 15.00. Sala de primire (audiență) a Președintelui Sovietului Suprem al RSSM Pavel Boțu (totul era scris, desigur, în limba oficială de pe atunci, rusa; într-un cuvânt, "Priemnaia..."). Intră primul "jălbaș", al doilea, al treilea... Conform protocolului (dar și faptului că eu niciodată n-am avut o asemenea experiență), Domnul, scuzați: pe atunci, tovarășul Boțu îmi dirija "primii pași", mă sfătuia ce să fac și cum să procedez în fiecare caz aparte și, principalul, ce "înscriș" să las după fiecare întrevedere în caietul de sarcini, pe care-l aveam la îndemână. În ziua ceea, prin fața noastră (și a mea, bineînțeles, căci eram o "piesă" importantă – notam ce-mi dicta Șeful) a trecut destulă lume. Firește, nu-i mai țin minte pe toți, după aproape patru decenii trecute fulger din viața noastră. Două cazuri, însă, mi s-au întipărit îndeosebi în memorie, ambele legate de "tânărul" poet de pe atunci – de peste 50 de ani – Gheorghe Blănaru. Pare-se, era consultant la US. Dânsul, cum se văzu "botezat" membru al Uniunii Scriitorilor, trimitea, aproape lunar, câte un năpăstuit de te miri ce probleme... la "prietenu" său, mai marele scriitorilor moldoveni, dar și Președinte al Sovietului Suprem, Pavel Boțu.

De cum află că cel cu plângerea era din satul Limbenii Vechi, Glodeni, baștina amintitului poet, Pavel Boțu îl întrebă pe dată:

– Blănaru te-a sfătuit să vii la mine?

– ...Blănaru, băigui omuleanu. Numai că el m-a cetărat să-ți spun Dumitale, dacă ne vom lua cumva de vorbă, că eu sunt acela... cu tăbultocul de păpușoi.

– Așa, vasăzică... Boțu abia își putu reține zâmbetul...

Vorba e că, cu două-trei veri în urmă, respectivul, în plină noapte, fu prins de către secretarul de partid din sat, care se afla cu "bobicul" într-o razie de interceptare a "delapidatorilor de avut obștesc", cu un tăbultocel destul de impresionant, plin cu știuleți în lapte.

– Ia treci, bădie, să te văd la față cine ești, făcu secretarul. Poate te duc cu mașina până acasă? Văd că sacul e cam greu...

Omuleanul, se vede, nu era din cei "netrecuți" prin viață:

– Dacă-i așa, mă duc să-l aduc și pe celălalt, că-i în lan...

Și dus a fost, lăsând pe unul din conducătorii satului cu buzele umflate.

Ei, cum era să treacă de un veritabil jurnalist și scriitor ca Pavel Boțu autorul unei "actuale" snoave colhoznice? Atâta, țin minte, că-l mai întrebă, abia stăpânindu-se de râs: "Dumneata nu cumva ești din gospodăria "Serghei Lazo", aceea cu... Serghei, săracul, la zori cu sacul?!"

Nu mai țin minte cum s-a rezolvat atunci problema consăteanului lui Gheorghe Blănaru, dar mi-aduc aminte, nu înainte de a-mi descreți și azi fruntea, de un alt episod din cadrul aceleiași audiențe, la fel legat de "tânărul" poet Gheorghe Blănaru. Totul decurgea ca la carte – petiționarul intra, își spunea în câteva minute păsul, căci esența doleanței

sale era, în prealabil, cunoscută din cererea depusă, răspundea la unele întrebări, pe care i le adresa tovarășul Președinte, și, după un scurt dialog, urma rezoluția așternută de mine cu cea mai mare acuratețe în caietul de sarcini. De obicei, cererea, însoțită de viza respectivă, era retransmisă organelor locale, care cel puțin o studiau, ulterior, cu mai multă atenție. Astfel, urmau și soluționările de rigoare.

Într-o scurtă pauză – orele de primire se cam scurseră și trebuia să mai apară, conform listei, doar o singură persoană, un fost președinte de colhoz de prin părțile Edinețului meu, mai exact din satul Trinca (baștina celebrului mecenat Vasile Stroescu, primul Președinte al Parlamentului României întregite), – în anticameră, unde era liniște mormântală, se iscă o rumoare ce se transformă într-o gălăgie în toată legea.

– Ia du-te și vezi ce se întâmplă acolo, îmi porunci Președintele.

Îmi fac iute apariția în anticameră și – ce văd? Milițianul de gardă se războia cu o țigancă, tânără și frumoasă de mama focului, care intenționa cu tot bunul să intre la Președinte (am aflat, mai târziu, că a fost și dânsa "sfătuită", nu cunosc în ce circumstanțe, tot de Blănaru, care i-a și explicat ce să facă și cum să ajungă mai ușor și la țanc la locul de destinație). Simpaticea nevastă auzise de mai înainte că tovarășul "Presedateli" e om bun și mărinimos, nu ca alții, și o să-i facă dreptate, cum a mai făcut și altora. Era venită tocmai din Otaci, cale de aproape 250 de km, fiind însoțită de doi copilași, ambii să fi fost de vreo 4 și 5 anișori. După toate, era pe drum, încă în burtică, un al treilea... (Am aflat, câteva minute mai târziu, că acasă o mai așteptau... încă cinci puradei, dar mai măricei, de la 7 la 17 ani, dânsa împlinind nu demult... 35 "bătuți pe muchie"). Cu toate tentativele milițianului de a opri gălăgioasa vizitatoare, până la urmă dânsa își realiză scopul: cu acordul Președintelui, a fost lăsată să intre în afară de program.

Problema ei: trăiau într-o casă, după aprecierile sale, nu prea arătoasă, cu doar două camere și o bucătărie de vară, împreună cu mama-soacră și două capre pe de-asupra; firește, se cerea, în preajma sosirii celui de-al optulea prunc, o cât mai urgentă îmbunătățire a condițiilor de trai. Ne-a dat gata pe amândoi, enunțându-și, fără multă exhibiție verbală, scurt, clar și cuprinzător, "argumentul-forte" al plângerii sale: "Tovarăș Prisidateli, văd că ești om bun, de la Dumnezeu... Ce să-ți spun eu Dumitale, ca să mă înțelegi mai bine de ce am venit să-ți cer ajutorul? Noi pentru cine muncim cu bărbatu' zi și noapte: nu pentru Țară, nu pentru popor?!" Pentru prima și, din păcate, pentru ultima dată l-am văzut pe mucalitul Pavel Boțu să râdă cu atâta poftă; realmente, cu gura până la urechi...

De ce m-am referit mai amplu, în aceste rânduri, la rroma de la Otaci? Deoarece cu mare greu scăpasem de ea: vroia cu insistență și neapărat să-i spună "la ureche" tovarășului Președinte, ce-l așteaptă în viitorul apropiat. Domniei sale, probabil, îi era oarecum incomod de mine și, desigur, nu s-a lăsat înduplecat să i se tragă cărțile... Cine știe, ce avea să-i prezică atunci tânăra și frumoasa vrăjitoare de la nordul Moldovei?!

...Edinețeanul de la Trinca ne-a așteptat cu minte – ce alta era să facă? – tot timpul, cât s-au desfășurat mai întâi ostilitățile din anticameră, apoi și întrevederea "plină de tihnă, pace și înțelegere" dintre Președintele Sovietului Suprem al RSSM, poetul Pavel Boțu, și o casnică obișnuită, de etnie rromă, cu neobișnuitul prenume Bombonica. De cum a intrat, abia reuși să dea binețe, că imediat fu "bombardat" de Boțu: "Măi trincanule... măi găscanule (pe cât îmi aduc aminte, numele îi era Gâscă)... staric, ce mai faci? Că de când nu te-am văzut...". "...Vreo trei ani să fi trecut", îi răspunse acela pe aceeași undă lirică. Se vede că se cunoșteau mai de demult, posibil că din anii tinereții. Ori au învățat împreună la institut, ori au fost camarazi de arme (cu toate că nu sunt sigur, dacă Pavel Boțu a făcut armata) sau, poate, erau consăteni, împrăștiați prin lume, sau chiar rude. S-au întreținut, preț de vreo 10-15 minute, mai mult în șoaptă, fără a avea, de data aceasta, nevoie de serviciile consilierului. Într-un târziu, gazda, adică Pavel Boțu, îi comunică celui venit că lucrurile se mișcă lent, dar sigur, pe un făgaș promițător și, deci, să fie liniștit, pentru că totul se va termina cu bine. Acela dădu mulțumit din cap, dar continua să se uite, oarecum întrebător, la Domnia sa. Boțu, însă, se adresă mai întâi către mine: "Pentru început, te-ai descurcat bine, bravo! Pe azi – gata, suntem liberi amândoi." Când am început să mișc, de colo-colo, cele câteva hârtoage de pe masă (chip că făceam ordine înainte de plecare), Președintele unde face: "Măi Belâi, da și tu ești edinețean... Ia uită-te în ochii mei și spune drept: nu-i așa că-ți place sfeclocimicina?". Și, fără să aștepte răspunsul din partea mea, rosti: "Hai cu noi!".

N-o să mă credeți, dar în mai puțin de-un sfert de ceas ne-am trezit cu toții ... la "Jaba" sau, mai nou, la "Acvarium" (ce-i drept, într-o încăpere aparte, așa-zisa Casă mare de la "Jaba", unde poposeau, din când în când, doar "aleșii"). Cine nu cunoaște – la bistroul de pe strada Kievului (actualmente, 31 August 1989), sau, altfel spus, la "zabegalovka" de mai la vale, spre stadion, de Casa Presei, locul de "pelerinaj" al ziariștilor, pelerinaj ce avea loc mai ales în zilele de vineri, când robii mass-mediei scrise scăpau de ultimele "șpalturi" de gazetă sau revistă, iar înainte îi așteptau tocmai două zile de "weekend" și mai multe halbe de bere

însoțite de-un "sto gram" și de micii tradiționali și destul de comestibili de la unul dintre cele mai vizitate, pe timpul acela, "obșcepituri" cu alcool din capitală...

De la o vorbă la alta, foarte repede s-a încins o discuție pe cinste. Gaz în foc au turnat și cele câte 50 de grame de așa-zisa "sfeclocimicină", care, de data aceasta, s-a dovedit a fi un rachiu tăruț de casă din cireșe albe. Ați gustat așa ceva vreodată?! O spun cu deosebită mândrie: rachiu din cireșe albe își are sorginea în satul meu de baștină, Terebna, fapt confirmat de toată lumea bună de prin părțile Edinețului, și a fost pentru prima dată "fabricat" de domnul Tihon Marchitan, absolut din întâmplare vărul drept al mamei mele. După acel produs din cireșe albe s-a mai destupat și un "șip" de coniac KVVK (a fost unul dintre cele mai fine și ispititoare divinuri fabricate în Moldova pe timpurile sovietice). A doua oară în viață gustam asemenea băutură – prima dată am servit... tocmai un fuier de 150 de grame, fiind stagiar la cotidianul "Moldova socialistă". Într-un fel, deși a trecut amar de vreme de atunci (am și destui martori), am fost împins către delicioasa ispită și păcat de către însuși... Președintele Sovietului Miniștrilor al URSS, Alexei Kosâghin, aflat în vizită oficială în "Solnecinaia Moldavia" și care, între altele, în anul 1947, a salvat poporul nostru de la o foamete, un "golodomor" moldovenesc total (mai pe larg despre acest subiect, dacă vă interesează, citiți în cartea "*Vatra merelor domnești*" dedicată satului meu de baștină și scrisă împreună cu distinsul meu coleg de breaslă și mentor, Tudor Țopa, în 2017, când semnatarul acestor rânduri luă și împlini, nici mai mult, nici mai puțin, 70 de ani. După ce am mai servit câte o dușcă-două de coniac, limba edinețeanului meu se cam lăsa dezlegată (deși sunt cam izghițel la ale mele, eu nu îndrăzneam să mă prea bag în discuție, cu toate că unele raționamente, de-a dreptul superficiale și mai mult false, referitor la neam și limbă de-ale pământeanului meu vizavi de ce se întâmpla atunci în țară (era cam spre miezul lui '85), mă scoteau și pe mine din țâțâni... Țin minte că Pavel Boțu, cu un zâmbet de-a dreptul împietrit pe față și, nu-mi pot explica de ce, trist de tot (n-ați întâlnit niciodată în viață oameni cu zâmbet larg și, în același timp, aducând a plâns?!), parcă încuviința totul, dând afirmativ din cap, dar, dintr-odată, răbunî către amicului său:

"Ajunge să ne mai amăgim unul pe altul, staric, de parcă n-am ști cine ne sunt părinții și bunei, dar și stră-străbunii noștri"...

Apoi se adresă brusc către mine, cu toate că umila mea persoană nu rosti până atunci nici un cuvânt, decât, din când în când, ceva de genul "Noroc, sănătate și la mulți ani!": "*Ce-a zis Eminescu, măi băiete, ori tu îl ascuți pe Vasile Stati?! Unde ați văzut voi pe lumea asta ca inși vorbind din născare*

aceeași limbă să se trezească cu două mame diferite – una, moldoveancă, la Chișinău, și alta, româncă, la Iași sau la București?! Oricum, una ar fi vitregă, nu-i așa? Eu vă mai întreb o dată: ce-a zis Eminescu? Noi suntem români și... punctum! Ce mai vreți? S-o știți asta, amândoi – voi, cei de la nord,-- de la mine, Pavel Boțu, "ucraineanul" de la sudul Basarabiei: noi suntem români, bre, și punctum!. Și, dacă nu în veacul acesta, apoi pe la începutul celui-lalt... Colosul (anume așa s-a exprimat: colosul) se va prăbuși și noi ne vom întoarce cu toții la matca noastră. O să vedeți voi! Eu... nu știu, dacă voi ajunge..." „Și tu, măi vere, Boțu îl străfulgeră, de data aceasta, pe amic (o fi fost, într-adevăr, o rudă de-a sa "edinețeanul"?), nu mai îmbla cu fofârlica. Și mai termină odată cu scriitorii aceștea... ilegalisti, X și Y, care au luptat cu moșierii și jandarmii români, cică, pentru eliberarea Basarabiei... Tu știi cu cine luptau ei pe vremea ceea, când aveau câte 20 sau 25 de ani și le juca sângele prin vene? Nu cu burghezii și moșierii ori cu jandarmii români, care erau mult mai omenoși ca bolșevicii voștri de la Balta, da... cu puștoaicele ușurate, bădie! Cu curvele de la cea-iurile-dansante... Maare revoluționari și luptători pentru "eliberare" ați mai găsit... numaimoldovenilor ce sunteți..." (am sesizat "porecla" pe loc – era formidabilă și multgrăitoare, în cazul dat. O țin bine minte! Din păcate, e actuală și azi).

Pe când activam în cadrul Uniunii Scriitorilor, Titus Știrbu, unul dintre cei mai talentați și fecunzi autori contemporani pentru copii, era pe atunci unul din colaboratorii-cheie ai Societății "Prietenii Cărții" (ulterior, a fost promovat de către Boțu în postura de secretar al US). Dânsul îmi povestea chiar zilele trecute un caz pe cât de curios, pe atât de semnificativ din viața lui Pavel Boțu, care a lăsat multe pagini luminoase și în biografia sa. În una din zile, Știrbu se trezește în biroul său de la Uniune cu Domnia sa, care, la văzul câtorva faimoși veterani ai scrisului moldav -- "luptători, în ilegalitate, pe timpul regimului burghezo-moșieresc" – atârnați pe perete (nu e numaidecât să le invocăm numele), unde face: "Scoate, staric, mai repede mortăciunile estea, spânzurate aici, că nu ne fac deloc cinste..." Așa a fost, de cele mai multe ori, Pavel Boțu – direct și frate bun cu adevărul. Câte odată, indiferent de cine i se afla prin preajmă. Probabil, de asta a și avut de suferit mai multe neplăceri, îndeosebi în ultimii ani ai vieții sale pământești, urmate de imprevizibilul deznodământ...

Dar să revenim la "popasul" nostru din mica... Casă mare din preajma Casei Presei. Rămasei înmărmurit, cu toate că nu puteam să nu fiu de acord, dar absolut de acord, cu toate cele enunțate de primul secretar și șeful meu, cel mai mare, de la Uniunea Scriitorilor. Am rămas, însă, înmărmurit de cu totul altceva: că aud anume de la domnia sa –

fiți de acord, unul din "stâlpii ideologici" moldavi ai partidului din vremea ceea – asemenea adevăruri. Care, bineînțeles, pluteau prin aer atât atunci, cât, mai ales, astăzi, când (probabil, din frica inoculată în noi cândva, prin părinții din părinți, de ciuma roșie de la Răsărit) mai încălzim locul cu... partea moale în două lunturi concomitent. Cât vom mai sta așa, iertată fie-mi expresia, crăcănați, nu știu. Personal, de-o pildă, – și sufletește, și trupește – m-am întors la matcă, vorba lui Pavel Boțu, (recunosc: din teamă inexplicabilă, șovăind la început) mai demult și definitiv grație anume acelei profeții a lui Boțu spusă într-o simplă berărie chișinăuiană de pe o stradă, care mai târziu avea să poarte numele 31 August 1991. N-am să uit, de asemenea, cuvintele lui Pavel Boțu, rostite la despărțire: "Așa-i, fraților, că ne-am simțit bine împreună? Păcat că momente de acestea apar în viața noastră cam rar... Da, poate, și de atâtă sunt deosebit de plăcute... *Omnia rara preclara*, parcă așa se exprima strămășii noștri de pe ciubota Apenină". Mă întrebă apoi: "Voi ați studiat la Universitate latina? Ai auzit de zicala asta?" Ne mai așteptând răspunsul, continuă: "Când mă gândesc că mâine, pe la 12, am să revăd iarăși mutrele acre și fariseice ale lui... X, Y, Z, îmi vine să urlu. Te pomenești că și Stati mă va bate la cap cu telefoanele lui..."

...Atâta a fost să fie în seara aceea de neuitat pentru mine. Exceptând alte întrevederi fugare din activitatea zilnică la Biroul zis de propagandă (propagare) a literaturii moldave pe palma de pământ care i-a dat naștere, întâlnirea amintită a fost, de fapt, unica mea trăire profundă de suflet, într-un fel accidentală, alături de un Om care era, la Timpul său, dar care este și va mai fi Cineva pentru istoria, literatura și cultura Neamului nostru. Îndrăznesc să afirm: a întregului nostru Neam – de la Nistru până la Tisa. Se mai găsesc unii (dar se găsesc, să-i mânănce sănătatea!, cum își blestema dușmanii soacră-mea, Nadejda Pasat, deportată în '49 în Siberia, pe vremuri asistentă medicală la Spitalul de

circumscripție din Slobozia Mare, Cahul) concetățeni și consângeni de-ai noștri, care mai împrășcă, din când în când, câte un bulgăraș de clisă, ținând în memoria celui care a fost Pavel Boțu. L-am întrebat pe Părintele protoiereu mitrofor Ioan Ciuntu, parohul Sfintei Biserici "Teodora de la Sihla" din Chișinău, dacă face sa le divulge numele sau ba "Ce ne spune Scriptura, dragule, și cum să procedăm în asemenea situație? îmi zise. Unde mai pui că mulți dintre ei au copii, nepoți și chiar strănepoți... Să-i iertăm și pe cei care au plecat la cele veșnice, cu păcatele lor, dar și pe cei care mai sunt în viață, dar continuă să le facă. Unul Dumnezeu e în drept să ne judece și să-i judece. Să-L lăsăm să-și facă treaba..."

* * *

Pe la începutul anului 1987, fiind o iarnă cam... neiarnă, ba cu lapoviță, ba cu ninsoare (din cauza aceasta -- liniște mormântală și la Biroul de propagare a literaturii, dar și unde munceam ulterior, la revista pentru copii), mă poștește Primul secretar al US. Nu mai era Președinte al Prezidiului Sovietului Suprem (prin rotație, ștăfeta din mâinile lui o luă un alt scriitor, se pare Ion Constantin Ciobanu) și, deci, nu era cazul să acopăr, eventual, "ambrazura" de pe strada 28 iunie. Păcat...

– Așează-te, îmi porunci dânsul, cum numai am pășit pragul cabinetului. Și ascultă-mă atent ce am să-ți spun. Numai să-ți ții limba după dinți. Vorba e că, prin poșta guvernamentală, Domniei sale i se aduse o foaie turistică ceva mai neobișnuită – o croazieră pe Marea Mediterană, de care ar fi putut beneficia și condeierii ceva mai tineri, nemembri ai Uniunii „...În tocmai cinci țări capitaliste, stăric, zise Pavel Boțu. Așa cum multe haimanale de la Uniune au mai văzut lumea, iar alții nici nu merită să iasă din casa cui îi are, am hotărât să ți-o propun ție. Foaia e pentru 21 de zile și costă 1. 135 de ruble (ca informare: suma constituia – nici mai mult, nici mai puțin – toată leafa mea, împreună cu cea de medic a soției, pentru aproape o jumătate de an). Când va sosi timpul (dacă va sosi, în genere, pentru că va trebui să treci și "convorbirea cu organele"), o să-ți semnez referința. Până atunci, să nu aud o vorbă despre asta..." Vâzându-mă un pic derutat, deoarece propunerea mai marelui Uniunii Scriitorilor, într-adevăr, venise pe neașteptate peste capul meu, dânsul continuă: "Știu că, deocamdată, nu ești milionar. Dacă nu ai cumva, la moment, banii aceștia și nu-i găsești, de urgență, în altă parte, îți împrumut eu... Ai să mi-i întorci, când ai să vii. Și să nu-ți faci griji: ai să ai de unde... Te-or învăța condrumetii ce să faci. Numai de-ai trece... "pârlazul", știi tu care. Că din partea mea..."

Astfel, datorită lui Pavel Boțu, am ieșit pentru prima dată, la aproape 40 de ani, din țarcul lagărului socialist. Am văzut – bineînțeles, cât am reușit

să văd – ce înseamnă "capitalismul în putrefacție" din Grecia, Malta, Italia, Turcia. Și astăzi pot să recunosc... cu cel mai mare "curaj", că m-am întors din amintita croazieră un antisovietic convins. Cel mai trist eveniment din frumoasa călătorie, efectuată cu aproape 35 de ani în urmă: abia ne întorsesem de la renumitul Bazar din Istanbul, când nodul de radio de pe vasul "Sovetskaia Moldavia" ne comunică vestea tragică: "Segodnea utrom, pri viezde v Chișineov, po neponeatnîm poca pricinam, zastrelisea Pervîi secretari Soiuzu Pisatelei Moldavii Pavel Boțu..." Când am ajuns, în a treia zi, în portul Odesa, apoi, într-un târziu, în plină noapte, la Chișinău, corpul neînsuflețit al celui care a fost Pavel Boțu zăcea cuminte, de ore numărate, lăsând în urmă tot zbuciumul acestei lumi, în țărâna umedă (în ajun, în capitală, pare-se, căzuse lapoviță cu ninsoare) a Cimitirului Central de pe strada Armenească...

Ce să mai întind vorba... Odată cu plecarea la cele veșnice a minunatului om și scriitor Pavel Boțu, pentru mine s-au terminat și puținele amintiri despre această ilustră personalitate. Un poet cu har de la Dumnezeu și un om de omenie, care ar cântări și astăzi greu la capitolul dragoste de Neam și de Țară. De una îmi pare rău: s-a dus prea devreme dintre noi unul dintre fiii destoinici ai poporului nostru. Și nu fără ajutorul celor așa-ziși prieteni apropiați, chiar intimi ai săi – numele multora dintre ei sunt bine și prea bine cunoscute îndeosebi de Vasile Stati, pe atunci funcționar notoriu la "cece", dar și de alți protagoniști ai vremii, unii demult plecați pe alte tărâmuri. Bunul Dumnezeu să-i ierte – porunca de neignorare a Părintelui Ioan Ciuntu. Căci eu, la o adică, nu am de ce și pentru ce să-l iert nici pe unul...

Atâta mai pot afirma în fragmentara incursiune de mai sus: dacă rămânea în viață un om ca Pavel Boțu oleacă mai mulți anișori (sunt sigur de asta), un pic altă făină se măcina la moara binecuvântatului și, totodată, necăjitului nostru picior de plai. Probabil, și umila mea persoană, plină de păcate proenitură a unor învățători de la țară, avea – de ce nu?! – poate un alt destin... Dar, repet vorba Mitropolitului Bartolomeu (alias scriitorul Valeriu Anania): asta a fost să fie Rânduiala celui de Sus. În ceea ce privește *cine, când și cum* a tras în protagonistul acestor evocări focul ucigaș de armă sau faptul că, într-adevăr, a făcut-o singur, cu mâna proprie, ne mai suportând nedreptățile și vicisitudinile vremii în care trăia (și, probabil, cel mai mult – trădarea foștilor prieteni), nimeni, dar absolut nimeni n-a vărsat asupra acestui caz, până în ziua de azi, barem un strop de lumină...

REMEMORĂRI

Vasile Hondrilă, gălățeanul cu „două monumente durabile” la Cahul

Vasile Hondrilă, revizor școlar la Cahul în aa.1934/38 și 1942/44, 120 de ani de la nașterea căruia marcăm pe 29 ianuarie, a fost evocat, cu o sinceră recunoștință și admirație, în memoriile „Prin Basarabia de odinioară” în special grație faptului că „acest poet delicat și un om cum rar mi-a fost să cunosc”, după cum mărturisea autorul lor, Andrei Ciurunga, și-a materializat aici, „pe hârtie și-n bronz, două monumente durabile, trezind interesul unui oraș potopit de somnolența cetățenilor săi”.

Cel pe hârtie – ziarul „Graiul satelor” editat pe cont propriu, „o publicație în patru pagini de dimensiuni mijlocii, adresându-se țăranilor din județ, dar și orașului nostru, care nu poseda nici o foaie”, un ziar ce sconta nu atât informarea populației, cât impulsivitatea proceselor de culturalizare a acesteia, o altă remarcă a lui A.Ciurunga fiind edificatoare în sensul dat: „Ignorând micile evenimente mondene, cancanurile și indiscrețiile de moment, Vasile Hondrilă consemna în coloanele publicației ce-o edita, fără a fi monoton-moralizator, numai acele acțiuni constructive, care puteau declanșa energii viitoare prin exemplul ce-l ofereau. În afară de asta, exista în ziar și un colț sau o pagină, după necesități, cu probleme culturale la zi”.

Cel în bronz – bustul domnitorului Ion Vo-

ievod, în câteva numere ale „Graiului satelor” fiind publicate listele de subscripție pentru acumularea donațiilor cadrelor didactice, elevilor, intelectualilor și ale altor locuitori ai județului, astfel inimosul revizor școlar realizând „un miracol în orașelul legat de amintirea ilustrului domnitor, care și-a găsit moartea eroică în apropiere”, după cum mai menționa A.Ciurunga. Bustul a fost inaugurat, într-un cadru emoționant și festiv, pe 29 iunie 1937, pe una din laturile soclului fiind dăltuite două catrene ale animatorului acelei acțiuni de mare intensitate și rezonanță patriotică, Vasile Hondrilă: „Din sângele domnesc/Ce-a curs cu prisosință,/Te-nalți măreț la Prut/ În chip de biruință./ Și, pregătit de luptă, / Cu mâna pe mâner,/ Privirea-ți este fulger/ Ce-a scăpărat din cer”.

Profesorul de istorie și fostul director al Muzeului Ținutului Cahul, Dumitru Stefoglu, reconstituind respectivul eveniment de la 29 iunie 1937, mărturisea că, pe când era elev în clasa a doua primară a școlii din Găvănoasa, l-a cunoscut pe Vasile Hondrilă: „Îl văzusem ca asistent la una din lecții, la care, cu zâmbetul pe buze, alături de învățătorul clasei, punea întrebări și primea răspunsuri de la elevi”. Activitatea-i de revizor școlar – o varitabilă muncă de Sisif: în 1934, bunăoară, „populația școlară” a județului Cahul se cifra la 55.776 de elevi, inclusiv 54.412 – în cele 199 de instituții din mediul rural, pe care „inimosul gălățean”, după cum îl califică A. Ciurunga, le vizita periodic, el abordând problemele instruirii și la întrunirile Comisiei pentru culte și învățământ a Consiliului Județean, membru al căreia a fost ales la 1 martie 1937. Afirmând că versurile lui Vasile Hondrilă „ar putea trezi și obiecții” inclusiv în virtutea „influenței vădite a lui Eminescu, Arghezi, Blaga”, scriitorul Gheorghe Gheorghiu, care l-a evocat în volumul „Destine literare”, considera că trebuie „să fim un pic îngăduitori, căci autorul era tânăr când și-a tipărit placheta („Săbii și epave” – n.n.), scriindu-și versurile în scurtele răgazuri dintre două treceri prin școlile satești care așteptau ajutor practic permanent”.

Născut pe 29 ianuarie 1902 în Lunca Jorăștilor, județul Covurlui, și absolvind inițial școala primară din satul natal, iar în 1923 – Școala Normală „Costache Negri” din Galați, viitorul poet, folclorist și animator cultural și-a început activitatea pedagogică în Transilvania, în 1932 transferându-se în

județu-i de baștină. Debutază, încă în perioada studiilor, în publicațiile gălățene „Licăriri” și „Luminișuri”; pasionat de folclor, a elaborat și o culegere de cântece populare intitulată „Sânziene”, dar pe care n-a reușit s-o editeze; editează, în schimb, revista „Astra”, în care publică poezii, texte folclorice și articole pe diverse teme, ulterior lansează publicația „Curierul muncii literare”. Conform „Enciclopediei României” de L. Predescu, a colaborat și cu revistele „Îndemnul”, „Opinii școlare”, „Colinda”, „Doina”, „Provincia literară”, „Orientări”, „Revista noastră”, „Progres și cultură” etc.

În 1935, își vede tipărită placheta „Săbii și epave”, în care inserează versuri captate de *tablouri pastelice în cheie simbolistă* (M. Cimpoi) – plachetă salutată, conform menționatului Gh. Gheorghiu, de publicațiile bucureștene „Universul” și „Curentul”, de revistele bolgradene „Bugeacul” și „Familia noastră” cu care a colaborat în perioada aflării sale la Cahul, autorul „Destinelor literare” reproducând și câteva ecouri din publicațiile respective: D. Bujoreanu, bunăoară, conchidea că *în poeziile d-lui Hondrilă îți vezi parcă, cu duioșie, însăși viața cu visele tale, orice catren constituind înflorirea unui gând care ne surprinde prin seriozitatea și originalitatea lui. Această preocupare de a închide în fiecare gând o reflexiune, adesea amară, asupra vieții, dă, desigur, un aer de maturitate sufletească, dar și de depresie și pesimism* – stări de spirit exprimate și prin mataforele inspirate de tablourile frecvent dezolante pe care le vedea în peregrinările sale prin satele și comunele cahulene afectate intermitent de secetă: „Uzina cerului fabrică jar,/Cerul și iadul nu au hotar./Țăranii cu sfinții – chipuri de mort/Pe urma jarului Sfânta o port...” Fizionomia rustică a Cahulului este reconstituită în imagini sacadate, aliterațiile conferindu-le o energie și un pitoresc aparte: „Colcăie-ntre maluri vechiul Prut, /boii bălții glas domol și-ascut./Șlepuri dorm în nisip cu anii,/ le-au îmbătrânit și căpitanii/ Înărmați în bărbii”.

Va împărtăși destinul multor intelectuali români: *face ani grei de închisoare și lagăre. Reabilitat după 1960, se întoarce la Galați. Părăsit de familie, bolnav, sărac, găsește totuși puteri să se încadreze din nou în munca de creație*, mai nota Gh. Gheorghiu în eseuul său despre Vasile Hondrilă. Publică versuri și articole în edițiile gălățene „Viața nouă”, „Dunărea”, „Pagini dunărene” ș.a. – o revitalizare firească, Vasile Hondrilă fiind din militanții capabili să riposteze provocărilor timpului și destinului: „Plec la drum – și drumu-i scurt./ Spada-i frântă – totuși lupt”.

„Drumu-i scurt” s-a încheiat în 1974...

CAHULUL

Stelele se bălăcesc în baltă,
Cahulul doarme, Catedrala-naltă
Cât Rusia, stăpână-i peste parc și noapte
Și peste sat, și peste moarte...

Colcăie între maluri vechiul Prut
Boii bălții domol glas și-ascut.

Șlepuri dorm în nisip cu anii,
Le-au îmbătrânit și căpitanii
Înrămnați cu bărbii. Oare-s de neam get?
Stuhul își ascute săbiile-ncet
De gresia vântului muscălesc
Slobozit cu ciudă în malul românesc.

Căci odinioară stăpânirea veche
La Cordon muscalul ținea o ureche –
Arunca panda, până peste Prut
Trăgea câte un foc – dușmănos salut...

Ornicul din casa prefecturii
Desemnează în negru brațele măsurii;

Balta verde cu lumini de sticlă
Taie în noapte linii ca de riglă.

Cât ai svârli de căloace lancea
Se chiorăsc în noapte lămpile la Oancea.

SADOVA

Ziua, așteptată de blânde mioare.
Așternu dantele pe ponoare.

Noaptea, călărind bivoli de catran
Din pădure, o zbughi la han

Furișată-n satul zvârlit pe văioagă
Bivoli o trântiră, lăsând-o oloagă

Un câine din curte hămesit o latră,
Cum s-ar da la țigani de șatră.

Dimineața bolnavă, pe spinari de ciută,
Să pornească, zornic, nopți o ajută.

Vornicel cu ploșca în raze brodat,
Răsăritul - varsă aur peste sat.

Circumspecțiile unui fost deținut politic

Se împlinesc, pe 20 februarie, 110 ani de la nașterea (1912-1986) pedagogului, dramaturgului și omului de teatru Gheorghe Timofte. A absolvit școala primară din satul de baștină Cârpești, județul Cahul, continuându-și ulterior studiile la Liceul „Ion Voievod” din centrul județean și la Academia Comercială din București. După ce își satisfăcu serviciul militar în termen, captat de ideile socialiste, se implică fecund în activitatea politică, în consecință fiind întemnițat în penitenciarul de tristă faimă Doftana, fapt ce nu l-a determinat să renunțe la concepțiile sale: repatriat în Basarabia reanexată la imperiul cu o nouă titulatură, Uniunea Sovietică, „o face pe comunistul”, după cum va remarca incisiv mai târziu fostul său consătean, preotul și scriitorul Vasile Țepordei.

Disponând deja de o anumită experiență didactică, în anii 1945-1949 a predat „limba și literatura moldovenească” la Școala Medie nr.2 și la Școala Pedagogică din Cahul. Profesionalismul și abnegația lui Gh.Timofte au fost relevate de câteva ori în raportul Secției Raionale de Învățământ pentru anul de studii 1945/46, în raportul directorului Școlii Pedagogice, P.Rașcov, cu privire la activitatea instituției respective în 1946/47 Gh.Timofte fiind remarcat printre *cei mai buni profesori, care s-au încadrat cu dăruire în procesul de avansare a nivelului de cunoștințe al elevilor*. Aprecierea era argumentată prin faptul că, *nedisponând de manuale și programe de învățământ, tov.Timofte aplica texte din revista „Octombrie”* (publicație a Uniunii Scriitorilor din RSSM – n.n). *Este exigent față de sine și față de elevi, detalia în continuare P.Rașcov. Analizând sistematic erorile comise de către elevi, a reușit să aprofundeze cunoștințele acestora în domeniul ortografiei limbii moldovenești. Elevii săi au asimilat temeinic materia, fapt confirmat de notele obținute la examenele de promovare, de răspunsurile lor orale fluente. Menționăm și succesele realizate la studierea limbii moldovenești de către elevii din clasele ruse. Tov.Timofte e răbdător, intrasingent și obiectiv, explică într-o formă accesibilă noțiuni din cele mai complicate. Lecțiile sale sunt dinamice și interesante, chestionările-i se disting prin profunzime și multilateralitate. Tov.Timofte se bucură de respectul și încrederea elevilor. Dar nu și de încrederea autorităților sovietice: în 1949, „dușmanul poporului” Gh.Timofte este arestat și condamnat la 25 de ani de privațiune de libertate, timp de opt ani el fiind deținut politic în închisorile din RASS Komi a*

Federației Ruse. Reveni în Moldova în 1956, după ce Congresul XX al PCUS a condamnat cultul personalității lui Stalin. Instalat cu traiul la Chișinău, a activat un timp la Institutul de Perfecționare a Cadrelor Didactice.

Pasionat de arta scenică, primele încercări în dramaturgie le face încă în anii de studenție, când participa activ la mișcarea artistică de amatori din cadrul Academiei Comerciale din capitala României. Tentațiile-i literare au fost remarcate și de nominalizatul P.Rașcov, care în una din informațiile prezentate Ministerului Învățământului relatează că piesa lui Gh.Timofte, „Noaptea durerii”, se învrednicise de un premiu în cadrul unui concurs republican de dramaturgie, alt text dramatic, „Răscoala”, fiind înaintat la un concurs unional de literatură. Coautor al volumului „Poezie populară moldovenească” (1957), în 1961 Gh.Timofte își editează cu multă dificultate piesa în trei acte și șase tablouri „Robii întunericului” ce dezvăluia „frământările sufletești ale unei tinere fete de la țară, căzută jertfă în ghiarele sectanților, lupta activiștilor satului pentru om, pentru salvarea lui din bezna întunericului”, după cum se specifica în adnotarea editurii „Cartea Moldovenească”. Deși piesele-i sunt tributare masiv preceptelor ideologice, excesul său de zel în această privință fiind determinat de circumspecțiile inspirate de trista-i experiență de deținut politic, abia în 1970 șapte din creațiile sale dramatice au apărut într-un volum intitulat „Piese”, peste alți șase ani Gh.Timofte editând cartea „Piese pentru teatrul popular” – carte ce constituie, în fond, și o sinteză a activității sale în postura de conducător artistic al Teatrului Popular „Contemporanul” fondat în 1965 sub auspiciile Casei de Cultură a Sindicatelor din capitală și în repertoriul căruia Gh.Timofte incluse și câteva piese ale sale: „Dragoste și ură”, „Visuri și necazuri”, „Dragoste cu bucluc” etc., alte piese fiind montate la Teatrul „V.Alecsandri” din Bălți și la „Licurici” din Chișinău. Notoriu în republică, „Contemporanul” se învrednici, în 1967, de Diploma de gradul I și de medalia de aur în cadrul Festivalului Unional al Teatrelor Populare, o medalie similară fiind acordată și animatorului trupei respective, Gh.Timofte. Mulți dintre membrii ei au devenit pe parcurs actori profesioniști – Șveț, Bechet, Cucuruzac ș.a.

Decedat la vârsta de 76 de ani, Gh.Timofte a fost înhumat la Cimitirul „Doina” din Chișinău.

Rubrică realizată de: A. Vicu

TERMINOLOG BASARABEAN DE FORȚĂ

Domnul Valeriu Culev e primul medaliat (cu aur) al Școlii Medii din comuna Slobozia Mare (1964). Își continuă studiile la Facultatea de Energetică a Institutului Politehnic (actualmente Universitatea Tehnică) din Chișinău (1964-1969), perioadă în care municipiul era frământat de germenii mișcării de eliberare națională în care, împreună cu alți

profesori și studenți, s-a încadrat plenar. Rectorul Sergiu Rădăuțanu i-a salvat de la exmatriculare. În anii studenției devine și corespondent netitular la *Tinerimea Moldovei*, în paginile căreia îi apăreau cu regularitate diverse și multiple articole de popularizare a științei, mai târziu el devenind și membru al Uniunii Jurnaliștilor din Moldova. A fost titular al echipei TVC (Tinerețe – Vis Cutezător) a Politehnicii, care a devenit (1969) campioană a republicii.

După absolvire, este invitat la Catedra de Fizică a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”, dar vigilența KGB îi schimbă traiectoria curbei vitale, obligându-l, într-o „reeducare”, să meargă la Rețelele Electrice din Dubăsari, unde „luocarea de la Răsărit” topea totul în jur. Ca „procesul” să ajungă la apogeu, se „trezi” înrolat în trupele antiaeriene ale armatei.

La începutul lui 1970, revenit acasă, s-a angajat ca redactor științific la Redacția Tehnică a Enciclopediei Moldovenești (primul volum a fost etichetat de către conducerea bodiulistă drept „prea românizat”). A redactat sute de articole de tehnică, iar pentru Editura *Lumina* a tradus manuale școlare și cărți de popularizare a științei.

Valeriu Culev a participat, de asemenea, la elaborarea și redactarea *Dicționarului politehnic rus-moldovenesc* (1983, sub red. acad. Sergiu Rădăuțanu), *Dicționarului de matematică* (redactor științific) apărut la 1985, *Enciclopediei tânărului agricultor* (1986) și a *Enciclopediei tânărului tehnician* (1987). A redactat științific o bună parte din *Dicționarul explicativ al limbii moldovenești* (1985), elaborat de către academicianul Silviu Berejan. De altfel, *Dicționarul politehnic...* din '83 cuprinde circa 120 000 de termeni tehnico-științifici și a fost o replică dură dată celor care susțineau că limba noastră nu posedă o terminologie științifico-tehnică și, prin urmare, învățământul tehnic, în RSSM, nu poate fi decât în limba rusă. Finalizată, lucrarea în cauză a demonstrat contrariul.

La 1986 a fost invitat să activeze în cadrul Comisiei

pentru Terminologia Științifico-Tehnică a Academiei de Științe a Moldovei. După adoptarea legislației lingvistice din 31 august 1989, a parcurs o perioadă de activitate intensă pentru traducerea în viață a prevederilor acestei legislații. În toamna lui '89, împreună cu Constantin Tănase, a fondat Centrul Național de Terminologie (director: C. Tănase, iar V. Culev – secretar științific). După alegerea lui C. Tănase în Parlament, a activat ca director al CNT (1991-1998). Lăudabil e și faptul că a făcut parte din echipa care, în 1990, a stat la temelia Podului de Cărți, prin intermediul căruia ulterior au fost donate din Țară sute de mii de volume pentru bibliotecile și instituțiile de învățământ de dincoace de Prut.

A contribuit substanțial (autor, coordonator și coautor) la elaborarea și editarea unui șir de lucrări terminologice importante: *Dicționarul feroviarului*; *Dicționarul lucrătorului din construcții și gospodăria locativă*; *Ghidul funcționarului public. Corespondență și lucrări de secretariat*; *Lexic panlatin de terminologie a mediului*; *Dicționarul silviculturului* etc.

1998-2001 e perioada când exercită funcția de vicedirector general al Departamentului Relații Naționale și Funcționarea Limbilor. Alături de Ion Ciocanu, șef al Direcției promovare a limbii române, și de inimoșii specialiști Nicolae Jantâc, Vlad Lupan, Ștefan Maimescu, Stela Nicuță, Svetlana Ciobanu a preluat monitorizarea realizării legislației lingvistice în ministere, întreprinderi, instituții; a reușit să promoveze un complex Program statal de studiere a limbii române de către aloingvi, în cadrul căruia au fost instituite patru centre lingvistice informatizate: Bălți, Comrat, Taraclia și Cahul, iar Centrul Național de Terminologie a fost înzestrat cu calculatoare performante menite să contribuie la informatizarea Bazei de date terminologice. Revine la CNT în 2002 ca secretar științific, unde a activat până în 2018, când a fost invitat să conducă Secția de terminologie și servicii lingvistice din cadrul Agenției Servicii Publice.

E copreședinte al Asociației Naționale de Terminologie „TERMROM MOLDOVA”, președinte al Comitetului Tehnic 7 – Terminologie, specializat în elaborarea standardelor de terminologie; în 1990-2001 – membru al Comisiei guvernamentale pentru controlul asupra respectării legislației lingvistice; 1990-2005 – membru al Comisiei municipale Chișinău pentru urbonimice, dar și al grupului de lucru care a pregătit propunerile privind revenirea la urbonimicele naționale. Ultimul proiect, însă nu și cel din urmă, propus de neobositul Valeriu Culev (socotit, pe drept cuvânt, cel mai bun specialist în domeniul terminologiei tehnice de la noi) – *Portal de resurse lingvistice pentru limba română* – a fost acceptat de Consiliul Științific al AȘM și este pe cale de a fi realizat la CNT.

Dumitru Ioanide

INVITATUL „CAHULULUI LITERAR ȘI ARTISTIC”

Traian Vasilcău: „În orice zi mă nasc și mor întruna / Și iar mă nasc să mor ...”

...Important e că Întâistătorul cerurilor și al pământului mi-a oferit această rarisimă și bine-cuvântată prăznuire întru Cuvântul cu grijă și noimă ales, curățit de zgura vremii trecute și de ale „tinereții valuri”, în care, tot datorită Lui, a Netrecutului, nu m-am înecat ireversibil.

Poezia sa, așezată în tipare, consacrată și lipsită de spectaculozitate formală, rămâne însă modernă prin gândire, printr-o vădită radicalizare a expresiei, prin viziunea și emnamentul contemporan.

Arcadie Suceveanu

Compoziția poeziilor se abate de la forma clasică, Traian Vasilcău adoptând o prozodie neomodernistă într-o modalitate de comprimare a ideilor (distih, catren) care conduce uneori către sfera aforismului. Din punct de vedere lingvistic, practică o flexibilitate lexicală, ceea ce-i permite frecvente inovații [...] Stilistic, antiteza și asocierea oximoronică sunt generos valorificate în posturi de complementaritate ori de opoziție ale lumii transfigurate: cuvânt-tăcere, cunoaștere-neștiință, secundă-veac, mor și-nviu, răudeșert, în mine-dincolo de însumi, să urâm-să iubim; sublimă rană mi-i, tăcând strigam, strigătu-acela nestrigat.

Lina Codreanu

Poem la Cahul

În lumea-n care sunt o rază
Pierdută-n nopți, am un atu:
Iubirea ce mă-nseninează,
Iubirea ce se cheamă Tu.

*

Dar mai presus de orice rază
Pierdută veșnic în noroi,
Iubirea-i ce mă-nluminează,
Iubirea-i ce se cheamă Voi.

*

Un rai de-azur Cahulul pare
Și eu prin el, păstor de ploi,
Caut și aflu, ce splendoare!
Iubirea ce se cheamă Noi.

24 septembrie 2005, Cahul

Surîzătoare

Eram la o nuntă, demult,
Într-o noapte de vară.
Acolo era și o fată singurea
La o masă,
Fată pe care nimeni la dans n-o lua.
Ce oameni!--credeam, de ocară!
Ce lume anapoda!
Ce prăpăstioasă!

Începusem s-o cercetez, cu fidelitate.
Mi-era milă de ea.
Găseam că are ceva din cinul aristocraților, pur.
Fata nu bea,
Nu mânca,
Nu fuma,
Numai sta și privea ce mai fac ceilalți oameni,
Perfect fericiți, din jur.
Dintr-odată m-am îndreptat înspre ea.

N-am mai putut suporta lipsa de inimă a nuntașilor orbiți
De alcool.
Am invitat-o la dans tocmai eu,
Cel care nu ador să dansez la nici o nuntă
Și tare mă temeam, în fața ei
Și a lumii,
Să nu mă dau de gol.

Era frumoasă, trebuie să recunosc.
Era mai frumoasă chiar și decât luna
Ce aplauda.
Știa ce gîndeam
Și cînd am întrebat-o, curios,
cum o cheamă
Mi-a zis,
Surîzătoare,
“Viața ta”.

11 septembrie 2015, Cahul

Cîntec nou de lume

Lui Serafim Belicov

Lumea noastră se va stinge
Și n-o va petrece nime.
Poate o să fie vîntul,
Serafime, Serafime.

Nici o rudă n-o mai știe,
Moartea o cunoaște bine
Și-i dă vin de rozachie,
Serafime, Serafime.

Ce frumoasă-i lumea asta,
Sîinii ei par lumi sublime,
Cînd spre trandafiri se-upleacă,
Serafime, Serafime.
Flori de cîmp sunt pașii care

Duc pe-ascuns șolduri prealine,
Gura-i gura-mi zăvorăște,
Serafime, Serafime.

Ochii zeilor din zare,
(Ce păcate, ce mai crime!)
Scriu pe trupul ei poeme,
Serafime, Serafime.

Și-ntr-o ziuă viitoare,
Un copil, ca oarecine,
Amintirea ei va arde,
Serafime, Serafime.

Rug va fi pînă în soare
Și Domn bun din Viflaime
Va ciopli o cruce mare
Lumii ce-a fost întîmplare,
Serafime, Serafime.

Psalmul zilei a șaptea

Am totul cît te am pe tine Doamne,
Și n-am nimic dacă te părăsesc.
Cîmpii de lumînări nesecerate
În ochi-mi duc și tot te preaslăvesc.

Nevrednic sunt de Tine, însuși, Doamne,
Tăcerea mi-i mormînt, pe care-l cresc,
Netrebnicul de mine-s o tînjire
La porți de iad și tot te preaslăvesc.

Călugăr fără schit, n-am vreo chilie
În inima-mi pentru vreun cînt ceresc.
În leagăn dau mereu tristețea lunii,
Și-am înfiat-o și te preaslăvesc.

În orice zi mă nasc și mor întruna
Și iar mă nasc să mor și să-mplinesc
Condiția neantului continuu
Pe care-l birui și te preaslăvesc!

Alt psalm cu mama

Îți tace sufletul, parcă-ar zăcea
În rochia de iarbă-nmormintat.
La templul lui, biet rob îngenuncheat,
Am poposit să-i spun că voi pleca.

Trăsura Domnului nu e departe,
Iar tu, ca să nu-mi mai pot fi străin,
Ești candelabru dintre Zi și Noapte
Și eu, de-atîta Cer, flaut devin!

Fuga de cerber

simfopoem

A fost odată-un trandafir sfîlnic
Cum nu fusese nici un trandafir.
Cu plete de azur, rîs feciorelnic

Și pas de horă legănat, jertfelnic
Îi era sufletul — altar și mir.
A fost și-un cerber înrăit la culme
Cum nu fusese altul: cerber-gnom.

I-a tot pîndit frumsețea din nelume
Și trandafirul-n loc să se răzbune
De teama dînsului s-a făcut om.
Astfel trăi ne-ndelungată vreme,
Fiindcă cerberul neîmpăcat
I-a convocat pe toți, fără probleme,
Și într-o noapte l-au deconspirat.

Ce mai putea să facă trandafirul?
Cel care, despuiat de patrafir,
De teama unuia-și trăia delirul?!
În zori, printre confrăți cu nobil fir,
S-a transformat în trandafir, firește.
...Dar vine cerberul și mi-l cosește!

Precuvîntare

Doamne, -așa de răi suntem
Că nici nu ne mai vedem,
Nici la chip și nici la cer
Nu ne mai vedem defel,
N-avem rană de mister, –
Numai boală de stingher,
Doamne!

Doamne, – așa de morți suntem
Că nici nu ne căutăm,
Cu flori nu ne sărutăm,
Din Cuvînt, rîzînd, plecăm,
Afară din noi te dăm
Și avan Te laudăm,
Doamne!

Dumnezeu la o cafea

De-o vecie viscolește
Cu luceferi, nu cu nea.
Astă seară o să vină
Dumnezeu la o cafea.

Obosit, abia vorbește,
Turlă rară – vorba sa.
Astă seară poposește
Dumnezeu la masa mea.

Taci mai bine, te-odihnește,
Sunt, de vrei, tăcerea ta,
Astă seară cînd oprește
Ceru-ntreg la poarta mea.

Și-o să veșnic viscolească
Pacea lui inima mea,
De-o să crească, să tot crească!,
Veșnicii în urma Sa.

Stimate dle Alexandru Manoil,
bună ziua!

A fost dl Sava Calabău și mi-a adus revistele, ne cunoaștem demult, de pe când lucra la monografia ALUATU. E un om cu spirit. Mulțumesc, revista e perfectă sub toate aspectele: conținut, prezentare grafică, diapazon de probleme etc. E necesară și utilă pentru publicul larg de cititori.

Pentru viitorul apropiat, după cum Vă spuneam, mă gândesc la o rubrică permanentă: DICȚIONAR TOPONIMIC, cu genericul AREALUL GEORGAFIC ȘI ISTORIC CAHUL. Acesta va cuprinde, după o mică introducere, toate tipurile de nume geografice din teritoriu, cu explicațiile etimologice, descrierea geografică și istorică a obiectivelor: locuri istorice, localități, râuri, (Dunăre, Prut, Cahul, Ialpug), lacuri și bălți (Beleu, Dracile, Roșu, Cucoara, Bătcăria) etc.

În rest, sănătate și noroc.
Salutări cahulenilor.

A.Eremia

Arealul geografic și istoric Cahul

Toate pe lume au nume, nume au și locurile, localitățile. Fiecare sat, oraș, fiecă râu, lac, deal, vale – toate poartă câte un nume. Fiecare din ele are un început, o istorie, un destin. Proveniența celor geografice, destinul lor istoric prezintă interes științific, aplicativ-practic și cognitiv. Importanța lor nu constă numai în identificarea și localizarea obiectivelor topografice pe teren: fiecă denumire ne comunică o anumită informație – geografică, istorică, socială, lingvistică. Nume lipsite de conținut, fără sens nu există.

Când au primit nume satele și orașele noastre și de ce se numesc astfel ? Ce au însemnat la început denumirile de locuri (râuri, lacuri, văi, dealuri etc.) ? La aceste întrebări și la altele este menită să dea răspuns toponimia, ramură a unei discipline lingvistice speciale denumită onomastică. Toponimia, ca ramură a onomasticii, stabilește originea numelor topice, evoluția, sensul, structura etimologică și derivațională, repartitia lor teritorială.

Numele topice reprezintă o bogată sursă de cunoaștere a ținutului natal, a istoriei, culturii și limbii române. Ele conțin informații prețioase, datând din diferite perioade istorice și referindu-se la cele mai diverse domenii de activitate a oamenilor. De aici interesul sporit al specialiștilor din diferite domenii ale științei față de aceste nume: lingviști, istorici, etnologi, geografi etc. Însă, pentru a servi altor științe, toponimele trebuie să fie studiate minuțios din punct de vedere lingvistic. Studiul lingvistic al numelor topice trebuie să precadă studiile de altă natură.

Fondul principal al toponimiei noastre îl constituie denumirile românești. Românii au creat un sistem toponimic propriu, original, care a funcționat și a continuat să se dezvolte timp de veacuri. În cadrul acestei rubrici a revistei își vor găsi explicații diferite categorii de nume topice din cuprinsul arealului toponimic, geografic și istoric Cahul, vor fi elucidate diverse aspecte privind factorii sociali, fizico-geografici și naturali care au contribuit la formarea și dezvoltarea nomenclaturii topice zonale.

Dunărea

Dunărea este unul dintre cele mai mari fluvii din lume, al doilea din Europa și al 29-lea de pe glob. Are lungimea de peste 2 860 km, suprafața bazinului hidrografic fiind de 817 mii km². Curge prin zece țări (Germania, Austria, Slovacia, Ungaria, Croația, Serbia, România, Bulgaria, Republica Moldova, Ucraina) și prin patru capitale europene

(Viena, Bratislava, Budapesta, Belgrad). Este singurul fluviu din Europa cu direcția de la vest spre est, majoritatea râurilor acesteia având cursurile dinspre nord spre sud.

Fluviul Dunărea, ca entitate hidrografică, datează din perioada Cuaternară a epocii Cainozoice, având o vechime de aproximativ 2-3 mln de ani. Cursul fluviului a luat ființă pe fundul unei vaste mări ce umplea depresiunea dintre Carpații Meridionali și munții Balcani, precum și dintre depresiunile Getica și Panonia, mare care, într-un târziu, s-a retras spre răsărit, către actuala cuvetă a Mării Negre. Sub presiunea apelor pe care le colecta de pe versanții Carpaților și Balcanilor, fluviul a străpuns legătura dintre cele două lanțuri muntoase, la Defileul Porților de Fier, și a urmat mai departe calea pe unde s-a retras marea carpato-balcano-panonică de altădată. Astfel a luat naștere cursul inferior al Dunării.

Marele fluviu izvorăște din estul munților Pădurea Neagră (Schwarzwald) din Germania, străbate câteva lanțuri muntoase, traversează teritoriile celor zece state, formând pe anumite porțiuni granița dintre cinci țări: Austria – Slovacia, Croația – Serbia, Serbia – România și România – Bulgaria. Dunărea se varsă în Marea Neagră prin trei brațe: Chilia, Sulina și Sf. Gheorghe. Pe malurile ei sunt situate circa 40 de orașe, inclusiv capitalele țărilor menționate.

Lățimea fluviului variază între 30 și 100 m (până la or. Ulm, Germania) și între 100 și 350 m (de la Ulm până la Viena). Pe teritoriul României Dunărea pătrunde la vest de orașul Baziaș, lungimea ei până la vărsare fiind de 1 075 km. Un sector de aproximativ 144 km este parcurs printr-un defileu ce separă Munții Banatului de Munții Serbiei, cu o porțiune de teritoriu care se numește *Cazane*. Aici navigația este asigurată de cunoscutul Sistem hidroenergetic și de navigație *Porțile de Fier I* (1971). Mai jos de baraj, la Ostrovul Mare, a mai fost construită o hidrocentrală numită *Porțile de Fier II* (1982). La Cernavodă, un canal face legătura dintre Dunăre și Marea Neagră. Un complex de poduri feroviare și rutiere leagă între ele țările riverane. La vărsare debitul mediu de apă al fluviului este de 6,5 m³/s. Între cele trei brațe s-a format din timpuri străvechi Delta Dunării.

Dunărea are peste 300 de afluenți, dintre care cei mai mari sunt: Inn, Morava, Vah, Hron, Drava, Sava, Tisa, Timiș, Jiu, Olt, Argeș, Ialomița, Siret, Prut. Sistemul de canale Rin-Main-Dunăre și Dunăre-Marea Neagră asigură navigația fluvială între Marea Nordului și Marea Neagră.

Dunărea, după cum s-a menționat, s-a format acum câteva milioane de ani, când s-au eliberat de ape și au ieșit la suprafață munții Carpați și când s-au retras din spațiile intramontane mările Badeni-

ană, Sarmațiană, Meoțiană și Pontiană. În Cuaternar și-a făcut apariția în regiunile noastre omul. Într-un târziu, omul a dat nume obiectelor geografice din mediul ambiant, munților, râurilor, dealurilor, văilor etc. Cum se va fi numit inițial însuși fluviul, bineînțeles, nu se știe.

Primele informații în acest sens le avem din scrierile antice. Fluviul apare menționat cu două denumiri: *Hister* (*Istros*, *Istra*) pentru cursul inferior al râului și *Danubius* pentru cel superior și mediu. În izvoarele grecești (sec. VIII-V î.Hr.) este utilizată mai frecvent denumirea *Hister*, aceasta fiind preluată de la geți, triburi tracice care locuiau la gurile Dunării și în nordul Mării Negre, pe care grecii i-au cunoscut mai devreme decât pe daci. Romanii foloseau, începând cu sec. I î.Hr., denumirea *Danubius*, pentru partea de la izvoare până la Defileul Porților de Fier, și aceasta pentru că aici i-au întâlnit pe celți (în timpul războaielor cu galii), care denumeau marele fluviu cu nume dacice: *Danube* (ulterior latinizat – *Danubius*) și *Donaris*. De aici, probabil, formele hidronimului care și-au găsit răspândire în diferite limbi din regiune: v. slav. Дунавъ, germ. *Donau*, ung. *Duna*, rus. *Dunai*, slvc., ceh. *Dunaj*.

În izvoarele latine prevalează denumirea *Danubius*, aceasta mai cu seamă pentru cursurile superior și mediu ale fluviului. Consemnările sunt și în acest caz diferite. După calificarea lui Afidus Modestus (sec. I d.Hr.), Dunărea este fluviul sacru al dacilor. Despre cele două denumiri ale lui, *Danubius* (dacică) și *Hister* (*Istros*, *Istra*, getică), vorbesc mai mulți autori antici, care îi considerau pe daci și pe geți ca făcând parte din același popor (geto-dac) și vorbind aceeași limbă (geto-dacă).

Încă din timpurile vechi, pentru fiecare dintre denumirile antice, *Danubius* și *Hister* (*Istros*, *Istru*), s-a încercat a se găsi o explicație etimologică și o anumită semnificație de origine. În sec. al VI-II-lea î.Hr., Hesiod atribuia denumirii getice *Hister* semnificația „(râu) care curge falnic”, adică măreț, grandios, referindu-se, probabil, la principala caracteristică a cursului inferior al fluviului, față de curgerea lui lentă, domoală printre lacurile și bălțile din Câmpia Panoniei.

Din epoca modernă sunt cunoscute mai multe interpretări etimologice ale Dunării: 1. *Danubius* (*Danuvius*) din *Danube* (*Danuve*) și *fluviu*, prin contaminare; 2. din radicalul scito-sarmatic *dan-* / *tan-* „curent de apă”, „râu”, plus un alt cuvânt; 3. din iran. *dan-* plus suf. dacic *-ris*; 4. *Dunăre* din tema preindo-europeană *dhen* „curent de apă”, „râu”, plus componentul *-are*; 5. *Istru* (*Istra*) din trac. **is(t)r* „curgere”, „curent de apă puternic” ș.a. Ceea ce apropie între ele explicațiile de mai sus sunt radicalele *dan-* pentru *Danub* (*Danube*), *Danubius* (*Danuvius*) și *is(t)-r* pentru *Istru* (*Istra*). Pe baza

informațiilor istorice și lingvistice existente s-ar putea afirma că *Danub(e)* ar reproduce (pre)indo-europ. *dan-* „apă”, „râu”, iar *Danubius* (*Danuvius*) o formație latinească (în *-ius*) de la același radical. Cât privește alonimul *Donaris*, acesta pare să fie un compus pe teren geto-dacic din *don-* (o variantă a lui *dan-*) și componentul *-re/-ra*, care în indo-europeană avea și el sensul de „apă”, „râu”, hidronimul însemnând la origine „râul Don/Dan”. Pentru *Istru* ar putea rămâne valabilă etimologia indo-europeană *is(t)r*, acesta având la bază verbul *sreo* „a curge, a năvăli”, ceea ce s-ar potrivi cu principala caracteristică a cursului inferior al Dunării – „râu măreț, tumultuos, năvalnic”.

Cele două radicale pot fi ușor recunoscute în străvechile denumiri de râuri: *don-/dan-* în *Danais*, *Tanais* (Don), *Danaper*, *Danapris* (Nipru), *Danastris* (Nistru); *is(t)r* în *Danastris* (componentul secund), *Strimon* (*Struma*, în Bulgaria), *Strii* (în Ucraina). Numele fluviului Dunărea apare menționat într-un tratat de geografie din sec. al XIII-lea (*Dunowe*), într-un portulan din sec. al XIV-lea (*Danubio*), în operele istorice din sec. XV-XVI (*Danubium*). În documentele istorice românești denumirea *Dunărea* e frecvent atestată începând din sec. XIV-XV.

Poporul român s-a format pe un vast teritoriu

populat în trecut de geto-daci, succedați de daco-romani și dacoromâni, românii de odinioară și de astăzi. Acest teritoriu cuprindea provinciile romanizate ale Daciei, de la Tisa până la Nistru (în special partea de sud a Basarabiei) și din Carpații Păduroși până în nordul Balcanilor. Drept mărturie sunt vestigiile arheologice, datele antropologice, argumentele etnografice și lingvistice. În această privință, lingvistica, și în primul rând toponimia, dispune de un bogat arsenal de fapte și informații pe care ni le pune la dispoziție cu dărnicie. Numele de râuri și fluvii de origine geto-dacă confirmă prezența și continuitatea populației autohtone în spațiul carpato-danubiano-pontic din cele mai vechi timpuri. Aceste nume au fost transmise generațiilor următoare în mod direct, fără nici un alt mediu entolingvistic (slav sau maghiar). Moștenite de la geto-daci, în afară de *Dunăre*, *Prut* și *Nistru*, sunt considerate și denumirile românești ale multor afluenți ai Dunării: *Argeș*, *Criș*, *Mureș*, *Olt*, *Siret*, *Timiș*, *Tisa*.

Principalele râuri care izvorăsc, care curg în limitele bazinului basarabean și care se varsă în Dunăre, unele prin niște lacuri-limanuri, sunt Prut, Cahul, Ialpug, Catlabug, Chirghij, Aliaga, Dracula, Nerușai. Acestea au direcția de scurgere de la nord spre sud, formând, de fapt, bazinul hidrografic al

brațului dunărean Chilia, cu suprafața de aproximativ patru mii km². În vest și nord-vest bazinul este limitat de cumpăna apelor ce se varsă în Prut, iar în nord-est și est – de cea a apelor ce curg în Marea Neagră. Bazinul dunărean include zone ale Câmpiei Moldovei de Sud și ale Câmpiei Mării Negre. Altitudinile maxime ale terenului ating cotele în nord 270-300 m, iar în sud 20-30 m.

Dunărea este simbolul Europei. Pe 1 iunie 2004, la Viena, la inițiativa Comisiei Internaționale pentru Protejarea Fluviului Dunărea, a fost instituită *Ziua Internațională a Dunării*, sărbătorită în fiecare an, pe 29 iunie, de toate statele dunărene. Suntem atenționați prin aceasta că trebuie să ne ocrotim mediul nostru de viață, natura cu toate componentele sale primordiale. Dunărea și afluenții săi reprezintă un sistem acvatic de o mare importanță și valoare economică, socială și ecologică, cu implicații benefice în industrie, agricultură, navigație, hidroenergie și, principalul, în asigurarea cu apă potabilă a unei numeroase populații de pe continent.

Dunărea reprezintă o sursă bogată de inspirație în artă și literatură. Johann Strauss, compozitor austriac, în 1866 și-a intitulat celebrul vals *Dunărea albastră*, iar în 1880 Iosif Ivanovici, dirijor și compozitor român, și-a înnobilat cunoscutul vals, devenit popular, *Valurile Dunării*. Expoziții de pictură cu genericul „Ferestre deschise – Dunărea de la vărsare la izvoare” sunt permanent prezentate în multe orașe dunărene din România și din alte țări europene. Astfel își manifestă dragostea și respectul față de marele fluviu artiștii plastici contemporani. La Cazane, unde Carpații întâlnește Dunărea, minunatului

peisaj natural, acum mai bine de două decenii, i s-a alăturat măiestrosa statuie a lui Decebal, sculptată în malul stâncos al fluviului.

În scrierile istorice și operele literare Dunărea și râurile dunărene sunt descrise cu atribuțiuni ce privesc particularitățile fizico-geografice și importanța lor socială și de rezonanță istorică: „Nu se poate afla nicăieri în vreo altă țară, cât Moldova de mică, atâtea ape și natură împodobită cu asemenea locuri minunate ca aici” (*D. Cantemir*); „Natura a înzestrat Europa cu Dunărea cea mare, făuritoare de belșug și creatoare de frumusețe rare” (*M. Eminescu*); „Dunărea îmbrățișează România, unindu-i regiunile istorice și întregind-o de la Tisa până la Nistru și Mare” (*N. Iorga*).

Anatol Eremia

Sandu Țurcanu, actorul cu suflet de poet

El este un adevărat om de teatru. Toți care trebuiau să-l joace pe Marc Regul –și la Saratov, și la Moscova, și la Chișinău – ziceau: bun, am să-l fac, dar cum am să mă explic acasă?.. El e singurul care nu m-a întrebat. A primit fără nici un pic de obidă. Pur și simplu, l-a luat și l-a făcut excepțional!.. Eu zic că este un om de teatru care înțelege perfect mecanismul teatral. Și este un actor foarte bun!

Ion Druță

Pe 31 martie a.c., ar fi devenit sexagenar, dar de mai bine de cinci ani el, Sandu Țurcanu, Sașa, cum îi spuneam noi acasă, nu mai e printre noi. Cel mai bun prieten al meu. Copii fiind, eram mereu împreună: pe drum spre bunici, spre școală, la tutun, cu vacile, la tabără. Când a plecat la studii la Moscova, în primele luni mi se părea că nu mai am răbdare să vină vara. Apoi, peste mai multă vreme, a dat Dumnezeu și a venit la Cahul, în 1991, noi fiind alături până în fatidicul 2016. Mi-i foarte greu să-mi amintesc de acea vară îngrozitoare, când a plecat, peste alte 40 de zile plecând și Emilia, sora noastră...

Ce a urmat? Glasul lui Sandu în fonograme, spectacole jucate fără el, locul lui pustiu în autobuzul cu care mergem în deplasare, voci asemănătoare cu a lui, bărbați ce seamănă cu el, visuri... visuri... prilej de revedere...

Cum aş putea să scriu despre el, despre frațele Sandu Țurcanu? A fost și nu e... Rană vie... Până când? De aceea, mai bine să vorbească tot el – Sandu. Niște rânduri, niște gânduri, scrisori scumpe și păstrate, fiindcă erau atât de așteptate și de rare...

Aurica Țăruș-Țurcanu

Născut, pe 31 martie 1962, la Fântânița, raionul Drochia. Școala Superioară de Teatru de pe lângă Teatrul „E.Vahtangov” din Moscova (1987), actor la Teatrul „Luceafărul” (1987-1989), unde s-a produs în 15 roluri, altele șase consemnându-și în palmares la Teatrul-Parc de Cultură Națională din Chișinău (1989-1991). Din 1991 a activat la Muzical-Dramaticul „B.P.Hasdeu”, realizând aici peste 60 de roluri: Andron în „Păsările tinereții noastre”, Marc Regul în „Căderea Romei”, Dragomir în „Năpasta”, Ioan în „Apusul de soare se amână”, Ferechiș în „Se caută un mincinos” etc. Timp de un deceniu, până în 2010, a fost director al teatrului.

Premiul II în cadrul Concursului Național de Dramaturgie pentru piesa „Aventurile Iedului Alb” (1997), Premiul II pentru spectacolul „Năpasta” la Festivalul Național de Teatru „Nenea Iancu”, Premiul UNITEM și al Consiliului „Cortina” S.A. pentru merite în organizarea și dirijarea procesului teatral (2002), Premiul pentru cea mai originală realizare scenică, decernat la Gala UNITEM -2004, pentru spectacolul „Jocul dragostei și al întâmplării” după piesa lui P.Marivaux.

A decedat tragic pe 19 iunie 2016.

(...) Din primele rânduri ale micii (sau marii) mele scrisori, poți afla că sunt la culme de fericit pentru că ți-am auzit glăsciorul. La drept vorbind, ardeam de dorința – și ard – să stau cu tine la un pahar de vorbă: să mai punem țara la cale, să ne închinăm graiului pe care-l am atât de scump, dar

I-aud atât de rar. Uneori, visez acest grai. Ți-nchi-pui, visez literalmente totul: fiecare cuvânt, fiecare frază. Am o teamă interioară de a nu-l pierde. Sper să nu suferi o asemenea tragedie.

Aurico, sunt cel mai bogat de pe tot plaiul moldovenesc. Am o țară pe care o apăr nu cu arma, dar cu cuvântul, o bunică pe care o iubesc nu cu slova, ci cu inima, am o mamă de care-s legat prin firele argintii ale vremii, am un tată de la care am luat învățătura de a iubi, două surori cărora mă închin și rog puterea cerească să le cântărească mai mult noroc. (...) Îți trimit o poezie:

Fă, Doamne...

*Un miez de lună
Coborî din ceruri –
Fă, o, Doamne, ca să uit
Pribegia-mi prin deșerturi.
Iar când totul de-amănuntul
Voi uita pân-la absurd,
Fă, o, Doamne, ca pământul
Să mă tăinuie sub prund,
Mort fiind. Iar dacă visul
S-ar trezi-n copilării,
Fă-l, o, Doamne, și pe dânsul
Apărat pe la chindii.
Dacă m-oi trezi
(Se-ntâmplă să învie decedatul),
Fă, o, Doamne, ca cuvântul
Să-mi rămână veșnic tatăl.
Ochiul, rece de-o să cadă
Peste aripă, s-o frângă,
Doamne, fă ca niciodată
Ochiul meu să nu mai plângă.*

1985

(...) Cu multă energie am cules aceste clipe „de răgaz”, pentru a te bucura cu câteva rânduri scrise anume într-o limbă pe care o doresc. Vreau să stăm la taifas, să mai discutăm despre una, despre alta, precum o făceam de câte ori ne întâlneam.

În timpul de față sunt de gardă. Simplă: fugăresc prin cazarmă pe alți doi, de gardă și ei, dar mai mici în grad: regula și curățenia cere jertfe. Uite, acum, când scriu aceste rânduri, unul săpunește podeaua la clozet, un al doilea se plimbă la braț cu „Mașa” prin toată cazarma (...)

1985

(...) La acest început de epistolă, rog să am pardon că ți-am lăsat scrisoarea să stea închisă, pe o căldură ca asta, în cutia pentru poștă: am scos-o abia spre seară (...)

Sunt nespus de bucuros că ai boala limbii și roagă-te să deie Domnul să nu te lecuiești de ea ni-

ciodată. Or, într-adevăr, e o problemă ce depinde nu de fenomenul actual al vieții noastre, ci de aportul adus de noi înșine. Dacă vom da sânguină calității noastre de a uita, atunci toate încercările vor eșua, se vor dizolva în Apa Sâmbetei. Sunt convins că acest început de Eră, numită Perestroikă, se va înscrie cu buchii pregnante pe filele noi ale istoriei. Principalul e să dăm dovadă că este și tărie, și spirit atât național (nu zic „naționalist”), cât și sovietic (în cazul dat, iarăși, nu am în vedere dependența noastră de Rusia, ci ca statut, adică dependența de clasă).

Îți mulțumesc pentru citatele trimise de tine. La rândul meu, îți trimit și eu câte ceva: „Dacă dorești să fii iubită, trebuie să plăci, fără de asta nu-ți mai ajută nici legăturile, nici jurămintele, nici legile zeilor, nici cele lumești. Toată filosofia se constrânge într-un cuvânt: să plăci! Și femeia place atunci, când asta ea o dorește. Atunci place tot ce trebuie să

placă!” *Aspasia, soția lui Pericle (sec. V î.e.n.) (...)*

Transmite salutări flăcăilor, în deosebi lui Vitalie, Tudor și Andrei!

1987

Noroc, Auruș! (*aici eu strig*)

Bună ziua! (*cu vădită importanță*)

Află că-ți scrie Sandu. (*Nedumerit*) Sper să-mi fi recunoscut scrisul chiar atunci când ai deschis pli-cul. (*Ispititor*) Nu-i așa? (*Satisfăcut*) Ei, vezi? (*Lă-sând-o mai moale*) Am fost deunăzi acasă. Toți s-au bucurat, dar te așteptau și pe tine. Ce-a mai fost, nu-ți spun deocamdată, fiindcă am aflat că și tu ai fost ulterior acasă. (*Nespus de bucuros, punând mâna pe fruntea ciopârțită de cute*).

Eu sunt foarte sănătos: și moral, și mintal, și fizic. Plec în Țările Baltice! (*Naiv*)

După turneul nord-european sper să ne vedem cum-va. Atunci o să-ți aduc un pumn (*Confuz*), nu un pumn, ci un sac de noutăți. Acum permite-mi să te sărut. (*O sărută lung*). Îți zic „La revedere” (*Zice*). Strâng mâna (*Strânge*). Mă închin de sănătate (*Se închină*). Te mai sărut o dată! (*O mai sărută*). Termin de scris! (*Termină*).

1988

(...) Astăzi, când a trecut doar o săptămână de la întoarcerea mea din Țară (*despre gloria voiajului până la ea îți voi scrie altă dată*). În clipa când trăiesc niște derute pe cât de intime, pe atât de universale, mă hotărâi să-ți scriu o epistolă, după care sper să aflu ce mai faci (*vorba bucureștenilor*), cum îți merg treburile atât pe plan cultural, cât și pe celelalte planuri mai mult sau mai puțin importante. Nu știu dacă fi-voi în stare să-ți comunic mai detaliat turneul teatrului nostru în cele două capitale ale Țării, cert e una: noi am fost Acasă.

Bucuria cea mare a mea a fost și este că am avut enorma fericire de a privi (*nu-i adecvată noțiunea*), de a fi martor la dezvăluirea și desfășurarea acțiunilor tragice din celebra trilogie antică montată de Andrei Șerban la Naționalul Bucureșten. Totuși:

Arta e o mare Artă.

Despre spectacolul nostru „Zamolxe” vorbește spusa unui critic teatral: „Aici a pus mâna însăși Zamolxe. Feeria a fost montată de însăși zeii”. Iată, deci, cum stau lucrurile. (...)

1989

(...) Chișinăul mișună. Azi a fost îngropat un pictor moldovean (fie-i țărâna ușoară), fost student la Leningrad, înjunghiat acum 3 zile undeva în Grădina Publică. Din cauza asta, seara în capitală au avut loc niște acte de vandalism. Orice rus care nimerea în calea unui grup (la vreo 50 de oameni) nu scăpa teafăr. Teroarea naște teroare...

Îți trimit o poezie și aștept opinia ta.

Mă torc ca o lumină pală

Bolnavă de noapte, de stele turbate.

Nici o pastilă nu mă scoate din boală,

desigur nici medicul s-o facă nu poate.

Simt un sfârșit,

Un final redactat

De o putere dirijată de cer...

Doamne, mă iartă

De-s prea rafinat

În fraza cu care-ndurarea o cer.

Prefer, cuminte, a fi tăcere,

A fi impuls de potență,

A fi și-o schijă de durere,

De bucurie, de tristețe.

1990

Toate poemele lui Sandu Țurcanu, nu multe la număr, alcătuiesc un mare poem, unul singur – poemul vieții lui, poem-cântec, poem-sonet, poem-rondel, romanță, doină, baladă, mit. Sandu Țurcanu rămâne o Legendă a Teatrului „B.P.Hasdeu” din Cahul, o legendă nerostită până la capăt. Tocmai de aceea poezia lui poate completa viziunea noastră despre Artist, viziunea celor care l-au cunoscut.

Veronica Popa, doctor în filologie

Cine sunt

Eu sunt ca un scrum,
O cenușă
Într-un vas prăfuit de pe raft
În Muzeul cu lacăt la ușă,
De trei sute de ani încuiat.

S-au găsit învățați să mă afle
Să m-adune?
Apoi, transpirați,
Să-mi decline destinul și fapta
Cu silabe
Și cu dizolvanți?!

De-aș fi știut eu, atunci
Când am ars,
C-am s-ajung exponat,
M-aș fi rupt din potop
Ca o cruce-n extaz...
Eu în sine m-aș fi înhumat!

Și atunci, în Muzeul cu lacăt,
De trei sute de ani încuiat,
Ocupam o celulă întreagă.
Nu o tristă bucată de raft!..

Autobiografie

Cine-am fost?
Am fost, poate, Infernul
Clocotitor în flăcări și pucioasă...
Sau, fără rost,
Cutreieram tot Cerul,
Pornit și El cu-ncetul să mai crească...

Cine sunt?
Sunt, poate, o Visare
A Geniului divin ce m-a născut...
Sau Punct,
Rămas și el din semnul d-exclamare
Ce – atunci când mai eram –
S-a și pierdut...

Ce pot să fiu?
N-o să devin un Zeu!
Și asta, da, o știu mult prea bine...
Pot să dispar,
Dar o să-mi pară rău,
Când,
Chiar nici tu,
N-ai să te gândești la mine.

Alea Iacta Est!

Măsur cu pași mărunți orice secundă
Ce m-apropie de-al vieții Everest,
De vârful selenar al *Arbre Mundi*
Și eu îl urc...
ALEA IACTA EST!

Mă tot grăbesc să reușesc să fac
Mai multe-n viața asta ce-o trăiesc!
Și chiar atunci, când buzele îmi tac,
Cugetul spune:
ALEA IACTA EST!

Pun inima pe-al sorților balanță
Să-mi cântărească viața zeul Seth
Și, chiar de-o fi ca să se rupă ața,
Voi zice:
ALEA IACTA EST!

Căci și atunci – în fața morții mele –
La completarea ultimului test
Voi arunca trei zaruri între stele,
Zicând în sine:
ALEA IACTA EST!

Lumânarea

Am lăsat să cadă ceara
Peste unghia-mi topită...
Și-am rămas o lumânare
Fără muc,
Dar cu ispită...

Ceară sunt...
Și cum văd focul
Coborând pe muc,
Eu tac...
Și-mi adun întreg norocul
Într-o zodie...
... cu ac!

Sunt

Sunt protejatul zeiței Afrodita:
În tot ce fac, doar Erosul derivă –
Din gând și faptă, slovă și ispită,
Din felul și din firea mea activă.

O, altfel, decât voi, această lume
 Și Universul văd cu ochiul trei,
 Chiar Dumnezeu își are un alt nume –
 Mai plin, mai amplu, cu mai mult temei.
 Natura, prin profana ei prezență,
 Ne penetrează-n spirit și în fire
 Cu noi, încă puberte, revelații –
 Apocalips al Zeului Iubire!

E toamnă...

Frig...

Din ceruri plouă

Cu lacrimi dulci, dumnezeiești.

Întreb femeia ce mă plânge:

-Iubito, chiar tu ești?

Dar îmi răspund în tihnă stropii

Prelinși pe-obrazul gliei mele:

- Om bun, să nu-ți mai chemi iubita,

Te plânge dânsa... da-i femeie.

Coboară îngerii cu torțe-aprinse,

Cântând, s-adună-n jurul meu...

Pe scara sufletelor, plânsă,

Mai urcă-o umbră...

Parcă-s eu.

Urcând încet, zăresc femeia,

Pe mama pruncilor lumești.

Ce-a tresărit, când auzit-a:

-Iubito, chiar tu ești?

Ca un ecou zbură-ntrebarea

Și-o alta veni loc să-i eie:

-Om bun, – mi-a zis atunci ecoul, –

Te plânge dânsa... da-i femeie.

Nemaiștiind ce se întâmplă,

Văd pragul casei părintești.

Și cu sfială...și cu frică...

Întreb: - Iubito, unde ești?

Și îmi apare-n prag femeia –

Mai albă, parcă din senin,

Zicându-mi: - Intră, dragul mamei,

Ce stai în prag? Nu ești strein...

Vin îngerii cu torțe-aprinse,

S-adună toți în jurul meu

Pe scara sufletelor, plânsă,

Mă urc supus spre Dumnezeu!

Arunc

Arunc

Măinile-n aer,

De aer

Să le-ating...

Aerul

Arde în aer,

Iar eu în aer

Mă sting...

Arunc

Măinile-n codru –

Pădure fără hotar –

Totul

Apare în codru,

Iar eu

În codru

Dispar.

Arunc

Măinile-n apă,

Să simt al ei răcor...

Viața

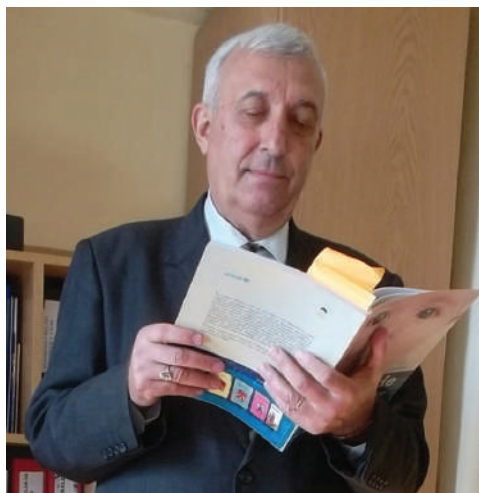
Începe în apă,

Iar eu în apă

Mor.

ELOCINȚA BIBLICĂ, HERMENEUTICA LUMINII

Este adevărat că în cea mai importantă scriere a antichității și cea mai citită carte din lume – Biblia – nu apare termenul de retorică. În schimb, este relevată importanța deosebită a cuvântului și sunt utilizate figuri de stil întâlnite în retorică: metafore, hiperbole, comparații, alegorii etc. Din versetele profetice ale Vechiului Testament, gândirea teologică creștină a moștenit sensibilitatea angelică, întemeietoare a dreptei credințe și a rugăciunii. Lumea biblică aduce mutații distincte la nivelul comunicării cu Absolutul divin.

Tot Biblia ne face cunoscut ceea ce spunea Sf. Apostol Pavel despre dragostea universală. Notă ireductibilă a retoricii, Sf. Pavel este simplitatea cărturarului creștin¹. Versetele din Epistola I către Corinteni a Sf. Apostol Pavel reflectă lumina cerului, care pătrunde prin cuvântul iluminat de har în adâncurile curate ale sufletului: „Dragostea este îndelung răbdătoare, este plină de bunătate, dragostea nu pizmuiește; dragostea nu se laudă, nu se umple de mândrie, nu se poartă necuviincios, nu se bucură de nelegiuire, ci se bucură de adevăr. Dragostea nu va pieri niciodată.” Cu dreptate s-a observat că „profetul este nu predicator, așa cum vor fi apostolii mai târziu, în Biserica Creștină, care vor fi trimiși să vestească Evanghelia”.²

În anii vieții pământene a lui Iisus, exista însă o formă de oratorie conjugată cu hermeneu-

tica (formă matricială pentru omiletica creștină de mai târziu). În templu (sinagogă) rabinul (învățătorul) citea un fragment din textul biblic, pe care-l supunea atenției celor prezenți în jurul său. Pe când se numea Saul (Sf. Ap. Pavel) și învăța de la rabini esențialele lumii reflectate în manuscrisele din temple, în prestigioase școli din Tars, cel ce avea să devină „Apostolul neamurilor” avusese experiențe oratorice în tiparele vechiului iudaism testamental. Întemnițat la Roma pentru credința sa, acest erudit îi îndemna pe locuitorii cetății Colose (Asia Mică), o comunitate de evrei, greci, frigieni – nu puțini eretici – să-și orienteze meditațiile spre învățătura lui Iisus, după firea adevărului: „Rugându-vă totodată și pentru noi, pentru ca Dumnezeu să ne deschidă ușa cuvântului spre a vesti taina lui Hristos”; 6. *Vorba voastră să fie întotdeauna plăcută, dreașă cu sare, ca să știți cum trebuie să răspundeți fiecăruia*” (Coloseni, 4,6).

Un referent al epistolelor Sf. Pavel a fost Timotei, a cărui mamă, evreică de origine, s-a convertit la creștinism. Bătrân și bolnav, Sf. Pavel îi cerea lui Timotei să-i ocrotească pe creștinii persecutați, iar el să se smerească spre a deveni un orator creștin pătrunzător, răbdător și deslușit: „Propovăduiește cuvântul, stăruiește cu timp și fără timp, mustră, ceartă, îndeamnă, cu toată îndelunga-răbdare și învățătură”. Astfel debutează „umanismul creștin” (într-un imperiu cu o optică religioasă aparent ireconciliabilă), în spiritul căruia vor crea Clement Alexandrinul, Origen, Minucius Felix (Octavianus), *Quintus Septimius Florens Tertullianus* (Apologeticum), Ciprian, Lactanțiu, Sf. Hieronymus (Chronicon).

Sf. Aurelius Ambrosius, daco-romanul Sf. Ioan Cassian (eruditul autor al lucrărilor *De institutis coenobiorum*, *Conlationes*, precum și al unei dezbateri despre doctrina lui Nestorius (asupra Reîncarnării). Paulinus de Nola prețuia scrierile altui cărturar protoromân – Sf. Niceta Remesianul, omagîindu-l prin acest vers: „La cuvântu-ți cald, scitul se-mblânzește”.

Biblioteca teologică a sporit cu *Libelli Instructionis*, *De vigiliis*, *De Psalmodiae boni*, *Te Deum Laudamus*, *De divertis appellationibus*. În legătură cu ultima lucrare a lui Niceta Remesianul, Mitropolitul Acad. Nestor Vornicescu sublinia înalta calitate a discursului teologic ce se distinge

1 Biblia sau Sfânta Scriptură, Ed. Inst. Biblic și de Misiune, B.O.R., Buc., 1982, pp. 11-23.

2 Virgil Nistru Țigănuș. Retorica. Editura Fundației Universitare „Dunărea de Jos”-Galați, 2005

prin „fluiditatea expunerii, structura clară, stilul limpede”.³ În excesul de austeritate al primelor secole, momentul istoric de la Milano 313 d.Ch., al cărui protagonist a fost împăratul Constantin, a condus la europenizarea gândirii creștine. Aici, la Milano, va face proba elocinței „cu spirit de claritate de disciplină romană” Sf. Ambrozie. Sf. Ioan Gură de Aur (Hristostomul) va fi ascultat predicând la Constantinopol, Sf. Vasile – în Cezareea, iar Fericitul Augustin – la Hipponiu și Roma. Răspândind învățătura lui Iisus Hristos, acești Sfinți Părinți, buni cunoscători ai retoricii precreștine, „nu s-au gândit să întrebuințeze talentul lor ca prin el să impresioneze. Ei erau convinși, înainte de toate, de adevărul creștin, care-i făcea să vorbească dintr-o necesitate interioară (...). Scopul urmărit de Sf Părinți nu era să realizeze frumosul formal, ci să convingă sufletele care îl ascultau. Tiganuș Retorica, p.67.

Virgil Nemoianu, de la Catholic University Washington, autor al eseurilor *Calmul valorilor* (1971), *Arhipelag interior* (1994), *Micro-Armonia* (1996)], atrăgea atenția asupra *dimensiunilor estetice ale Bibliei*, cerând studenților să recunoască „frumusețile poetice, tragice sau narrative”, „împietirea frățească și iubitoare între literaturitatea Bibliei și inspirația ei divină”.⁴

Din studiul Bibliei și revelarea învățăturilor

sale a luat naștere *Omiletica* – disciplină teologică, asemănătoare retoricii, sau chiar fică a acesteia, precum și omilia – discursul religios similar prediciei, grație slujitorilor bisericii devotați, culți și talentați în cuvântul lor. Cunoscutul istoric al literaturii patristice, Ioan G. Coman, arăta că *Oratoria*, sau, mai exact, *predica* și *omilia* sunt un gen foarte dezvoltat în literatura patristică. Misionarii, având a răspândi cuvântul evanghelic până departe, au cultivat *alocuția, predica și discursul*.⁵ În lăcașurile românești de *închinare* erau ascultate, înainte de veacul al XIV-lea, „omiliile” și „pericopele” evanghelice.

Sfânta Liturghie a Sf. Ioan Gură de Aur și învățăturile sale, expuse într-o ordine exemplară, au fost tălmăcite de către slujitorii altarelor sau de către intelectuali înduhovniciți. „Sf. Ioan Gură de Aur prelucrează, cu rafinament și prudență, deopotrivă izvoare biblice, vechi testamentare și izvoare grecești, dându-le curs sigur în direcția noii credințe”, scrie dl. prof. Petru Ursache.⁶ Sfântul Vasile cel Mare (330-379 d. Hr.), sfânt părinte al Bisericii Răsăritene, în scrierea sa „Omile către tineri” îndeamnă pe tinerii creștini din vremea lui să nu disprețuiască scrierile profane, dar să le utilizeze cu discernământ, așa cum face albină: se așază pe toate florile, dar nu de la toate culege substanțele pentru miere. Așa trebuie să procedeze și predicatorul

³ Nestor Vornicescu, *Desăvârșirea unității noastre naționale - fundament al unității bisericii străbune*, Ed. Mitropolia Olteniei, 1988, p. 28 ⁷ Pr. V. Popescu, op. cit., pp. 46-47.

⁴ Virgil Nemoianu, *Jocurile divinității*, Ed. Polirom, 2000, Iași, p. 25.

⁵ Ioan P. Coman, *Probleme de filosofie și literatură patristică*, Ed. Casa Școlilor, p. 21.

⁶ Petru Ursache, *Mic tratat de estetică teologică*, Ed. Junimea, Iași, 1999, p. 91.

creștin: să cerceteze și scrierile laice, alături de cele bisericești, mai ales cele cu privire la tehnica redacției și prezentării predicii, respectiv Retoricele. De altfel, mare parte din regulile retoricii antice au fost însușite, cu mare folos, de către predicatorii creștini. Să nu uităm că Sfinții Părinți, în marea lor majoritate, au studiat și retorica la școlile înalte ale vremii, alături de alte discipline în uz atunci. Nu numai că au studiat-o, dar au fost, unii dintre ei, retori sau au practicat avocatura până în momentul în care s-au dedicat exclusiv misiunii creștine. Astfel, Tertulian, studiind retorica, a practicat avocatura, Sf. Ciprian a fost retor în Cartagina, Lactantiu a studiat retorica, devenind el însuși profesor de retorică în Nicomidia, iar mai apoi profesor de aceeași disciplină.

Cel dintâi și cel mai mare predicator creștin a fost Iisus Hristos, iar Evanghelia pe care a propovăduit-o reprezintă temelia predicii creștine. Despre nici un alt învățător nu s-a spus vreodată: „Niciodată n-a vorbit un om ca Omul Acesta” (Ioan 7;46). Această exprimare lapidară surprinsă de Sfântul Ioan pe buzele unor slujbași simpli, trimiși de farisei să-L prindă pe Iisus și să-L aducă legat, reprezintă punctul de plecare al demersului de a pătrunde în tainele oratoriei divino-umane a Mântuitorului. Slujbașii s-au întors cu mâinile goale tocmai pentru faptul că au rămas fascinați de cuvântul unui învățător, pe care-l catalogaseră inițial drept un „agitator oarecare”.

Considerată din punct de vedere istoric, predica Mântuitorului este modelul prin excelență al predicii creștine. Matei (28.8): „Unul este Învățătorul nostru”. Unul, nu în sens de singular și exclusiv, ci de revelator suprem al adevărului, cu putere dumnezeiască de a trezi spiritele, pentru a le purifica. Mântuitorul nu a fost elevul scolii teologice iudaice; dimpotrivă, El a reprezentat opoziția față de cărturarii vremii sale. A stăruit însă pe tâlcuirea Legii și a Proorocilor, lege pe care nu „a venit să o strice, ci să o plinească”, adică să o desăvârșească, completând ceea ce lipsea de fapt Testamentului Vechi: iubirea universală. Totodată, iubirea totală, până la jertfa de sine. Așa se explică și noutatea poruncii Domnului: „Poruncă nouă vă dau vouă: să vă iubiți unul pe altul, precum Eu v-am iubit pe voi”.

Forma predicii Sale a fost variată și a avut în vedere caracterul și cultura ascultătorilor. Într-un fel a vorbit în fața cărturarilor, fariseilor și bogaților, altfel în fața oamenilor simpli și umili. Păcătoșilor, bărbați și femei, cuvântul Lui le-a trezit simțul remușcării; celor ce aveau să sufere pentru Evanghelie, le-a vorbit de slava Împărăției Cerurilor. Pe cei obidiți i-a mângâiat, pe cei bolnavi i-a vindecat, pe cei morți i-a înviat, pe copii i-a binecuvântat, iar adevărurile spirituale pe care le rostea erau înfățișate într-o formă concretă și sugestivă, menită să de-

termine punerea în mișcare a gândirii și conștiinței ascultătorilor, căci Mântuitorul s-a adresat deopotrivă minții și inimii celor ce-L ascultau.

Așadar, fondul, forma și forța predicii Sale a constat în adevăruri esențiale, vitale, formulate simplu, limpede, firesc și însuflețit. Cu toate că în unele împrejurări folosea vorbirea obișnuită, directă, Mântuitorul a întrebuițat cu precădere parabola. Ca termen, „parabolă” (gr. „paraboli”) înseamnă „a pune lucrurile alături”, „a spune lucrurile în alt mod”. Întrebuițarea parabolelor oferea anumite avantaje: pentru ascultătorii simpli, istorioarele simple, intuitive, sunt mai ușor de ținut minte; de asemenea, prin parabole se pot biciui mai ușor păcatele. Exegeții au numărat 33 de parabole rostite de Mântuitorul Hristos, care se întrec în frumusețe unele pe altele și prin care se fac cunoscute, în mod discret, adevăruri dogmatice care depășesc puterea obișnuită de înțelegere. Ne amintim în acest sens și de principiul pedagogic enunțat de filozoful britanic Herbert Spencer (1820 - 1903): „Pe cele abstracte le facem sensibile prin cele cunoscute”. Așa se explică faptul că parabolele conțin tablouri luate din toate genurile de ocupații cunoscute atunci în Țara Sfântă: agricultură, pescuit, gospodăria casnică din familie, relațiile sociale comune, tabieturile casei regale etc. La frumusețea lor stilistică și adâncimea mesajului omiletic se adaugă valoarea actualității: oricare dintre ele pare a fi rostită pentru noi, cei de azi.

În concluzie, predica Mântuitorului are, în chip absolut, cele două calități necesare actului omiletic autentic: frumusețe și putere de convingere. Ambele dovedesc cu prisosință că Iisus a fost cel dintâi mare educator al omenirii, cum mărturisește profesorul Simion Mehedinți.

Sfinții Apostoli nu au fost cărturari, dar Sfântul Duh le-a descoperit știința tainelor dumnezeiești și darul limbilor. Cunoscând bine adevărurile divine pe care aveau să le predice, fiind martori ai Domnului și profund convinși de aceste adevăruri, apostolii au avut putința să expună, în limbaj propriu, aceste adevăruri. Este exact ceea ce a exprimat Sf. Apostol Pavel: „Iar cuvântul meu și propovăduirea nu stau în dovezile meșteșugite ale înțelepciunii omenești, ci în dovedirea Duhului lui Dumnezeu”.

Origen (185-254) este cel dintâi teolog răsăritean, de la care ne-a rămas un însemnat număr de predici. Opera sa exegetică cuprinde aproape întreaga Sfântă Scriptură, dar, din păcate, nu toate omiliile sale s-au păstrat. Erudiția lui Origen este bine cunoscută: la 18 ani ajunge conducătorul Academiei Filozofice din Alexandria și se spune ca permanent era însoțit de scribi care notau toate prelegerile pe care le ținea. Sfântul Vasile cel Mare ne-a lăsat 22 de omilii și 24 cuvântări diferite: dogmatice, mora-

le, panegirice și pedagogice. În lucrarea sa „Învăță-turi morale” dă reguli pentru predicatori.

Elocința sacră cunoștea raportul dintre *scopul* și *mijloacele persuasiunii* (convingerea printr-un mijlocitor al adevărului). Contemporanul Ferici-tului Augustin, Papa Leon cel Mare (390-461) l-a întâmpinat pe Atila, la Mantua, în anul 452. Avea 62 de ani, când, adresându-se cu sacră limpezime conducătorului hunilor, l-a convins să ocolească cu cetele războinice Cetatea Eternă. Hunii nu erau singurii barbari care încercau să cucerească Europa creștină. Tătarii, cumanii, pecenegii, *marea* ava-lanșă slavă precreștină și apoi ostrogoții, vizigoții, francii și (mai ales) vandalii aveau să înțeleagă, în cele din urmă, rodnicia spirituală a Logosului. În cele din urmă, au acceptat faptul că El este singu-ra autoritate prin care pot să se salveze de osânda sălbăticiei, a instabilității și a inculturii. „Elocința creștină încearcă asupra acestui haos forța sa rege-neratoare, scria Dr. N. Chiriac Dimancea. Ea merge în fața acestor popoare ce le trimite Dumnezeu [...] Niciodată însă Cuvântul n-a făcut eforturi mai nobi-le și, de asemenea, nu a avut momente mai fericite ca în acele timpuri. Vom vedea acea vastă republică creștină, care va fi minunea Evului Mediu...”⁷ În același registru categorial Ieromonahul Vasile Vasi-lache menționa: „Cei dintâi apostoli ai predicii pen-tru creștinarea acestor popoare păgâne au fost: călu-gărul *Augustin*, cu 40 de misionari romani, în Marea Britanie, pe la 596; *Bonifaciu* – în Germania, unde a primit și mucenicia la Frizi; *Columban* în Elveția, *Rupert* în Salzburg, iar în Răsărit *Metodiu* (Constan-tin) și *Chiril* la slavi, în Peninsula Balcanică, dând slavilor alfabetul odată cu credința și formându-le limba lor literară prin tratarea cărților sfinte în graiul lor.

Sfântul Ioan Gură de Aur este recunoscut unanim ca cel mai mare predicator din perioada patristică și este considerat, totodată, teoretician omiletic prin referirile la predică și predicator din „Tratatul despre preoție” și „Omilia despre predi-ca”. „Secretul” predicii Sf. Ioan constă în utilizarea optimă a Sf. Scripturi, pe care o cunoștea în chip admirabil. Biografii spun că timp de șase ani, retras în ascetism, a studiat-o cu ardoare, sfârșind prin a o cunoaște în amănunt. În toate predicile (aprox. 700) apelează la Sf. Scriptura pentru a susține dogmele creștine. Odată cu limbajul ales, în predicile sale întâlnim o permanentă vioiciune a ideilor. Atenția ascultătorilor este întreținută, de asemenea, și prin expresii surpriză, prin actualizări șocante, în sensul bun al cuvântului. Prin sugestiile și sfaturile pe care le dă, Sf. Ioan Gură de Aur trebuie considerat și un

teoretician al predicii. Astfel, în „Tratatul despre Preoție” vorbește despre importanța covârșitoare a predicii: „În afară de pilda prin faptă, preoții nu au decât un mijloc, o singură cale de vindecare: învă-țătura cu cuvântul, predica”. Cu aceeași conștiință a responsabilității față de importanța cuvântului, Sf. Ioan a rostit, pe când era preot în Antiohia, „Omilia despre predică”, în care atrage atenția, între altele, că predicatorul nu trebuie să se asemene doar cu un chirurg care taie partea bolnavă, ci are îndatorirea să și vindece, să îngrijească rănilor respective: „cel mai bun mijloc de vindecare nu-i numai tăierea părții bolnave, ci și oblojirea rănilor; iar cea mai minunată lege de predicare, nu-i numai musturarea, ci și sfatul și mângâierea”.

Din bogățiile oratorice ale lui Ioan Gură de Aur redăm un pasaj referitor la „Măreția lui Dumne-zeu”: „Dumnezeu e mare în sine însuși, Dumnezeu este mare în lucrurile sale. În sine însuși Dumnezeu este Ființa Infinită, Perfecțiune fără margine. Veș-nicie fără sfârșit, Frumusețe fără amestecare”. „El locuiește, zice apostolul, în lumină neapropiată”. „Nimeni nu l-a văzut pe Dumnezeu, nici nu poate să-l vadă”. Și „Nimeni nu cunoaște pe Dumnezeu decât Fiul”. „Însă acest Dumnezeu, atât de mare, atât de neaccesibil în El însuși, a socotit demn să ni se arate nouă sub vălul lucrurilor create, și dacă măreția sa cea intimă ne scapă, măreția pe care o îmbracă lucrurile sale ni-l fac cunoscut în mod mi-nunat.”⁸

Victor Axenti, dr. conf. univ.
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu
Hasdeu” din Cahul

⁸ Bogățiile oratorice ale Sfântului Iona Gură de Aur, traduce-re din limba franceză de diacon Gheorghe Bărbuț, Editate de Mănăstirea „Portăriță” jud. Satu Mare, 2002, p. 4.

Pavel Cornogolub. *Se trece scumpia*

⁷ *Apud* Virgil Nistru Țigănuș, *Retorica*, Editura Fundației Universitare „Dunărea de Jos”-Galați, p.74, 2005.

Veronica Popa, dr. în filologie
Colegiul „Iulia Hasdeu”, Cahul

În căutarea frumuseților de altădată.

Casa țărănească din Sudul Basarabiei.

*„Casă singură și tristă / Dintr-un pumn amar de lut, / Rugăci-
unea ta nescrisă / M-a durut. / Lutul tău l-aș strânge-n palmă, / L-aș
lua cu mine-n cer / Și la Cina Cea de Taină / Aș gusta din el, stingher.
/ Și mi-ar fi inima plină, / Și nimica n-aș mai cere, / Imi vei ține de
Lumină / Intr-o zi de Înviere.*

Suntem tot mai mult conștienți de faptul că trăim într-o epocă în care, cu regret, satul tradițional românesc, civilizația rurală, singura adevărată și definitivă, dispare. Omul modern își desacralizează treptat lumea, asumându-și o existență profană; lui îi este din ce în ce mai greu să regăsească dimensiunile existențiale ale omului religios al societății arhaice. Pericolul pierderii valorilor constă nu din contestarea, ci din uitarea lor, spunea Horia Bernea.

Din acest motiv, încercăm, în aceste note sumare, să punem în valoare urme arhaice ale țăranului român în satele din Basarabia (Lunca Prutului de Jos). Geografiile sunt, în fond, de ordin spiritual, de aceea suntem convinși de faptul că popoarele lumii există în primul rând în spirit și nu pot fi constrânse de granițele fizice ale teritoriilor lor, pe care istoria de multe ori le impune de-a lungul vremii, pentru a ne mai lăsa să vorbim despre o identitate multumitoare. Astfel, țăranul român din Basarabia, izolat de-a lungul timpului de matricea spirituală românească, forțat de istorie să existe dincolo de geografiile reale ale spațiului românesc, își apără limba, tradițiile, promovând, în fața istoriei, existența patriei sale spirituale.

Cu automobilul, cu bicicleta sau pe jos, o călătorie prin satele noastre din sud ne va oferi posibilitatea să descoperim *casa țăranului român* ca o „lume a noastră”, păstrată din cele mai vechi timpuri până în prezent – spațiul sacru și construcția rituală a locuinței omenești, casa ca o cetate, casa ca un spațiu de regăsire a paradisului, a Patriei.

Ca și cetatea ori sanctuarul, casa este sanctificată, în parte sau în întregime, printr-un simbolism ori un ritual cosmogonic, mărturisirea Mircea Eliade. Așezarea într-un anumit loc, construcția unui sat sau doar a unei case implică o hotărâre de cea mai mare importanță, pentru că aceasta privește, de fapt, crearea, păstrarea, perpetuarea propriei „lumi”. Nimeni nu-și schimbă locuința fără o strângere de inimă, pentru că nu este ușor să-ți părăsești „lumea”. Locuința nu este un obiect, o „mașină de locuit”, ci Universul pe care omul și-l clădește, imitând Creația exemplară a zeilor, cosmogonia.

De-a lungul timpului, românul basarabean a fost nevoit, ba chiar forțat uneori, să-și schimbe locuința, să și-o părăsească, să ia calea exilului, a refugului, a deportărilor. Cu toate acestea, forța lăuntrică și credința izvorâtă din vatra satului l-a salvat de fiecare dată de la pieire.

Chiar și acum, la începutul mileniului trei, când lemnul, lutul și chiar piatra sunt înlocuite galopant cu plasticul, mai găsim urme ale meșterilor populari care și-au urcat sufletul pe creasta caselor,

făcând legământ cu nemurirea. Ceea ce ne interesează la casele tradiționale, care s-au mai păstrat la noi, este atât varietatea infinită, cât mai ales elementele comune, de unitate, care vorbesc despre continuitatea noastră ca români dincolo de granițele politice ale României.

Casa necesită o abordare interdisciplinară – arheologică, istorică, lingvistică, etnografică, artistică, sociologică, religioasă, antropologică etc. Casa țăranului român exprimă, parafrazându-l pe Vasile Alecsandri, *cuminția omenească, relevarea simțului de nemurire, exprimat prin glasul poporului*.

Interesul constant al țăranului pentru latura estetică a elementelor care alcătuiesc gospodăria țărănească trădează un mod de a fi și de a gândi profund și frumos. Fecare casă țărănească avea și are personalitatea ei și, în același timp, respecta altădată (nu și acum) o tradiție moștenită din străbuni, fapt care îi conferea unicitate în lume. Trăim ceasul, când ultimele rezistențe ale stilului de cultură rurală (autentic românească) încep să cadă, să dispară. Suntem deja angajați în această înstrăinare de

specificul național.

Așadar, încercăm să dăm de izvorul care a alimentat toate aceste forme, linia, geometria, motivele, dar și culoarea, vitalitatea cromatică, toate aceste momente specific naționale; să luăm cunoștință de sâmburele viu din care au izvorât și miturile, și Eminescu, și Pârvan, dar și meșteșugurile noastre populare.

Cele mai răspândite sunt simbolurile geometrice. **Rombul** este reprezentarea geometrică a oului și preia funcțiile lui vitale, darul său sublim, sacru: vitalitate, fertilitate, fecunditate și naștere. Mărgărita Miller-Verghy, în *Vechi motive decorative românești*, București, Editura Vestfala, 2007, subliniază vechimea ornamentului în arta populară românească și face, în același timp, o incursiune în istoria umanității, care poate explica vechimea și persistența lui în mai multe culturi ale lumii antice, relevând prezența acestuia încă în scrierea cuneiformă ca semn pentru soare, reprezentat fiind prin patru linii egale așezate în jurul unui centru. **Zig-zagul** face parte dintre motivele ornamentale regăsite în toate culturile lumii. În zonele noastre s-au făcut descoperiri arheologice care au scos la lumină numeroase obiecte ce au ca ornament zig-

zagul. Sculptorul Ioan Marchiș, în teza sa de doctorat, subliniază că în vechime oamenii, cu ajutorul liniei în zig-zag, au redat cursul unei ape. Traseul unui drum prindea contur dacă se adăuga o linie dreaptă dedesubt (Ioan Marchiș, *Simbolica artelor non-verbale. Aplicații hermeneutice*. Baia Mare, Editura Ethnologica, 2011). Părerile specialiștilor care s-au aplecat asupra acestui motiv sunt diferite. Mărgărita Miller-Verghy îl consideră drept reprezentare a fulgerului, la fel și Nicolae Dunăre îl pune în rândul ornamentelor cosmomorfe, denumindu-l „călița ocolită” (Nicolae Dunăre, *Ornamentică tradițională comparată*, București, Editura Meridiane, 1979).

Imaginile florale – mușcata, tămâia, maghiranul, rosmarinul, garoafele, lemnul Domnului etc. – sunt, pe lângă busuioc, florile cele mai favorite ale românilor. **Rozetele sau rozele** cu mai multe petale (frecvente și în arhitectura antică, și în arta orientală) au valoare protectoare, împotriva răului, dar pot să însemne și durata vieții pământești. **Crucea simplă sau crucea înscrisă în cerc** (precum binecunoscutul simbol celtic) este cea mai complexă imagine întâlnită pe frontoanele caselor țărănești. Aceasta este încărcată nu numai cu semnificații creștine ale sacrificiului lui Iisus, ci și cu valori venite dintr-o epocă precreștină. Linia verticală - legătura dintre cer și pământ, corespondența arborelui lumii, iar linia orizontală - asociată vieții pământești.

Fitototemuri. Imaginea bradului, ca totem, o întâlnim încă în neolitic, la triburile primitive autohtone. Cu rămurică de brad în mână este reprezentată mai târziu, în mitologia tracă, zeița Bendis. În imaginația mitopoetică a predacilor bradul capătă mai multe valențe simbolice: de reprezentant al lumii vegetale carpatice, de expresie plastică a puterii mirifice a vegetației și, mai apoi, a daimonologiei vegetale; de simbol al relațiilor și comuniunii omului cu lumea vegetală; de blazon al economiei domestice de grup social (gintă și trib); de transsimbol al exogamiei comunitare. Totemismul arboricol al bradului la predaci pune premisele cultului arborilor sacri și al dendrolatriei, care vor lua mai apoi, în perioada dacă, forme plenare în concepția și viziunea dacilor propriu-ziși. În concepția și viziunea mitopoetică a dacilor, bradul este fantasma arborelui cosmogonic ce străbate cerurile cu coroana lui plină de aștri și făpturi miraculoase; coroana lui proteja ginta sau tribul, cu eroii lor civilizatori sau salvatori.

Zoototemurile. **Bourul** era un animal răspândit în pădurile Daciei și Traciei și se bucura, ca și **taurul**, de o specială cinstire religioasă la **daco-geți**. Totemul **lupului**. Interpretând mențiunile lui Strabon asupra numelui etnic al dacilor, Mircea Eliade susține că acesta este numele unui trib trac

din Carpați, datorită credinței că membrii lui se aseamănă **lupilor**. Insignele sau emblemele totemice ale acestei confrerii erau măciuca și stindardul în formă de **balaur cu cap de lup**. În *Idei și forme istorice*, Vasile Pârvan prezintă totemismul și tabuismul ca fenomene complementare ale religiozității primitive, iar în *Getica* încearcă să explice stindardul cu chip de balaur dacic ca signum de ordin totemic, moștenit de daci de la antecesorii.

În seria presupuselor zoototemuri sălbatice trebuie să menționăm și pe cel al **cerbului**. S-au descoperit pe teritoriul României figurine zoomorfe ce închipuie imaginea cerbului. Legende geto-scitice vorbesc despre o cerboaică de aur care apăra gurile Dunării. Peste totemul cerbului carpatic s-a suprapus mai târziu, în epoca dacă, totemul cerbului celtic, care a trăit imagologia totemică a primului. („Oh, dragile mele **căprioare** / Sculați în două picioare / De vedeți-mi urma **cerbului** / Paște-n poala codrului”). **Totemul calului** îl întâlnim ca emblemă a căpeteniei, a șefului de trib, în sceptrul de piatră cu efigie de cap de cal și, probabil, în sacrificiile animale aduse începuturilor cultului solar. „Printre multiplele sale funcții, calul deține și un important caracter apotropaic, datorită căruia imaginea respectivă este plasată în locurile de importanță majoră ale formelor arhitectonice din arta populară.” (Vitalie Malcoci, „Iconografia zoomorfă în decorul arhitecturii tradiționale”, Intertext 3-4, 2014, pag. 264)

Cocoșul are menirea de a alunga spiritele rele, pentru că acestea dispar odată cu cântatul cocoșului. **Porumbelul** – Duhul Sfânt.

În arta populară românească, **coarnele de berbec** s-au pastat pe stalpii de mormânt și ca „ciocârlani” pe coamele caselor acoperite cu șindrilă. Ele se regăsesc și pe desenele de pe coloanele caselor basarabene, reprezentând ionul rustic. Romanii foloseau cu mare succes binecunoscutul „cap de berbec” pentru a sparge porțile inamicilor, iar acest element este folosit și în arhitectură. Etimologic, numele berbecului și al mielului, „agni”, vine dintr-o veche limbă indo-europeană și înseamnă „focul originar”, sursă a creației, a puterii, a fertilității.

Astrototemuri. Soarele și Luna, simbolu-

ri incluse în mitologia totemică predacă, se perpetuează în imaginile antropomorfe ale dacilor și ale cultului lor. Cultul Soarelui era comun tuturor popoarelor în preistorie.

Casa, spațiul sacru, rămâne cea mai frumoasă sursă de inspirație a poezilor tuturor timpurilor: *Cântă cucu-n par de vie / Și-acolo este-o chilie, / Cu mușcată și tămâie. / Dragu meu acolo scrie... / Și când scrie, mă mângâie, / Când citește, mă topește, / Cu cerul mă potrivește; / Cu luna, cu stelele, / Cu dragi rândunelele, / Cu luna, cu soarele, / Cu dragi căprioarele*. (Cântec popular, „Eminescu și poezia populară”, Ion Rotaru, Editura pentru literatură, București, 1965); „*Multe neamuri s-au sculat, / Casa doar ne-o vor strica / Și pe noi ne-or depărta; / Mii de limbi curgeau în râuri, / Răsărite din pustiuri // Veneau roiuri, veneau turmă / Și lăsau pustiu-n urmă, / Veneau turmă, veneau vale / Și surpau cetăți în cale; / Geaba omul meu da piept / L-împingeau tot înderept. / L-au înfrânt oștirile, / I-au răpit măririle, / Pustiit-au țările, / I-au luat averile, / I-a-negritu-i soarele, / I-au robit popoarele*.” (Poezie populară); Tudor Arghezi: „*Te-am ridicat pe-o coastă cu izvoare / Și-mprejmuiindu-ți liniștea cu aștri / Te las albind prin pomi din depărtare / Cuib fermecat ca de cocori albaștri*.” („Inscripție pe o casă de țară”);

Ce frumos vorbește despre „acasă” Paul Goma, cel care, după refugiu, n-a mai avut nicio dată o „acasă” a lui: „*Am început să construiesc, să mi-o fac – eu, cu mâinile mele. Casa. Casa mea. Pornire firească la cineva care n-a avut vreodată casă; deci nici o acasă – dealtfel nici țară... Cu puțin timp înainte de această întâmplare, “aruncasem” (adică: îl pusesem la fundul unei cutii de carton aflată la fundul grămezii de cutii) manuscrisul unui roman de anti-cipație-în-spațiu (ca fiu al tatei, sînt convins că, la începuturi, nu a fost nici oul, nici găina, ci geografia – ea, mamă a istoriei: «spune-mi unde te afli, în spațiu, ca să-ți spun ce ți s-a întâmplat în timp»), în care îmi amenajasem, îmi meșterisem – ca tot fărdețarătul – o țară; și a mea – ba numai a mea – nu de alta, dar aveam nevoie de un “teren” de casă...”* (fragment din romanul „Din calidor”)

SPLENDORILE TOAMNEI REPRODUSE PE PÂNZE

Al doilea an consecutiv, în miez de brumar, Școala de Arte Plastice pentru Copii, în strâns parteneriat cu Primăria municipiului, îi invită pe iubitorii de artă și de frumos la vernisajul Expoziției cu genericul “Elegie autumnală.” Evenimentul este găzduit de Palatul Culturii “Nicolae Botgros”, care are un hol spațios, potrivit pentru organizarea manifestărilor de acest gen.

Cea de-a doua ediție a expoziției a adunat laolaltă lucrări ale artiștilor plastici din raioanele Cahul, Cimișlia și Basarabeasca. Potrivit directorului Școlii de Arte Plastice pentru Copii și animatorului evenimentului, Ion Ciuta, în anul curent la expoziție au participat 15 artiști plastici din regiunea de sud, care sunt adepți și promotori ai diferitor curente artistice și stiluri, utilizează diverse tehnici și materiale. Dezideratul organizatorilor de-a bucura privirile vizitatorilor și a le încălzi sufletele la sfârșit de toamnă a fost realizat. Exploziile de culori din scuaruri, parcuri, păduri, pe care le admirăm în fiecare toamnă – au fost transpuse de artiștii plastici pe pânze. Peisajele de toamnă, executate-n ulei sau acuarelă, tablourile de natură statică, aplicațiile cu mărgelă, broderiile cu panglici au furat privirile primilor vizitatori ai expoziției.

Diana Poroșenco din municipiul Cahul, director adjunct al Școlii de Arte Plastice pentru Copii, a expus două tablouri executate chiar în această toamnă. A așternut culorile pe pânze în luna octombrie, cu spatula, utilizând tehnica liberă, dar a reprodus nostalgii de vară, care se asociază cu odihna, relaxarea. De regulă pictează flori, pentru că-i plac foarte mult.

Vernisajul expoziției a constituit un bun prilej pentru artiștii plastici din regiunea de sud de a se întâlni cu colegii de breaslă, a face schimb de experiență și idei. Tudor Crețu din orașul Cimișlia a valorificat oportunitatea oferită. A expus două lucrări recente, una de natură statică, intitulată „Odă vinului alb”, și un peisaj inspirat de Măria Sa Natura, care reproduce un câmp de floarea soarelui, frumusețea căruia a observat-o la întoarcerea de la Tabăra de creație din vara acestui an.

La ediția curentă a Expoziției “Elegie autumnală” a prezentat cinci tablouri și membrul Uniunii Artiștilor Plastici din Republica Moldova Pavel Cornogolub. Pe două din ele a reprodus arbustul decorativ scumpia în diferite anotimpuri ale anului,

de la înflorire și până la căderea frunzelor. L-a văzut pe una din străzile municipiului Cahul. Când este înflorit, impresionează și încântă prin puful de nuanțe roz și roz rubiniu, iar toamna – prin coloritul frunzișului, care variază de la galben la stacogiu. Tabloul “Între cer și pământ”, etalat anterior și la Expoziția Republicană *In Memoriam*, este consacrat colegilor de breaslă, care au plecat să picteze în ceruri. Numai în anul curent au plecat pe alte tărâmuri artiștii plastici Ion Sfeclă, Mihai Mireanu, Ioan Chitoroagă și, recent, Valentina Rusu-Ciobanu. Tabloul reprezintă un șevalet cu pânza curată, pe care pictorii n-au reușit să imortalizeze o fărâma din splendorile lumii pe care au părăsit-o.

Expoziția “Elegie autumnală” a făcut parte din Programul manifestărilor organizate cu prilejul Hramului municipiului Cahul, care-i are ca părinți spiritali pe Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil.

Agripina Manoil-Hioară

Daniel Donici. La mămăuca

Ivanov Elena. Toamna târzie

Arion N. Prințul de pe planeta alaștră

Terioglo Tatiana. Hora opacă

Poroșenco Diana. Muz

Crețu Tudor. Soare cu Floarea Soarelui

Ciusev Veaceslav. Flori pe baltă

Zaicova Vasilisa. Alina

Poroșenco Diana. Merac

Caranic Angela. Gingășie

Ciuta Ion. Compoziție

Cornogolub Pavel. În memoriam

Terioglo Tatiana. Mămăliga

